

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Práva dětí v soudním řízení. Srovnávací pohled.

Zpracovala: Barbora Martinová

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Práva dětí v soudním řízení. Srovnávací pohled.“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Praze dne 27. března 2018

.....

Barbora Martinová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce, paní Mgr.et Mgr. Renátě Vokrojové, za odborné vedení, poskytnutí cenných rad a připomínek při jejím vypracování.

Klíčová slova

dítě – nezletilý – práva dětí – nejlepší zájem dítěte – soudní řízení – procesní způsobilost – participační právo dítěte – právo dítěte být slyšeno – právo na informace – Úmluva o právech dítěte – justice vstřícná k dětem

Key words

child – minor – children's rights- the best interest of the child – judicial proceedings – process capability – the participatory rights of the child – the child's right to be heard – the rights to information – The Convention on the Rights of the Child – child-friendly justice

Obsah

Klíčová slova	
Seznam zkratk.....	
1. Úvod.....	1
1.1. Cíle.....	3
2. Vymezení základních pojmů.....	5
2.1. Pojem dítě a nezletilý	5
2.2. Svěprávnost a zletilost	6
2.3. Vypělost	6
2.4. Věková hranice	7
2.5. Procesní způsobilost	8
3. Zastoupení nezletilého v soudním řízení.....	10
3.1. Všeobecná ustanovení o zastoupení nezletilého.....	10
3.2. Opatrovnictví	11
3.3. Zákonný zástupce	12
3.4. Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	12
3.5. Advokát	13
4. Mezinárodní úprava práv dětí v soudním řízení.....	14
4.1. Úmluva o právech dítěte	15
4.1.1. Stručná charakteristika a historie ÚPD.....	15
4.1.2. Rozbor procesních práv dítěte obsažených v ÚPD	18
4.1.3. Výbor pro práva dítěte OSN.....	23
4.2. Práva dětských obětí nebo dětských svědků.....	25
4.3. Evropská úmluva o výkonu práv dětí	26
4.3.1. Rozbor procesních práv dítěte obsažených v EÚVPD	27
4.4. Justice vstřícná k dětem	28
4.5. Práva dítěte v soudním řízení v rámci Evropské unie	32

4.5.1.	Listina základních práv Evropské unie.....	32
4.5.2.	Nářízení Brusel II bis.....	34
4.5.3.	Rozsudek Evropského soudního dvora ve věci Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz	36
4.5.4.	Zpráva EU ohledně justice vstřícné k dětem	38
4.6.	Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	40
4.6.1.	Rozsudek ve věci Wallová a Walla proti České republice.....	40
4.6.2.	Rozsudek ve věci Havelka a ostatní proti České republice	42
4.6.3.	Rozsudek ve věci Adamkiewicz proti Polsku	44
5.	Vnitrostátní úprava práv nezletilých v soudním řízení v ČR.....	46
5.1.	Úprava procesních práv dětí v Ústavě a v Listině základních práv a svobod	47
5.2.	Úprava procesních práv nezletilých v občanském právu	48
5.2.1.	Úprava participačních práv nezletilých v rámci občanského zákoníku ...	49
5.2.2.	Úprava procesních práv nezletilých dětí v občanském soudní řádě.....	52
5.2.3.	Úprava procesních práv nezletilých v zákoně o zvláštních řízeních soudních.....	55
5.2.4.	Negativa v civilních soudních řízeních ve vztahu k procesním právům dítěte	56
5.3.	Procesní úprava práv dítěte v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí	58
5.4.	Úprava procesních práv dětí a mladistvých v trestním právu.....	60
5.4.1.	Úprava procesních práv mladistvých v zákoně o obětech trestných činů	62
5.4.2.	Úprava procesních práv mladistvých v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.....	63
5.5.	Judikatura Ústavního soudu ČR	64
5.5.1.	Nález Ústavního soudu, sp.zn. IV. ÚS 3900/14 ze dne 4.11.2015.....	64
5.5.2.	Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19.2.2014.....	65

6.	Porovnání procesní ochrany práv dětí na mezinárodní a vnitrostátní úrovni.....	70
6.1.	Procesní práva dětí v mezinárodních dokumentech a ve vnitrostátní úpravě ČR	70
6.2.	Praxe jednotlivých členských států EU v souvislosti s procesními právy dítěte	74
6.2.1.	Ochrana procesních práv dětí v praxi v Anglii.....	78
6.2.2.	Ochrana procesních práv dětí v praxi v Německu.....	79
7.	Závěr.....	80
	Shrnutí	82
	Resumé	83
	Seznam použité literatury	84

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ÚPD	Sdělení č. 104/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte, ve znění sdělení č. 41/2010 Sb. m.s.
EÚVPD	Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení ministerstva zahraničních věcí vyhl. č. 54/2001 Sb. m. s.).
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Listina práv EU	Listina základních práv Evropské unie, ve znění publikované v Úředním věstníku EU C 326/391 ze dne 26.10.2012
Nařízení Brusel II bis	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27.11.2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů,
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších znění
ZZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

1. Úvod

Cílem této diplomové práce s titulem Práva dětí v soudním řízení (srovnávací pohled) je popsat stávající právní úpravu, jak na mezinárodní, rozumějme i na evropské, tak i na vnitrostátní úrovni a komparovat je.

Na konci 20. století dostala úprava práv dítěte aktivnější postavení vzhledem k tomu, že práva dítěte začala být zakotvována v závazných mezinárodních smlouvách. Nebylo zde úsilí upravit pouze základní práva dětí, ale i možnost ochrany těchto práv soudní cestou. Nejvýznamnější mezinárodní smlouvy jsou pro účel této práce Úmluva OSN o právech dítěte z roku 1989, Evropská úmluva o výkonu práv dítěte z roku 1996 a Listina základních práv Evropské unie z roku 2000, nehledě na národní ústavněprávní ochranu vytvářenou jednotlivými státy. Novinkou v chápání dítěte a jeho postavení přinesla Úmluva o právech dítěte,¹ jelikož ta vnímá dítě jako samotný subjekt práva, nejen jako předmět nutné ochrany. Toto pojetí dítěte přetrvává do dnešní doby.

Zásadní význam pro analýzu práv dětí v soudním řízení a pro navazující právní úpravu chápání dítěte i pro samotnou judikaturu, má čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Ten zakotvuje právo dítěte být slyšeno v každém soudním řízení, které se ho týká.

Děti jsou zvláštní kategorie osob, jež nejsou dospělými, ale ve společnosti zauímají výsadní postavení. O postavení dítěte jako subjektu práv, zejména v soudním řízení, kde vystupují jako účastníci řízení, nelze v dnešní době ve spojitosti s řadou mezinárodních smluv pochybovat.² Dětství je před-stádiem k dospělosti a trvá jen omezenou dobu. Neznamena to, že by s dětmi hned po narození mělo být zacházeno jako s dospělými, musíme brát vždy v úvahu jejich zralost a s tím spojenou zranitelnost. Z tohoto důvodu se státy rozhodly, že upraví procesní práva dětí závazně, aby byly dětem zaručeny specifická práva a nedocházelo k jejich porušování. Proto se mezinárodní i vnitrostátní zákonodárství snaží reagovat na změny ve vývoji obyvatelstva a přispívat k větší rozmanitosti a aktuálnosti úpravy, jež bude v nejlepším zájmu dítěte.

¹ Úmluva o právech dítěte – sdělení č. 104/1991 Sb.

² FREEMAN, Michael D. A. *Law and childhood studies: current legal issues* 2011. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199652501. s. 4.

Diplomová práce se zaměřuje zejména na mezinárodní a evropské zakotvení procesních práv dětí v rámci přijatých mezinárodních a evropských smluv a komunitárního práva³ ve srovnání s českým právním řádem. Budeme se zabývat mezinárodní úpravou, jak se promítla do vnitrostátních právních předpisů ČR a jaký na ně měla vliv. Tato práce se nebude podrobně zabývat, jak zakotvují procesní práva dětí do praxe ostatní členské státy EU, vzhledem k tomu, že by to nenaplnilo účel této práce. Proto se ve srovnání věnujeme pouze vybraným státům a jejich úpravou procesních práv dětí v soudním řízení. V této práci se zaměříme zvláště na Českou republiku, jak se jednotlivé mezinárodní a evropské dokumenty promítly v její ústavní i zákonné úpravě. Pro řádné pochopení problematiky procesních práv dětí budeme v průběhu práce uvádět zásadní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, Soudního dvoru EU a taktéž i nálezy Ústavního soudu.

V této práci se budeme zaměřovat zejména na právo dětí v soudním řízení, a to jak v občanskoprávním, tak i v trestněprávním řízení. Více se budeme však věnovat občanskoprávnímu soudnímu řízení, jelikož jsme toho názoru, že těchto řízení je v dnešní době čím dál tím více. Čím dál častěji se řeší rozvody manželství a čím dál častěji soudy musejí rozhodovat například o svěřeni dětí do péče jednoho z rodičů. V práci se věnujeme kromě občanskoprávních soudních řízení také okrajově trestnímu řízení, kde vystupují dětské oběti a dětští svědci trestných činů. Diplomová práce nemá takový rozsah, a tak se nelze věnovat do detailů všem soudním řízením, kde se vyskytuje dítě, jelikož některé důležité kapitoly by byly ochuzeny a problematika práv dětí v soudním řízení by v této práci byla popsána pouze povrchově. Z tohoto důvodu se budeme věnovat více do hloubky dětem, jakožto účastníkům civilního soudního řízení a okrajově i trestního soudního řízení, nežli samotným dětským pachatelům provinění. K nim se budeme vyjadřovat pouze výjimečně v důležitých záležitostech.

Úvodní kapitola se věnuje vymezení pojmů, které budeme používat celou práci a je nezbytné jim správně rozumět pro pochopení této problematiky. Klíčovými pojmy k správnému definování dítěte jsou zde pojmy svéprávnost,

³ Zejména nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27.11.2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

vyspělost, věk a procesní způsobilost. Na problematiku procesní způsobilosti těsně navazuje problematika zastoupení nezletilého, jež se věnujeme v další kapitole. V ní rozebíráme, jaké jsou možnosti zastoupení nezletilého v soudním řízení.

V další kapitole se diplomová práce zabývá mezinárodní, rozumějte mezinárodní i evropskou, úpravou procesních práv dětí, zejména závazným zakotvením jednotlivých práv dětí do mezinárodních úmluv. Největší pozornost budeme věnovat rozboru jednotlivých článků Úmluvy o právech dítěte s ohledem na jejich vhodnost k tématu této diplomové práce. Dále se budeme věnovat Evropské úmluvě o výkonu práv dítěte přijaté Radou Evropy a v souvislosti s ní i přijetí pokynů Rady Evropy k justici přátelské k dětem a úpravě práv dětí v soudním řízení v rámci Evropské unie. V neposlední řadě se budeme zabírat příhodnou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

Pátá kapitola pojednává o vnitrostátní úpravě práv nezletilých, a to v jednotlivých právních předpisech České republiky. Kapitola se zabývá zajištěním práv dětí v soudním řízení v rámci Listiny základních práv a svobod a v rámci soukromého a trestního práva. V této kapitole je zohledněna i judikatura Ústavního soudu, jak na danou problematiku nahlíží.

Poslední kapitola se zaměřuje na porovnání ochrany práv dětí na mezinárodní a vnitrostátní úrovni dle toho, co bylo uvedeno již v předcházejících zmiňovaných kapitolách. Dále je věnována pozornost zprávě agentury Evropské unie pro základní práva ohledně naplňování výkonu práv dětí v soudním řízení v devíti členských státech. S tím, že v této kapitole vyčleňujeme prostor pro zaměření se na zakotvení práv dětí v soudním řízení v praxi v Anglii a v Německu.

1.1. Cíle

Cílem této práce je především přehledně analyzovat mezinárodněprávní dokumenty, jež se zabývají procesním právem dítěte, a jejich dopady na současnou právní úpravu v České republice s ohledem na ustálenou judikaturu Ústavního soudu. Budeme uvádět jen relevantní dokumenty, které se věnují procesním právům dítěte nikoliv dokumenty, které pojednávají o právech dítěte, ale nevěnují se jeho participaci v soudním řízení.

Budeme zkoumat, jak Úmluva o právech dítěte nakládá s právy dítěte a jaká jednotlivá práva jim v rámci soudního řízení zaručuje a následně se budeme zabývat implementací těchto článků do právních řádů signatářských států. Speciálně se budeme věnovat členským státům EU a pak zejména ČR.

Na základě výše uvedeného si nyní pokládáme zásadní otázky, na které budeme v průběhu jednotlivých kapitol odpovídat a zabývat se jimi.

1. Kde jsou obsažena závazná práva dětí pro soudní řízení a jaká práva to jsou?
2. Jak se promítla Úmluva o právech dítěte v ostatních mezinárodních dokumentech a vnitrostátních právních předpisech?
3. Je to povinnost nebo oprávnění dítěte být slyšeno v každém soudním řízení, které se ho dotýká?
4. Jak se členské státy EU vyrovnaly s *child-friendly justice*?⁴

K řádnému zodpovězení těchto otázek, a tak i dosažením cílů této práce, budeme využívat především metody analytické a komparativní. Mým cílem je komplexně analyzovat všechny důležité mezinárodní dokumenty, jež se zabývají procesními právy dítěte a podat je laické veřejnosti.

Výše uvedenými otázkami se budeme zabírat v jednotlivých kapitolách a zároveň si na ně v nich budeme průběžně odpovídat. Jejich souhrnné posouzení rozebereme v kapitole šesté, porovnání procesní ochrany práv dětí na mezinárodní a vnitrostátní úrovni.

⁴ Pojem zaveden v: Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17.11.2010. ISBN 978-92-871-7274-7.

2. Vymezení základních pojmů

Nejprve si musíme ujasnit základní pojmy, které budeme používat po celou dobu této práce.

2.1. Pojem dítě a nezletilý

První pojem, který musíme objasnit a který budeme užívat celou práci, je pojem dítě, nezletilý a mladiství. Vystává zde otázka, zda jsou tyto pojmy shodné nebo se nějak od sebe odlišují.

Pojem nezletilý nebo také nezletilé dítě se využívá v českém občanském právu. Jedná se o speciální pojem zavedený českým právním řádem definovaný v § 30 občanského zákoníku jako osoba, která nenabyla plné svéprávnosti, ale je způsobilá k právním jednáním s ohledem na svůj věk, rozumovou a volní vyspělost. Pojem nezletilý mezinárodní ani evropské právo nezná a neužívá jej. Listina základních práv a svobod⁵ také ve svých člancích uvádí jen pojem dítě, nikoli nezletilý.

Pojem dítě se využívá na úrovni mezinárodní, jež můžeme vidět ze samotného názvu Úmluvy o právech dítěte, Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte a apod. Vymezení pojmu nezletilý nebo pojmu dítě nalezneme ve všech právních předpisech jak národních, tak i mezinárodních, jež se týkají dětí. Pojem nezletilý a pojem dítě se ale ve své podstatě i definici shodují.⁶

Na rozdíl od pojmu nezletilý, který Úmluva o právech dítěte nezná, pojem mladistvý Úmluva o právech dítěte zmiňuje v preambuli, s tím že „*signatářské státy této dohody mají na paměti pravidla OSN týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých*“⁷. Pojem mladiství je speciální pojem v trestním řízení a má svá určitá specifika oproti pojmu dítě. Mladiství je trestně odpovědná osoba, která již dovršila patnáctý rok života, nepřekročila ale osmnáctý rok života.⁸

⁵ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ MELICHAROVÁ, D. Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké dny. *Postavení nezletilého v civilním právu procesním*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci – právnická fakulta, 2006, s. 275.

⁷ Úmluva o právech dítěte – sdělení č. 104/1991 Sb.

⁸ § 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

2.2. Svěprávnost a zletilost

Právní osobnost, jež je způsobilost v mezích právního řádu být nositelem práv a povinností,⁹ má každá lidská bytost bez rozdílu, a to již od svého narození. Z toho vyplývá, že právní osobnost má každá lidská bytost bez ohledu na její nízký či vysoký věk. Z tohoto institutu se dále vyvíjí institut svěprávnosti, jež je „způsobilost nabyvat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem“.¹⁰ Pod pojmem svěprávnost tak rozumíme schopnost samostatně právně jednat.¹¹ Rozsah svěprávnosti mají děti částečně omezený, jelikož se u nich svěprávnost od narození postupně rozvíjí. S tímto rozvojem souvisí věk a rozumová vyspělost dítěte.

Posledním stupněm v této časové ose je nabytí plné svěprávnosti, která se typicky nabyvá zletilostí.¹² Užíváme v této spojitosti pojem typicky, jelikož svěprávnost lze nabyt i před dosažením zletilosti, např. sňatkem. Dověšením zletilosti nabyvá lidská bytost způsobilosti ke všem právním jednáním. Může tak v celé šíři získávat právním jednáním pro sebe práva a naproti tomu se zavazovat k povinnostem.¹³ Kritériem pro rozlišení zletilé a nezletilé osoby je v dosažení určitého věku, v ČR je to dovršením věku osmnácti let.¹⁴

Dítě se tak stává dospělých chronologicky, jelikož určitá práva a povinnosti nabyvá dříve a jiná zase později.

2.3. Vyspělost

Občanský zákoník spojuje s pojmem nezletilí pojem vyspělost a rozděluje je na rozumovou a volní.¹⁵ Na rozumovou vyspělost se nahlíží jako na schopnost dítěte posoudit dopady svého uskutečněného právního jednání.¹⁶ Rozumí se tím, že nezletilý je schopen chápat podstatu svého jednání, zejména ve vztahu

⁹ § 15 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁰ § 15 odst. 2 občanského zákoníku.

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, k § 30.

¹² § 30 občanského zákoníku.

¹³ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 30

¹⁴ § 30 občanského zákoníku.

¹⁵ § 31 občanského zákoníku.

¹⁶ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 31.

k důsledkům takového jednání, a to jak pozitivní dopady, tak i negativní. Na volní vyspělost se nahlíží jako na schopnost ovládnout své jednání. Dikce ustanovení ohledně nezletilých v sobě obsahuje vyvratitelnou domněnku, že nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý právně jednat v jednáních, jež jsou přiměřená rozumové a volní vyspělosti jeho vrstevníků, tj. průměrní jedinci stejné věkové skupiny.¹⁷

2.4. Věková hranice

V rámci mezinárodní i evropské úpravy je považováno za dítě osoba mladší osmnácti let.¹⁸ Tuto hranici obsahuje Úmluva o právech dítěte OSN v čl. 1 odst. 1. Zletilostí se všeobecně v Evropě rozumí dovršení osmnáctého roku života.¹⁹

Jako stěžejní rozsudek si zde můžeme uvést náleží Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1945/08, ze dne 02.04.2009. Nález se týká nařízení ústavní výchovy dítěti. Ústavní soud zde konstatuje, že důvod, proč by mělo být odepřeno právo dítěte vyjádřit svůj názor přímo soudci neexistuje, jestliže je dítě starší dvanácti let.²⁰ Neměly by se dělat rozdíly mezi dospělým a dítětem staršího dvanácti let, když se jedná o jejich právo být slyšeni ohledně omezení jejich osobní svobody. Ústavní soud vychází z názoru, že lidská bytost inteligenčně dospívá mezi jedenáctým a dvanáctým rokem života a na svém vrcholu je pak v šestnácti letech věku.²¹ Tuto myšlenku převzal i občanský zákoník, který zakotvuje vyvratitelnou domněnku, že dítě starší dvanácti let je schopno formulovat svůj názor a vyjádřit jej navenek.²² Věková hranice má úzkou souvislost s vyspělostí, jež jsme vysvětlili výše.

Věkové hranici dětí ohledně schopnosti formulovat vlastní názory, a ty pak být schopni sdělit navenek, se budeme věnovat v ÚPD. Dle ustanovení

¹⁷ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 31.

¹⁸ V ČR obsaženo v § 30 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁹ MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právníká jednotu v Praze. 2017, 156(9), 737-750. ISSN 0231-6625.

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1945/08, ze dne 02.04.2009.

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08 odkazuje na: PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. Knižnice psychologické literatury.

²² § 867 odst. 2 občanského zákoníku.

občanského zákoníku § 867 odst. 2 ve spojení s § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí máme za to, že dítě starší dvanáct let je schopno přijmout sdělenou informaci, utvořit si na věc názor a ten poskytnout soudu. Tím se ovšem nevylučuje, že by dítě mladší dvanácti let nebylo schopno přijmout informaci a utvořit si z ní vlastní názor a ten sdělit, ba naopak. U těchto mladších dětí se názor zjišťuje například ve spolupráci s rodiči, OSPOD nebo zděláváním institucemi a soud se zaměřuje na to, jestli je dítě schopné formulovat své názory.²³

2.5. Procesní způsobilost

Od pojmu procesní způsobilost musíme rozlišovat pojem procesní subjektivita. Vystupovat v soudním řízení jako účastník, znamená mít procesní subjektivitu. Není možné chápat, že každý, kdo je účastníkem řízení, a má tak procesní subjektivitu, má zároveň i procesní způsobilost. Pod pojmem procesní způsobilost rozumíme schopnost samostatně nebo prostřednictvím zástupce naplňovat svá práva a plnit povinnosti v řízení.²⁴ V návaznosti na předchozí kapitoly to značí schopnost samostatně právně jednat v rámci soudního řízení. Z toho nám vyplývá, že osoby plně svéprávné mají procesní způsobilost ve věcně neomezeném rozsahu.²⁵ Procesní způsobilost je vždy podmínkou toho, aby účastník řízení mohl vykonávat svá práva v řízení. Zkoumá se vždy z úřední povinnosti v průběhu celého soudního řízení.

Nezletilí mají procesní způsobilost v takovém rozsahu, v jakém jsou nadáni vlastní svéprávností dle občanského zákoníku.²⁶ To znamená, že jsou nadáni k takovým právním úkonům, jež jsou svou povahou přiměřené k jejich věku a k rozumové a volní vyspělosti.

Nezletilí v počátečních fázích svého vývoje nedisponují takovou vyspělostí, aby mohli chápat uskutečnění právního úkonu, a tak je nutné, aby je činili za ně jejich zákonní zástupci. Jestliže je však nezletilec již starší a dospěl

²³ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář v § 100.

²⁴ § 20 OSŘ.

²⁵ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-986-1. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 20 OSŘ.

²⁶ JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016-. ISBN 978-80-7552-078-4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 20.

vyšší vyspělosti, může učinit právní úkon sám, jako je tomu například při zjišťování názoru dítěte na souzenou věc. Jestliže v rámci soudního řízení není osoba procesně nezpůsobilá zastoupena zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, soud je povinen této osobě ustanovit opatrovníka.²⁷

²⁷ § 29 OSŘ.

3. Zastoupení nezletilého v soudním řízení

V případech, kdy nezletilý má nedostatek vlastní svéprávnosti dle výše uvedeného, a nemůže tak samostatně právně jednat, musí být při realizaci jakéhokoli právního jednání zastoupen. Jako první nás může napadnout zastoupení nezletilého zákonným zástupcem, jelikož za většinu z nás vyřizoval náš zákonný zástupcem určité právní jednání, když jsme byli ještě nezletilí (například svolení zákonného zástupce k lékařskému zákroku u nezletilého nebo omluvné listy do školy).

Dítě si ovšem jako svého zástupce může zvolit i obecného zmocněnce, který je obvykle dítěti vztahově blízký, tím může být například příbuzný nebo učitel.

3.1. Všeobecná ustanovení o zastoupení nezletilého

Obecnou úpravu zastoupení najdeme v § 436 a následující občanského zákoníku. Ten stanovuje, že zástupcem je ten, kdo je oprávněn právně jednat za jinou osobu. Občanský zákoník rozlišuje dva druhy zastoupení, a to na základě dohody, tedy smluvní zastoupení nebo zastoupení, které plyne ze zákona, tedy zákonné zastoupení.

Procesní úpravu pak nalezneme v § 22 OSŘ, ten stanovuje, že *„fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem“*. Pro to, aby mohly být učiněny jménem této osoby určité procesní úkony v řízení je zastoupení klíčové. Zákonným zástupcem jsou rodiče na základě rodičovské odpovědnosti nebo poručník. Pro ustanoveného opatrovníka soudem platí, že má stejné postavení v řízení jako zástupce, který se stal zástupcem na základě procesní plné moci.²⁸ Jestliže byl soudem ustanoven jako opatrovník advokát, je v postavení jako by mu účastník sám udělil plnou moc.²⁹ Civilní soudní řízení zná tři právní důvody pro

²⁸ § 31 odst. 1 OSŘ.

²⁹ § 31 odst. 2 OSŘ.

zastupování, tj. na základě zákona, rozhodnutí soudu nebo na základě udělené plné moci.³⁰

Ze zákonného zastupování neplyne zákonnému zástupci či opatrovníkovi žádná finanční odměna. Výjimku zde tvoří situace, kdy zástupce spravuje zastoupenému jmění, jeho odměnu pak stanovuje soud.

3.2. Opatrovnictví

Opatrovnictví je institut, jenž pomáhá osobě, která z přesných důvodů nemůže určité právní záležitosti řešit sama nebo je může řešit pouze v omezené míře, zajišťuje se jí tak náhradní právní ochrana.³¹ Opatrovnictví je upraveno i v hmotném i v procesním právu.

Dle § 943 občanského zákoníku platí, že „*jmenuje soud nezletilému opatrovníka, jestliže hrozí střet zájmu mezi dítětem a jinou osobou nebo když zákonný zástupce nechrání dostatečně zájmy dítěte*“. Jestliže je dítěti ustanoven opatrovník, tak ten nezastupuje dítě ve všech záležitostech, které se jej týkají, ale zastupuje jej pouze v některých právních záležitostech, které vymezí soud.

Občanský zákoník v obecných ustanoveních o opatrovnictví v § 460 stanovuje, že v případě, kdy dojde ke střetu zájmů nebo takový střet zájmů hrozí mezi zastoupeným a zákonným zástupcem či opatrovníkem, má soud oprávnění jmenovat zastoupenému kolizního opatrovníka. Stejně to platí i pro zastoupení dítěte v § 892 občanského zákoníku, kdy důvodem pro vyloučení rodiče ze zastupování je střet zájmů mezi jejich dětmi navzájem či mezi rodičem a dítětem. V těchto případech se taktéž jmenuje dítěti opatrovník na základě vůle soudu.

OSŘ uzákoňuje v § 29, že fyzická osoba, která nemá zástupce a nemůže jako účastník řízení samostatně jednat u soudu, soud ji musí ustanovit opatrovníka, existuje-li tu nebezpečí z prodlení. Opatrovníkem jmenuje soud osobu blízkou, popřípadě jinou příhodnou osobu, přičemž advokáta může jmenovat jen v případech, kdy nemůže být jmenován někdo jiný.

³⁰ § 22, § 24 a § 29 OSŘ.

³¹ DVORÁK, Jan, JIŘÍ ŠVESTKA a MICHAELA ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 9788074783258. s. 107

3.3. Zákonný zástupce

Občanský zákoník v § 892 stanovuje, že při jednáních, ve kterých není dítě plně právně způsobilé, je zákonným zástupcem dítěte rodič. Zákonný zástupce, který vykonává svou rodičovskou odpovědnost, nespadá do smluvního zastoupení ve formálním smyslu³² obsaženém v občanském zákoníku v § 436 a násl., ale do zákonného zastoupení dle § 457 a násl. občanského zákoníku.

Zastupovat dítě v právních jednáních, k nimž není právně způsobilé, je povinností rodiče. Zákonní zástupci jsou však vyloučeni z udělení souhlasu ve věcech určení místa bydliště nebo volby školy.³³ Rodiče právně zastupují své děti na základě rodičovské odpovědnosti, která náleží stejnou měrou oběma rodičům.³⁴

Zajímavou otázkou je, kdo se ochrany práv dítěte má domáhat. Ten, kdo by měl za dítě jednat je jeho zákonný zástupce, tedy rodič. Avšak nutno podotknout, že právě rodiče jsou někdy tou příčinou, proč se děti musí ohrazovat proti porušování svých práv. Domnívám se, že v těchto záležitostech to nebudou rodiče, kteří by řádně za dítě právně jednali dle jeho nejlepšího zájmu.

3.4. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgánem, který by měl chránit práva dětí a domáhat se jich, je orgán sociálně-právní ochrany dětí. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí upravuje v § 8 odst. 1, že dítě má právo se obrátit na orgány sociálně-právní ochrany ohledně ochrany svých zájmů a jiných svých práv s tím, že se děti mohou obrátit na dožádané orgány samy, bez vědomí svých zákonných zástupců.³⁵ Tyto dožádané orgány jsou pak povinny nabídnout dítěti náležitou pomoc. Od dětí se očekává a také se k tomu přihlíží, že trpí určitou známkou neznalosti, z tohoto důvodu jsou pak speciálně chráněny.

³² ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a Marek JURÁŠ. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-8757-674-8. s. 184.

³³ § 877 občanského zákoníku.

³⁴ § 892 odst. 2 občanského zákoníku.

³⁵ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 8.

To, že je v zákoně přímo zakotveno, že dítě může kontaktovat OSPOD bez vědomí zákonného zástupce je plně ku prospěchu dítěte a shledávám toto ustanovení za vítanou reakci na nynější konflikty v rodině. Vycházím totiž z toho, že dítě kontaktuje OSPOD samo zvláště z toho důvodu, že jeho práva nejsou řádně hájena v rodině nebo jsou naopak v rodině porušována. Nutno podotknout, že většina dětí, samozřejmě závisí na vyspělosti každého z nich, neví, že došlo k negativnímu zásahu do jejich práv, natož aby věděly, že se mohou obrátit o pomoc na OSPOD. A i kdyby věděly, nedokáží si vybavit situaci, kdy například samo desetileté dítě kontaktuje OSPOD s tím, že chce pomoci s domožením se svého práva, neboť se domnívám, že děti mají strach, že se to rodiče dozví a „bude zle“. Dle mého názoru je proto v zákoně stanoveno, že dítě se může obrátit o pomoc i na další instituce, které jsou pro něj přirozenější, například na školu.³⁶

Rozdíl pak nastane, když se daná záležitost začne řešit soudní cestou, pak již OSPOD musí komunikovat s celou rodinou a pracovat s ní. Ve stádiu před soudem má OSPOD na starosti zjištění, jaké jsou poměry v rodině, jak finanční, tak i citové. A dále má rodičům i dětem poskytovat informace o tom, jaký bude postup v rámci soudního řízení nebo jim radit, jak mají v soudním řízení postupovat.

3.5. Advokát

Další variantou, kterou přinesl nový občanský zákoník, je možnost zastoupení dítěte advokátem.³⁷ Zda bude tato možnost využívána do budoucna je velmi nejisté, momentálně k tomu dochází úplně minimálně.³⁸ Na tuto možnost a vhodnost jejího použití upozorňoval Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3304/2013, ve kterém doporučil soudům, aby v případě komplikovanosti případu ustanovovaly dětem jako opatrovníka advokáta.³⁹ Ustanovení advokáta dle mého názoru představuje zajištění odbornosti a vyhovuje to více sledovanému cíli ochrany nejlepšího zájmu dětí.

³⁶ § 8 odst. 1 zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁷ Zakotvené v § 892 odst. 3 občanského zákoníku. Ten již oproti minulé úpravě nestanovuje, kdo by měl být ustanoven jako kolizní opatrovník.

³⁸ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 892.

³⁹ Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 3304/2013.

4. Mezinárodní úprava práv dětí v soudním řízení

Ochranou práv dětí, jako slabší a znevýhodňované strany, se velmi široce zabývá mezinárodní a evropské právo. V této kapitole jsme sloučili pod jeden název mezinárodní a evropské právo z důvodu jeho srovnání s vnitrostátním právem na konci této práce. Mezinárodní právo a evropské právo je od sebe odděleno do podkapitol a každému se věnujeme zvlášť. V jednotlivých podkapitolách se věnujeme dílčím mezinárodním dokumentům různých mezinárodních organizací, které se přímo týkají procesních práv dítěte.

Mezinárodní právo vychází z toho, že děti jsou zranitelné bytosti a jejich práva musí být chráněna. Práva dětí upravuje několik mezinárodních úmluv, ze kterých můžeme vyjmenovat ty nejzákladnější, jež jsou Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Úmluva o občanských aspektech mezinárodních únosů dětí apod. Úmluva o právech dítěte obsahuje jak základní hmotné právo, tak i procesní právo dětí, kterému je v této úmluvě věnována menší, avšak velmi zásadní pozornost. Oproti tomu Evropská úmluva o výkonu práv dětí obsahuje v sobě zejména procesní práva dětí. Z těchto úmluv plynou, na rozdíl od úmluv o základních lidských právech, speciální práva, která jsou buď použitelná pouze pro děti nebo práva, která jsou potřeba pozvednout vzhledem k nejlepšímu zájmu dětí.

Tyto speciální úmluvy byly vypracovávány zvláště pro ochranu postavení dítěte. Rodiče se totiž občas domnívají, že děti jsou vůči nim v postavení podřadném. Rodiče si tak neuvědomují, že dítě má stejná práva jako každá jiná dospělá osoba.⁴⁰ Z vlastních zkušeností vím, že rodiče se občas domnívají, že mohou o všem autoritativně rozhodovat bez toho, aby se předtím poradili s dítětem nebo brali na něj ohled, neboť si někteří rodiče myslí, že děti jsou jejich majetkem a když je živí, musí je děti vždy poslouchat a přizpůsobovat se jim.

Právy dítěte a jejich uzákoněním v mezinárodních smlouvách se začaly státy zabývat po první světové válce. V roce 1924 s tím započala Deklarace práv dítěte přijatá Ligou národů, jež uzákonila zvláštní ochranu práv dětí. Po skončení

⁴⁰ ROGALWICZOVÁ, Romana. *Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu*. Časopis: Právo a rodina: roč. 19, č. 8(2017), s. 16-21, Roč. 19, č. 9(2017). ISSN: 1212-866X. s. 12-18.

druhé světové války byla Liga národů nahrazena nynější Organizací spojených národů, která přijala v roce 1956 novou mezinárodní smlouvu o právech dětí, tj. Deklaraci práv dítěte.⁴¹ Jelikož tato deklarace neměla právní závaznost, státy si začaly pohrávat s myšlenkou, že se navrhne specifická, závazná a komplexní mezinárodní smlouva o právech dítěte. Tím se dostáváme k níže rozvedené podkapitole o Úmluvě o právech dítěte.

4.1. Úmluva o právech dítěte

V minulých stoletích měli zákonodárci a vládcí jiné starosti, než aby závazně upravovali práva dětí, a tak děti žádná uzákoněná práva vlastně neměly. Postupem času, jak se doba vyvíjela, se usadil názor, že právům dítěte by se mělo věnovat více pozornosti a mezinárodně tato jejich práva uzákonit, což se povedlo až v roce 1989 přijetím závazné Úmluvy o právech dítěte.⁴² Přijetí ÚPD navazuje na již dříve existující práva dětí na jejich zabezpečení a zvláštní péči obsažené zejména v Deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte z roku 1959, která byla přijata Spojenými národy. Nesmíme zapomenout, že v roce 1946 vznikl Dětský fond UNICEF, který měl v poválečné době zajistit dětem dostatečnou ochranu.⁴³

Dokladem toho, jak důležitá ÚPD je, je i fakt, že zavdala příčinu ke vzniku speciálního oboru mezinárodního práva veřejného, rozumějme oboru mezinárodního práva dětí, které se zabývá studiem postavení dítěte na mezinárodní úrovni.⁴⁴

4.1.1. Stručná charakteristika a historie ÚPD

ÚPD je dokument, který je zaměřen výhradně na práva dětí, v některých případech i dalších osob, které jsou ve vztahu k dítěti. Jedná se o nejdůležitější a první univerzální a souhrnnou mezinárodní smlouvu, která hájí zájmy dítěte a

⁴¹ KOBLOVÁ, Soňa a Věra MIŠURCOVÁ, ed. *Práva dítěte v dokumentech*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-8582-156-7. s. 3.

⁴² ONDRÁČKOVÁ, Jana. *Co je Úmluva o právech dítěte*. Praha: Český helsinský výbor, 1996. ISBN 80-9023-930-7. s. 2.

⁴³ DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty : rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8. s. 31.

⁴⁴ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, ISBN 0415825911. s. 88.

stará se o jeho postavení ve společnosti. ÚPD obsahuje, stejně jako mezinárodní smlouvy o lidských právech, práva občanská, politická, ekonomická, sociální, kulturní a další. ÚPD vychází z přesvědčení, že dítě má stejnou hodnotu jako dospělý člověk.

ÚPD vznikla zvláště proto, aby se vyrovnaly nerovnosti mezinárodní úpravy ochrany práv dětí a prosadilo se rovné zacházení pro všechny děti signatářských států této ÚPD. Děti tak mají mít právo na stejné zacházení jako ve vyspělejších signatářských státech a neměly by být diskriminovány tím, v jakém státě žijí. ÚPD tak poskytuje všem dětem signatářských států lepší postavení a chce jim sloužit ku prospěchu.

První podnět k vypracování Úmluvy o právech dítěte vzešel z polského návrhu textu této úmluvy v roce 1979. Návrh byl velmi obecný a byl řadou států kritizován. I když tento návrh nebyl přijat již v roce 1979, započala tím myšlenka států na přijetí takové úmluvy. Započaly práce na této úmluvě, které byly dány do rukou pracovní skupině Komise OSN pro lidská práva, a jež trvaly deset let.⁴⁵ Konečný návrh Úmluvy o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Child*) byl přijat v New Yorku Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989. V platnost ÚPD vešla až rok poté, v září roku 1990.

Do dnešního dne je smluvní stranou ÚPD celkem 196 států.⁴⁶ Česká republika ratifikovala ÚPD již k 1.1.1993, jelikož ČR vstoupila do všech mezinárodních závazků České a Slovenské federativní republiky.⁴⁷ Úmluva byla vyhlášena ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.⁴⁸

V roce 2000 byly přijaty dva Opční protokoly s názvy: Opční protokol k ÚPD o zapojení dětí do ozbrojených konfliktů a Opční protokol k ÚPD týkající

⁴⁵ DETRICK, Sharon, Jaap DOEK a Nigel CANTWELL. *The United Nations Convention on the Rights of the Child: a guide to the "Travaux préparatoires"*. Norwell, MA, U.S.A.: Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Academic Publishers, 1992. ISBN 0792316711. s. 21.

⁴⁶ Seznam smluvních stran ÚPD, dostupný zde:

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en

⁴⁷ Česká a Slovenská Federativní republika podepsala ÚPD dne 30.9.1990 a zároveň ji ratifikovala v roce 1991.

⁴⁸ Zprávy: plnění mezinárodních úmluv. Úmluva o právech dítěte. 3.10.2008. Úřad vlády ČR. Přijaté dokumenty. Dostupné z :<https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rfp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie. V roce 2014 vznikl třetí opční protokol: Opční protokol k ÚPD zavádějící postup předkládání oznámení, který umožňuje dětem, skupině dětí nebo i signatářským státům hlásit porušování práv daných ÚPD nebo porušování práv z předcházejících dvou opčních protokolů. Tato oznámení se zasílají přímo Výboru pro práva dítěte, který zřídila již ÚPD a kterému tento třetí opční protokol přiznává určité pravomoci. Česká republika ratifikovala všechny tyto tři opční protokoly.⁴⁹

Úmluva obsahuje 54 článků, které se skládají z preambule a tří částí. První a taktéž nejvíce obsáhlá část pojednává o jednotlivých právech dětí. Druhá část se zabývá plněním ÚPD a zřízením Výboru pro práva dítěte. Třetí část pojednává o podmínkách přistoupení s tím, že ÚPD může podepsat každý stát, který se zaváže k jejímu plnění.

Dle obsahu můžeme Úmluvu dělit do 4 kategorií podle toho, jakými právy dítěte se zabývá.⁵⁰ První kategorií jsou univerzální zásady, zejména právo na přežití (*servival rights*), od kterých se další ustanovení ÚPD odvíjejí. Je jím například právo na život a zákaz diskriminace. Dále je pak kategorie práv dítěte na rozvoj (*development rights*). Tyto články v sobě obsahují předpoklady k tomu, aby dítě mohlo řádně růst a vyvíjet se, jako například právo na domov, vzdělání a lékařskou péči. ÚPD nezapomíná ani na speciální práva dětí s mentálním či tělesným postižením či dětí uprchlíků. Třetí kategorie v sobě zahrnuje právo na ochranu a bezpečí dítěte (*protection rights*), je jím například právo na ochranu před násilím a před všemi formami sexuálního a jiného vykořisťování. Poslední kategorie práv se týká práva dítěte na zapojení do společnosti neboli právo na účast (*participation rights*), jež je pro účely této práce nejdůležitější. Jsou to především články ohledně práva dítěte být slyšeno, práva na informace a zapojení se do společnosti. Z těchto uvedených skutečností vyplývá,

⁴⁹ Informace o ratifikaci Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení, dostupné zde: <https://www.umpod.cz/urad/aktuality/opcni-protokol-k-umluve-o-pravech-ditete-zavadejici-postup-predkladani-oznameni/>

⁵⁰ MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právnická jednota v Praze. 2017, 156(9), 737-750. ISSN 0231-6625.

že Úmluva vychází z principu „tři P“, jež značí zásady: *provision, protection and participation*.⁵¹

V čl. 4 ÚPD se signatářské státy zavazují, že udělají vše, co je v jejich moci, aby provedly výkon všech práv obsažených v ÚPD. Tato obecná formulace dává signatářským státům možnost volby, jak jednotlivá práva dítěte zrealizují ve svých vnitrostátních právních řádech. Neboť v tomto článku není přesně stanoveno, jak se má ÚPD implementovat do vnitrostátních právních řádů.⁵²

4.1.2. Rozbor procesních práv dítěte obsažených v ÚPD

V této podkapitole se budeme věnovat jednotlivým článkům ÚPD, které jsou důležité pro účely této práce a které mají vliv na vnitrostátní právní úpravu signatářských států. Nebudeme se tak věnovat všem 54 článkům, jelikož takovou kapacitu tato práce nemá, ale pouze těm, které se přímo vztahují k příslušnému tématu.

ÚPD obsahuje základní 4 zásady, které nám napomáhají v chápání a řádnému výkladu ÚPD jako celku. Je to zákaz diskriminace v čl. 2, nejlepší zájem dítěte v čl. 3, právo na život, přežití a rozvoj dítěte v čl. 6 a právo na názor dítěte obsažené v čl. 12 ÚPD.⁵³

Pod pojmem dítě se dále v ÚPD rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud není zletilosti nabyto dříve dle právního řádu země, který se na dítě vztahuje. Tento článek reflektuje snahu, aby práva vyplývající z ÚPD byla poskytována co možná největší skupině dětí.⁵⁴

Ustanovení ÚPD jsou vnitřně provázaná, a je tak nezbytné vykládat jejich ustanovení jako celek⁵⁵, tedy k nejlepšímu zájmu dítěte. Tato zásada nejlepšího

⁵¹ INVERNIZZI, Antonella, WILLIAMS, Jane. *The Human Rights of Children: From Visions to Implementation*. 2011. ISBN 9781138252400. s. 54.

⁵² DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999. ISBN 90-411-1229-4. s. 27.

⁵³ DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8. s. 12.

⁵⁴ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999. ISBN 90-411-1229-4. s. 59.

⁵⁵ PREPARED FOR UNICEF BY RACHEL HODGKIN AND PETER NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007. ISBN 9789280641837. s. 37.

zájmu dítěte není žádnou novinkou, jelikož si s ní začala západní Evropa pohrávat již od šedesátých let minulého století. Článek 3 ÚPD se věnuje nejlepšímu zájmu dítěte a obsahuje 3 zásady. První zásada je, že nejlepší zájem dítěte je klíčovým hlediskem u jakékoli záležitosti týkající se dítěte, kterou řeší veřejné nebo soukromé zařízení sociální péče, soudy, správní nebo zákonodárné orgány. Dále se v tomto článku objevuje, že signatářské státy musí zajišťovat dítěti takovou ochranu, jež je potřeba pro jeho blaho. Musejí při tom ale dbát na práva a povinnosti osob, které za dítě nesou zodpovědnost. V neposlední řadě tento článek zavazuje zařízení, instituce a služby signatářských zemí, které nesou odpovědnost za péči a ochranu dětí, aby odpovídaly normě stanovené kompetentními úřady. Z tohoto článku tedy vyplývá, že u všech činností se mají přednostně brát v úvahu nejlepší zájmy dítěte. Aby se mohly stanovit nejlepší zájmy dítěte, musí se provést konzultace s dítětem. Článek tři sice bere v potaz jednotlivé případy, ale zároveň vyžaduje, aby se v rámci činností týkajících se dětí braly v potaz nejlepší zájmy dětí jako celku.⁵⁶

K tomuto článku vydal Výbor pro práva dítěte v roce 2013 obecný komentář č. 14, ve kterém se zabýval zásadou nejlepšího zájmu dítěte.⁵⁷ Ten uvádí, že se musí v první řadě vždy posoudit nejlepší zájem dítěte, a to jak v hmotném, tak i v procesní právu, tj. při rozhodování. Komentář uvádí, že k identifikaci nejlepšího zájmu dítěte je nejprve potřeba posouzení, ve kterém vezmeme v potaz všechny skutečnosti, které ovlivňují dítě jako například jeho věk, rodinné prostředí a sociální prostředí a na základě toho si určíme zájem dítěte. Výbor dokonce v komentáři uvedl demonstrativní výčet aspektů, které mohou ovlivňovat dítě a ke kterým se musí v rámci hodnocení přihlídnout.⁵⁸

Článek 5 a 29 ÚPD uvádí, že signatářské státy se zavazují k tomu, že budou brát ohled na právo a odpovědnost rodičů k dětem a dále, že výchova bude zaměřena na zesilování respektu dítěte k rodičům. Výchova má směřovat jaksi k návodu poskytnutému dítěti, jak vést zodpovědný život a připravovat ho tak na

⁵⁶ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1, str. 72. (více v General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard).

⁵⁷ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, CRC/C/GC/14 Convention on the Rights of the Child Distr. 29.5.2013.

⁵⁸ Tamtéž. s. 7.

život dospělého ve společnosti. Musíme mít však na paměti, že potřeby a názory dítěte se mohou občas odlišovat od potřeb jeho rodičů.

Nejdůležitějším článkem ÚPD je pro nás článek 12, označovaný jako právo dítěte na participaci.⁵⁹ Tento článek zavazuje signatářské státy k zabezpečování práva dítěte vyjadřovat svobodně své názory ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, za předpokladu, že je schopné tyto své názory formulovat. Jedná se tak o předpoklad, že dítě je schopné si vytvořit vlastní autonomní názor, ne naopak. Jestliže takové názory dítě vyjádří navenek, je třeba vzít je v potaz a věnovat jim patřičnou pozornost vzhledem k věku dítěte a jeho vyspělosti. Věnovat pozornost názorům dítěte neznamená, že názor dítěte máme okamžitě přijmout za svůj, ale diskutovat o něm a vysvětlovat dítěti, jaké bychom měli důvody k přijetí nebo odmítnutí tohoto názoru.⁶⁰ Jsem však toho názoru, že dítě by mělo vyjadřovat svůj názor slušně, srozumitelně a racionálně, jestli tak bude činit, bude se jeho názoru věnovat větší pozornost, jelikož rodina nebo i soud uvidí a uslyší, že dítě o věci přemýšlelo a nedělá něco na „truc“.

To, že dítě může vyjádřit svůj názor svobodně, znamená, že by nemělo být vystavováno nátlaku nebo být ovlivňováno ostatními, například rodiči. Dítě si má vytvořit vlastní pohled na danou záležitost bez manipulování s jeho pohledem.⁶¹ Jak v tomto článku také můžeme vidět, není zde stanovena žádná věková hranice pro právo dítěte vyjádřit svůj názor, a tak zde dle mého názoru není zásadní hledisko věk, ale vyspělost dítěte. A to z toho důvodu, že děti ve stejném věku nebývají nikdy stejně vyspělé. Vždy je tak nutné zabývat se a objektivně hodnotit věk a rozumovou vyspělost dítěte individuálně, abychom neupřeli dětem jejich práva.⁶² UNICEF se k tomuto článku, ohledně participačních práv dětí, vyjadřuje tak, že

⁵⁹ PERCY-SMITH, Barry, THOMAS, Nigel. *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from theory and practice*. Oxon: Routledge, 2010. s. 11.

⁶⁰ ONDRÁČKOVÁ, Jana. *Co je Úmluva o právech dítěte*. Praha: Český helsinský výbor, 1996. ISBN 80-9023-930-7. s. 10.

⁶¹ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1, str. 65 (více v General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard).

⁶² PREPARED FOR UNICEF BY RACHEL HODGKIN AND PETER NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007. ISBN 9789280641837.s. 153.

účelem tohoto článku je pomoci dítěti ve výkonu jeho práv a pomoci mu připravit se na aktivní roli ve společnosti.⁶³

Vyjádřené názory dítěte by měly být brány v úvahu při přijímání rozhodnutí ve věci, jelikož přinášejí nový pohled na věc, a to pohled dítěte. Z toho nám vyplývá, že dítě je přibráno do procesu participace. V tomto procesu se klade důraz na soustavnou komunikaci s dítětem, ne pouze na jednorázové vyslechnutí dítěte k vytvoření opatření⁶⁴.

Signatářské státy musí přijmout nebo upravit ve svých právních rádech toto právo, aby jej děti mohly řádně využít. Nelze však z tohoto ustanovení dovodit, že děti musí toto právo využít. Signatářské státy mají zajistit, aby dítě mělo k dispozici veškeré informace, které jsou nezbytné k vytvoření jeho názoru. Dítě se však musí samo rozhodnout, jestli tento názor vyjádří nahlas, jelikož nesmí být k vyjádření názoru na věc nuceno.

V druhém odstavci tohoto článku se vyjadřuje oprávnění dítěte být slyšeno v každém soudním řízení, jež se ho přímo dotýká.⁶⁵ To mu má být umožněno buď přímo, prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, avšak způsob slyšení jeho názoru musí být v souladu s vnitrostátní úpravou. Dítě může tak svůj názor vyjádřit přímo nebo prostřednictvím zástupce, avšak musí být seznámeno s důsledky své volby. Zastupovat dítě v řízení může rodič, právník nebo jiná osoba, například sociální pracovník. Při zastupování je důležité, aby názory dítěte byly postoupeny řádně, jinak by tento postup ztrácel na významu. Jelikož záležitosti, které se nejčastěji dětí dotýkají jsou případy rodinně-právní, nastává zde často střet zájmů mezi rodiči a dítětem. Rodiče pak nemusejí podat danému orgánu názor dítěte z pohledu dítěte, ale ze svého pohledu. Dále můžeme vidět v tomto článku, jak povinnost vyslechnout názory dítěte, tak i přenechání možnosti volby zakotvení způsobu výsledku na signatářské státy.

Výslech dítěte má probíhat tak, aby rozhovor byl veden nenuceně a dítě mělo pocit, že dotyčná osoba jej hodlá poslouchat a porozumět mu. Praxe se

⁶³ UNICEF. Rights under the Convention on the Rights of the Child. Dostupné na: https://www.unicef.org/crc/index_30177.html

⁶⁴ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1, str. 63, (více v General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard).

⁶⁵ Čl. 12 odst. 2 ÚPD.

příklání k tomu, aby byl s dítětem veden spíše rozhovor než jednostranný výslech.⁶⁶ Osoba, která názory dítěte vyslechne, může být například soudce, psycholog, učitel nebo sociální pracovník. Následně je důležité zajistit zpětnou vazbu dítěti, které bylo vyslyšeno. To znamená, že se mají poskytnout dítěti informace o výsledku řízení, jakým způsobem se v řízení naložilo s jeho názorem a případně jaká mu byla přiřazena váha. To by pak dítěti mělo dát jistotu, že jeho názory jsou brány vážně a dítě neposkytlo svůj názor na věc jen proto, že se to dle této úmluvy má.

Jak jsme si již uvedli výše, právo dítěte být slyšeno je jednou ze čtyř hlavních zásad ÚPD. Proto by toto právo nemělo být používáno samostatně, odděleno od ostatních práv, ale v souladu s ostatními právy dle této ÚPD.⁶⁷ Pokračování v této zásadě a její další rozvinutí si smluvní státy potvrdily v roce 2002 na zasedání Valného shromáždění OSN „*A world fit for children*“ na základě usnesení S-27/2.⁶⁸

S tímto výše rozebraným článkem souvisí i článek 13, zaručující dítěti svobodu projevu, tedy že dítě nemá jen právo na vytvoření svého názoru, ale že tento názor může i reprodukovat navenek. Každé dítě má právo na vyhledávání, přijímání a šíření informací či názorů ústně, písemně či dokonce tiskem bez ohledu na hranice států, za předpokladu, že tím nebude omezovat práva druhých. Spolu s článkem 12 dává oprávnění dítěti využít tohoto práva na svobodu projevu na základě vlastního posouzení.

Navazujícím článkem k těmto právům je článek 17, který zaručuje dítěti právo na přístup k informacím s ohledem na funkci hromadných sdělovacích prostředků. Tedy že funkce hromadných sdělovacích prostředků je poskytovat a zpřístupňovat dítěti informace, které jsou zaměřeny na jeho rozvoj a jsou pro něho

⁶⁶ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1, str. 68 (více v General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard).

⁶⁷ Obecný komentář č. 12 k právu dítěte být vyslyšeno, CGR/C/GC/12 ze dne 1.7.2009, bod 2.

⁶⁸ Resolution adopted by the General Assembly. S-27/2. *A world fit for children*. A/RES/S-27/2 at 11.10.2002. Dostupné na: https://www.unicef.org/specialsession/docs_new/documents/A-RES-S27-2E.pdf

sociálně i kulturně prospěšné.⁶⁹ Pod tímto článkem můžeme chápat i právo dítěte mít k dispozici všechny informace ohledně záležitostí, které se jej dotýkají.

A v neposlední řadě se smluvní strany ÚPD zavázaly informovat širokou veřejnost, rozumějme dospělé i děti, o zásadách a obsahu této ÚPD. Musím však k tomuto ujednání podotknout, že když jsem se ptala lidí ve svém okolí, jak dospělých, tak i dětí, jestli mají ponětí, že práva dětí jsou speciálně upravena v samostatné mezinárodní smlouvě, nikdo o tom netušil. Netušili ani o existenci takové úmluvy, natož o jejím obsahu. Nejsem si proto tak zcela jistá, že když se o dané téma nezajímáte, jestli máte ponětí o ÚPD a o právech, které dětem zaručuje. Tento můj názor podkládám o fakt, že v Pokynech Výborů ministrů Rady Evropy o justici vstřícné dětem jsou nabádány členské státy k tomu, aby zařadily lidská práva, nevyjímaje práva dětí, do školních osnov.⁷⁰ S tímto postupem nemůžu než souhlasit.

4.1.3. Výbor pro práva dítěte OSN

Tímto Výborem pro práva dítěte OSN (dále jen „Výbor“) se zabývá ÚPD ve své části druhé v čl. 43. a následujících. Výbor má za úkol kontrolovat řádné plnění a zjišťovat pokroky smluvních stran ÚPD a řešit dané problémy, které vzhledem k ÚPD nastanou.

Prostřednictvím generálního tajemníka OSN předkládají signatářské státy každých pět let, s tím že první hodnotící zpráva se má předložit dva roky po ratifikaci ÚPD, zprávy o plnění závazků plynoucích z ÚPD a jejich dosažených pokroků. Signatářské státy jsou povinny umožnit přístup široké veřejnosti k těmto hodnotícím zprávám.

V těchto zprávách se mají signatářské státy soustředit na obtížnosti, které se vyskytly při plnění a realizaci ÚPD. Rozdílná vyspělost smluvních států v rámci zaručených práv dětí touto úmluvu a její realizace dokazuje i fakt, že první zprávu smluvních států o plnění závazků plynoucích z ÚPD v roce 1995 předložilo 21 signatářských států o rok později a v roce 1996 mělo 28 zemí

⁶⁹ KOBLOVÁ, Soňa a Věra MIŠURCOVÁ, ed. *Práva dítěte v dokumentech*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-56-7. s.17.

⁷⁰ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe od 17.11.2010, ISBN 978-92-871-7274-7, s. 33.

zpoždění s předložením této zprávy tři roky.⁷¹ K těmto státům patřila i ČR, jelikož prvotní zprávu o plnění závazků z ÚPD za období let 1993 – 1994 Výboru předala v roce 1996.⁷²

Poslední pravidelnou zprávu zaslala ČR Výboru v roce 2011⁷³, tedy v době před samotnou platností občanského zákoníku. Tuto zprávu Výbor přezkoumal a přijal závěrečné doporučení.⁷⁴ ČR se v něm vyzývá k shromažďování údajů o zranitelných a ohrožených dětech, tak aby příslušné orgány měly přístup k těmto informacím, pokud dítě bude potřebovat pomoc.⁷⁵ A dále je v něm ČR například chválena, že udělala pokrok v rámci práva dítěte na vzdělávání, s ohledem na romské děti.⁷⁶ Příští periodickou zprávu by měla Česká republika podávat v červnu 2018.⁷⁷

Výbor pro práva dítěte vydává také obecné komentáře k ÚPD. Například vydal General comment No. 14 (2013), CRC/C/GC/14 ohledně nejlepšího zájmu dítěte nebo General Comment No. 12 (2009), CGR/C/GC/12 ohledně práva dítěte být slyšeno.⁷⁸

⁷¹ DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty : rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8. s. 16.

⁷² Zprávy: plnění mezinárodních úmluv. Úmluva o právech dítěte. 3.10.2008. Úřad vlády ČR. Přijaté dokumenty. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

⁷³ Třetí a čtvrtá periodická zpráva o plnění závazků ČR plynoucích z Úmluvy o právech dítěte je k dispozici na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/TRETI_A_CTVRTA_PERIODICKA_ZPRAVA_O_PLNENI_ZAVAZKU.pdf

⁷⁴ Závěrečné doporučení Výboru pro dětská práva OSN: ČR ke 3. a 4. periodické zprávě ČR o naplňování Úmluvy o právech dítěte, ze dne 17.6.2011, CRC/C/SR.1616. Dostupné z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FSR.1616&Lang=en

⁷⁵ Committee on the Rights of the Child Fifty-seventh session Summary record of the 1616th meeting, CRC/C/SR.1616. Consideration of reports of States parties Third and fourth periodic reports of the Czech Republic, bod.10. Dostupné z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FSR.1616&Lang=en

⁷⁶ Tamtéž. bod. 14.

⁷⁷ Vláda ČR, Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte, ze dne 6.6.2013, <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

⁷⁸ Všechny obecné komentáře Výboru pro práva dětí OSN dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

Aby byla ÚPD řádně dodržována, OSN spolupracuje, vyjma tohoto výše uvedeného speciálně zřízeného Výboru, také s dalšími mezinárodními organizacemi jako je například UNICEF, UNESCO a ILO.⁷⁹

4.2. Práva dětských obětí nebo dětských svědků

Zajímavým tématem jsou práva dětských obětí a dětských svědků trestných činů v rámci právní úpravy OSN, z tohoto důvodu se tomu zde budeme chvíli věnovat. Jelikož budeme mluvit o trestných činech, nacházíme se v úpravě trestního práva, a tak v trestním soudním řízení. Pro trestní řízení platí bez výjimky čl. 12 ÚPD, tedy že dítě ve všech fázích trestního řízení může svobodně vyjádřit vlastní názor ke všem skutečnostem, které se ho týkají. Dětský svědek nebo oběť trestného činu musí mít možnost vyjádřit svoje stanovisko na danou věc. Tomuto tématu se věnoval Hospodářský a sociální výbor OSN ve svém usnesení č. 2005/20 „*Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime*“.⁸⁰ V článku tři tohoto usnesení jsou zakotvené principy, kterými se máme řídit v případě dětských obětí nebo dětských svědků trestné činnosti. Jsou to především: chránění důstojnosti a jedinečnosti dítěte, zákaz diskriminace, ochrana nejlepších zájmů dítěte v souvislosti s jeho harmonickým vývojem a právo účastnit se a vyjádřit svobodně, vlastními slovy svůj názor. Dítě má tak právo přispět k soudnímu rozhodnutí, které teprve ovlivní nebo již ovlivňuje jeho život.

V tomto usnesení se vyzdvihuje právo dětského svědka nebo oběti vyjádřit svůj názor vztahující se k zapojení do daného trestního řízení, aby tedy mohl vyjádřit své názory a obavy, týkající se jeho účasti v soudním řízení. Má se zajistit jeho obava týkající se bezpečnosti ve vztahu k obviněnému a zjistit se způsob, kterým dětská oběť nebo svědek chce poskytnout svědectví.⁸¹ S tím je spjata právo dítěte na informace o různých psychologických, sociálních nebo jiných relevantních službách, které mu jsou k dispozici, a sdělení způsobu přístupu k

⁷⁹ VOTAVOVÁ, Jana, Jindřiška ROUSOVÁ a Jiří ZAJÍC. *Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. ISBN 978-80-254-5794-8. s. 10.

⁸⁰ ECOSOC Resolution 2005/20, Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, 22 July 2005. Dostupné na: <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>

⁸¹ Taktéž, čl. VIII.

nich. Dále se poskytují dětským svědkům nebo obětem informace o zastoupení a právním poradenství. Dále pak ho mají informovat o tom, jaká je jeho role v řízení a jeho důležitost, jakým způsobem bude prováděn výslech ve vyšetřování a v soudním řízení, kdy a kde se bude konat soudní řízení, mechanismy na podporu dětských obětí v případě podání stížnosti, jaká je dostupnost ochranných opatření, možnost získat finanční kompenzaci apod.⁸²

4.3. Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Další mezinárodní úmlouvou, která zakotvuje práva dětí v soudním řízení a jež má vliv na vnitrostátní právní úpravu členských států, tím i ČR, je Evropská úmluva o výkonu práv dětí.⁸³ Byla vypracována v rámci Rady Evropy se zřetelem na čl. 4 ÚPD. Byla přijata dne 25. 1. 1996 Radou Evropy ve Štrasburku, v platnost vstoupila až 1. 7. 2000. ČR ji ratifikovala dne 7. 3. 2001 a byla publikována ve sbírce pod č. 54/2001 Sb. m.s. EÚVPD se oproti ÚPD zabývá zejména řízením v rodinných věcech, které se dotýkají práv dítěte.

Obsahuje 26 článků rozdělených do pěti hlav. Neobsahuje základní práva dítěte jako ÚPD, ale poskytuje nám podrobnější úpravu participačních práv dítěte v soudním řízení. Oproti ÚPD obsahuje navíc ustanovení o zastupování, a s tím spojené právo na ustanovení zvláštního zástupce. EÚVPD má podporovat rozvoj dítěte a realizaci jeho práv, což je zřejmé z článku 1 odstavce 6. Ten stanovuje možnost smluvních stran odchýlit se od dodržování této EÚVPD, jelikož nabádá smluvní strany k využívání, a dle mého názoru i k samotnému vytváření, příznivějších ustanovení na podporu a realizaci práv dětí.

O tom, že se Rada Evropy neustále snaží přijímat nové strategie, které odpovídají aktuálnímu dění v Evropě svědčí i fakt, že Rada Evropy v roce 2016 přijala novou strategii s názvem „*Rovné příležitosti, život bez násilí, bezpečný internet*“ pro období 2016 až 2021.⁸⁴ Mezi základní témata této strategie patří rovné příležitosti pro všechny děti, zřízení justice přátelské vůči dětem, snaha

⁸² Taktéž, čl. VII.

⁸³ Evropská úmluva o výkonu práv dětí vyhlášená ze dne 25. 1. 1996, Rada Evropy, Štrasburk, publikována pod č. 54/2001 Sb.

⁸⁴ Children rights: equal opportunities, life free of violence, safe Internet. The Council of Europe adopts new strategy for 2016-2021. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/cm/news/-/asset_publisher/hwwluK1RCEJo/content/children-rights-equal-opportunities-life-free-of-violence-safe-internet/16695

odstranit všechny formy násilí na dětech, práva dítěte v digitálním prostředí apod. Jak můžeme vidět, jedná se o aktuální otázky v rámci Evropy a jejího vývoje.

4.3.1. Rozbor procesních práv dítěte obsažených v EÚVPD

Dítětem se pro účely této EÚVPD rozumí osoba mladší osmnácti let.⁸⁵ Účelem této EÚVPD je podporovat práva dětí, zejména poskytovat jim procesní práva.

Dětem se zaručují následující procesní práva: mít možnost dostat náležité informace o soudním řízení, mít možnost vyjádřit svůj názor a mít možnost být informováno o důsledcích rozhodnutí, případně i o důsledcích kladného vyhovění jejich názoru. Tato práva se poskytují dětem v soudních řízeních, která se jich týkají s tím, že děti musí dle vnitrostátních předpisů dostatečně chápat situaci.⁸⁶ Toto ustanovení má vztah k § 867 občanského zákoníku, který v sobě obsahuje vyvratitelnou domněnku, že dítě starší 12 let je schopno vstřebat sdělenou informaci a vytvořit si na věc vlastní názor.

Děti mají dle EÚVPD právo na ustanovení zvláštního zástupce v soudních řízeních, která se jich týkají. Mohou o něj požádat samy nebo prostřednictvím jiných osob, a to v případech, kdy osoby mající rodičovskou odpovědnost k dítěti nemohou dítě z důvodu středu zájmu zastupovat. Na rozdíl od ÚPD, která dává možnost signatářským státům upravit si ve vnitrostátním právu postup, jestli dítě bude slyšeno osobně nebo prostřednictvím zástupce, tak EÚVPD již takovou volnost vnitrostátnímu právu a soudům nedává.

Tuto problematiku pak EÚVPD dále rozvíjí v článku 9, kde se dává pravomoc soudnímu orgánu ustanovit dítěti zvláštního zástupce. Jestliže dítě není schopné vyjádřit svůj názor samo, může požádat i jinou osobu, aby mu pomohla formulovat a vyjádřit jeho názor. Děti mají právo určit si vlastního zástupce nebo advokáta. Zástupci jsou poté povinni, jestliže dítěte podle vnitrostátní právní úpravy je schopno dostatečně chápat situaci, poskytovat dítěti informace o dané problematice, pomáhat dítěti objasňovat situaci, informovat dítě o důsledcích jeho vyjádřeného názoru a informovat dítě o případných důsledcích jednání zástupce.

⁸⁵ Čl. 1 odst. 1 EÚVPD.

⁸⁶ čl. 1 a 3 EÚVPD.

Nejdůležitější povinnost je v tomto případě zjišťovat pohled dítěte na věc a následně jej řádně sdělit soudnímu orgánu.

Soudní orgán je povinen rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte. Proto je oprávněn posuzovat, zda má všechny potřebné informace k rozhodnutí, pakliže ne, může si opatřit další informace například od osob majících rodičovskou odpovědnost k dítěti. Soudní orgán před tím, než rozhodne o dané věci, musí zabezpečit, aby dítě získalo všechny příslušné informace k rozhodované věci, umožnit dítěti být slyšeno a ve vhodných případech dítě vyslechnout buď přímo nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů a následně vzít patřičně vyjádřený názor dítěte v úvahu.⁸⁷ V neposlední řadě EÚVPD stanovuje povinnost rychle konat v řízeních týkajících se dítěte.⁸⁸

K tomu, že děti mají vždy právo vyjádřit svobodně své názory, lze uvést rozsudek ve věci Sahin proti Německu vedené u Evropského soudu pro lidská práva, který se tímto zabývá. Tento rozsudek se týkal výslechu pětiletého dítěte. Soud zde zkoumal, jestli má dítě vyslechnout s přihlédnutím k jeho věku a zájmu, kdy by mu mohl být výslech spíše k újmě. Na základě vyjádření znalce, jenž se s dítětem sešel, rozhodl soud po důkladném uvážení, že osobní slyšení dítěte před soudem není zcela přiměřené k jeho věku a nevyžaduje se tak.⁸⁹

4.4. Justice vstřícná k dětem

Již jsme si několikrát stanovili, že na základě mezinárodních smluv, zejména ÚPD, se staly děti účastníky soudních řízení, která se jich týkají. Jak ale dále postupovat v rámci soudního řízení, aby děti jako účastníci řízení mohly svá práva v něm řádně využívat a nebylo to pro ně stresující událostí? Tomuto tématu se věnuje tato podkapitola.

Musíme brát ohled na to, že děti jsou z pohledu jejich věku a vyspělosti zranitelné a v rámci soudního řízení vylekané, někdy i špatně informované.

⁸⁷ Vše čl. 6 EÚVPD.

⁸⁸ Čl. 7 EÚVPD.

⁸⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 30943/96 ze dne 8.7.2003, ve věci Sahin proti Německu.

Nemají tak pocit, že jsou účastníci řízení, ale domnívají se, že jsou v rámci soudního řízení přezírané, jak samotně uvádějí ve svých výpovědích.⁹⁰

Rada Evropy nevytvořila pouze EÚVPD na ochranu procesních práv dětí, ale také zpracovala řadu nezávazných doporučení, pokynů či stanovisek, v rámci tzv. „*soft law*“, jejímž účelem bylo zlepšit právní postavení dítěte v členských státech.⁹¹

Jedním z těchto doporučení jsou Pokyny o *child-friendly justice* neboli justice vstřícná dětem,⁹² které byly přijaty Radou Evropy dne 17.11.2010 (dále jen „pokyny“). Zde si Rada Evropy stanovila za cíl zajistit, aby justice byla vždy k dětem vstřícná a přátelská. Cílem těchto pokynů je uzpůsobit vedení k dětem, aby jim bylo patřičně nasloucháno a aby byly brány jejich názory vážně. Tyto pokyny byly přijaty jako praktická příručka pro členské státy Rady Evropy v rámci zlepšení soudních i mimosoudních systémů k potřebám dětí. Tyto pokyny vyzývají státy k tomu, aby je šířily mezi své příslušné orgány a řídily se jimi.⁹³ Můžeme to považovat za jakýsi návod, který kdyby byl plně respektován a vždy užíván v praxi členskými soudy a jinými dotčenými orgány, které jednají a jsou ve styku s dítětem, nastala by tak ideální situace pro dítě a stačilo by tak pro účely této práce odkázat na tyto pokyny a bylo by hotovo. Tak to však v současné praxi není.

V těchto pokynech se uvádí, že se nemají dělat rozdíly mezi dětským účastníkem řízení, obětí, svědkem nebo pachatelem v rozmezí věku 0 až 17 let, ale tyto osoby se mají považovat pouze za děti.⁹⁴ Těm se pak má zajistit individuální přístup, možnost se vyjádřit k záležitostem a k jejich názoru patřičně přihlížet. Tento přístup je spjat s profesionalitou pracovníků, kteří jsou v kontaktu s dítětem.

⁹⁰ Tisková zpráva agentury FRA ze dne 22.2.2017. Dostupná na: fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/pr-child-friendly-justice_cs.pdf

⁹¹ FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, Law in context. ISBN 9780521698016. s. 72.

⁹² Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17.11.2010, ISBN 978-92-871-7274-7. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16804b2cf3>

⁹³ Tamtéž, s. 16.

⁹⁴ Tamtéž, s. 8.

Pokyny obsahují základní zásady pro děti v soudním řízení. Ty se odvíjí od mezinárodních zásad a od judikatury Evropského soudu pro lidská práva, a jsou následující.⁹⁵ Právo účasti, jež znamená právo na informování o svých právech, možnost být vyslyšen v řízení, které se jej dotýká a právo na přihlídnutí k těmto sděleným názorům, s čímž je spojeno právo na dodržování nejlepšího zájmu dítěte. Dále jsou zde uvedeny zásady dodržování důstojnosti dítěte, kdy se má věnovat pozornost zacházení s dítětem a také jeho osobním potřebám. Následně je zde zakotveno právo na zákaz diskriminace a právo na právní stát.

V hlavě IV. uvádějí pokyny postup, jak se má justice chovat k dítěti před zahájením, v průběhu a po skončení soudního řízení. Nebudeme si zde uvádět všechny postupy a nástroje, které mají členské státy využít, jako například dbát bezpečnosti a soukromí dítěte, ale jen ty nejzásadnější postupy, které dle mého názoru nejsou tak zcela využívány v praxi.

Pokyny uvádí, že již od prvního spojení se soudním nebo jiným orgánem má tento orgán dítěti nebo jeho rodičům poskytnout informace o jeho právech v rámci řízení, o důsledcích soudního řízení a možnosti využití opravných a ochranných prostředků. Musíme si uvědomit, že řádně informované dítě má větší důvěru v soudní systém, jelikož ví, že je v bezpečí a může hovořit svobodně o daných záležitostech. Také se nemusí obávat a stresovat se, co přijde a jak bude vyslýcháno, jelikož to ví. Pracovníci, kteří jsou v přímém kontaktu s dětmi by měli být speciálně vyškoleni ke komunikaci s dětmi s ohledem na jejich věk a situaci, ve které se momentálně nacházejí. Zároveň by s dětmi měli hovořit takovým způsobem, aby tomu dítě plně rozumělo a chápalo situaci. Tento pokyn hovoří i o zadržení dítěte policií. Zde uvádí, že policie by měla dítěti oznámit, z jakého důvodu bylo zadrženo, samozřejmě s ohledem na jeho věk a způsobilost tento důvod pochopit. Dítě by mělo být vyslýcháno pouze za přítomnosti rodiče, advokáta nebo důvěrníka a nemělo by být zadržováno společně s dospělými.⁹⁶

Poté se pokyn věnuje právům, která mají členské státy dětem zaručit v rámci soudního řízení. Zajímavým ustanovením je právo dítěte být zastoupeno. Aby byl naplněn účel těchto pokynů, tak se stanovuje, že děti by měly mít přístup

⁹⁵ Tamtéž, s. 18 a násl.

⁹⁶ Tamtéž, s. 26.

k bezplatné právní pomoci a měly by mít možnost být zastoupeni nezávisle na rodičích. Advokáti zastupující dítě by měli být náležitě vyškoleni. V případě střetu zájmů rodičů se má dítěti jmenovat procesní opatrovník nebo jiný nezávislý zástupce.⁹⁷

Dále jsou pak zde obsažena pravidla pro práva dítěte být slyšeno. Shledávám, že je zde velmi užitečná připomínka, že by s dětmi mělo být probráno, jakým způsobem chtějí být vyslechnuty. Je zde opět stanoveno, že právo dítěte je jeho právem, nikoli povinností, což jsme měli v úvodu této práce za cíl zjistit. Je zde pak zakotven názor, že dítěti se nemá zakazovat být vyslyšeno jen proto, že je nízkého věku, ale zato projevuje snahu být slyšeno. Má se zakázat výslech jen v případech, kdyby to bylo v zájmu dítěte. Jestliže budou děti vyslýchány, mělo by jim být dovoleno, aby je doprovodily jejich rodiče nebo jiná osoba, které důvěřují. Video či audiozáznamy jako metody výslechu mají být jako důkaz povoleny.⁹⁸ V rámci výslechu dítěte by se mělo dbát na to, aby děti vypovídaly v příznivém prostředí a v co možná nejlepších podmínkách. To znamená, že soudci nebo jiní úředníci by při výslechu s dětmi neměli působit tak formálně, měli by odložili paruku a talár. Výslech nemusí provádět v soudní místnosti, ale dítě lze vyslechnout i v kanceláři soudce.⁹⁹ Považuje se také za důležité, aby dítě v rámci výslechu nebylo přerušováno a nebylo ovlivňováno nepříznivými vlivy okolí ve chvíli, kdy vyjadřuje svůj názor na souzenou věc, jelikož dítě se může zastavit v řeči a následně z něj již nic kloudného nevyleze.

V rámci dokazování pokyny doporučují, jestliže je výslech veden více než jednou, aby jej vedla stejná osoba. Délka výslechu se má přizpůsobit věku a soustředění dítěte a eventuálně zvážit, zda není možné vyslýchat dětské oběti nebo svědky ve speciálně navržených místnostech, které nebudou dítě tak stresovat, jako například tomu je u policejní stanice. Dále pak, že výpovědi a důkazy dětí se nemají považovat za nevěrohodné jen z důvodu věku dítěte.¹⁰⁰ Tato myšlenku je velmi prolomová, neboť dává dětského svědka na roveň svědka dospělého. Vystává zde otázka, zda je to správně, jelikož víme, že děti mají někdy bujnou fantazii a jejich výpověď může být zkreslená.

⁹⁷ Tamtéž, s. 27.

⁹⁸ Tamtéž, s. 30.

⁹⁹ Tamtéž, s. 80.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 31.

Vydání tohoto pokynu je bezpochyby pozitivním krokem vpřed správným směrem, záleží však na tom, jak tento pokyn bude zohledněn jednotlivými státy v jejich vnitrostátní úpravě. Dle mého názoru zabere ještě pár let, než se tento pokyn vžije do praxe soudů. Už teď ale jej můžeme ohodnotit jako pokrokovou, velmi dobře zpracovanou příručku, jak by soudy měly zacházet s dítětem, přičemž reaguje na aktuální problémy ve společnosti.

4.5. Práva dítěte v soudním řízení v rámci Evropské unie

V rámci Evropské unie upravuje práva dítěte jak unijní, tak i komunitární právo. Z tohoto důvodu neobsahuje tato kapitola název mezinárodní úmluvy již v nadpisu, jak tomu bylo v předchozích kapitolách o mezinárodních úmluvách jednotlivých mezinárodních organizacích. Do unijního práva, které se vyjadřuje k právům dítěte v soudním řízení, je řazena Listina základních práv a svobod EU z roku 2000. Ta upravuje práva dítěte v druhé hlavě, v článku 24. Je zde stanoveno právo na ochranu a péči, blaho dítěte a samozřejmě i nutnost k přihlídnutí k názorům dítěte. V rámci komunitárního práva upravuje procesní práva dítěte nařízení č. 2201/2003 Rady, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení č. 1347/2000 ze dne 21.11.2003.

4.5.1. Listina základních práv Evropské unie

Listina základních práv EU¹⁰¹ obsahuje katalog práv, svobod a principů, jež jsou uznávané Unii i členskými státy. Listina práv EU byla inkorporovaná pomocí odkazu v čl. 6 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii.¹⁰² Listina práv EU byla přijata za účelem zakotvení lidských práva na unijní úrovni, aby byl katalog lidských práva jednotný a ucelený s ohledem na principy obsažené již v ustálené judikatuře soudního dvora. Listina práv EU nevznikla jako zcela nový dokument, ale odráží v sobě stávající právní vývoj a právní zásady lidských práva jednotlivců, a to jak na unijní, mezinárodní i národnostní úrovni.¹⁰³ Jak to u listin

¹⁰¹ Listina základních práv Evropské unie, ve znění publikované v Úředním věstníku EU C 326/391 ze dne 26.10.2012.

¹⁰² GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-23-0. s. 427

¹⁰³ Tamtéž, s. 427.

zakotvujících základní lidská práva bývá, tak i tato listina obsahuje základní nezczitelná práva, práva občanská, moderní práva odrážející vývoj společnosti či sociální a hospodářská práva.

Právům dítěte se v Listině práv EU zabývá pouze jeden článek, a to článek 24. Článek je založen na ÚPD a do svého obsahu kopíruje obsah ÚPD, neboť nestanovuje nic nového oproti ÚPD. Článek stanovuje, že děti mají právo na ochranu a péči, která je potřebná k zajištění jejich štěstí a řádného rozvoje. Mají oprávnění svobodně vyjadřovat své názory v záležitostech, které se jich týkají. K těmto názorům dítěte se musí přihlížet s přihlédnutím k jejich věku a vyspělosti.¹⁰⁴

V dalším odstavci tohoto článku pojednává Listina o všech činnostech týkajících se dětí, že se vždy musí brát ohled na nejvlastnější zájem dítěte.¹⁰⁵ Zajímavé je, že Listina práv EU vychází z principu *the best interest of the child*, tj. nejlepšího zájmu dítěte, zakotveného v čl. 3 ÚPD, ale užívá pojmu nejvlastnější zájem dítěte. Další zajímavostí je, že *the best interest of the child* je do němčiny překládáno jako „*Kindeswohl*“, neboli blaho dítěte.¹⁰⁶ Jak můžeme vidět, význam těchto spojení a jejich obsah je ve všech těchto slovech stejný, ale pouze zobrazený jiným slovem. Ve všech těchto případech jde o zajištění práv dítěte v jeho zájmu k jeho prospěchu a štěstí a dle mého názoru není podstatné, jaké přesně výše uvedené slovo je s tím spojíme. Jedná se tak o nejvyšší imperativ, který se musí aplikovat ve všech záležitostech dotýkajících se dítěte.

V posledním odstavci tohoto článku se zakotvuje právo dítěte být v osobním kontaktu s oběma rodiči, jen není-li to v rozporu s jeho zájmy. To zajišťuje, aby děti mohly soustavně navštěvovat rodiče v jiných členských státech v rámci zřízení prostoru svobody a bezpečnosti členských států.¹⁰⁷

V souvislosti se všemi výše uvedenými mezinárodními i evropskými dokumenty, si tak můžeme odpovědět na otázku, jestli je povinností nebo

¹⁰⁴ Listina základních práv Evropské unie, ve znění publikované v Úředním věstníku EU C 326/391 ze dne 26.10.2012. čl. 24 odst. 1

¹⁰⁵ Tamtéž. Čl. 24 odst. 2 Listiny práv EU.

¹⁰⁶ MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právnícká jednota v Praze. 2017, 156(9), 737-750. ISSN 0231-6625.

¹⁰⁷ Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights 2007/C 303/02, ISSN 1725-2423.

oprávněním dítěte být slyšeno v každém soudním řízení, které se ho týká. Jak můžeme vidět, tak jak ÚPD, EÚVPD tak i Listina práv EU zabezpečují dítěti právo vyjádřit svůj názor v řízení, jestliže jsou schopné jej zformulovat a vyjádřit navenek. Právo být vyslyšeno chápeme v rámci všech těchto mezinárodních smluv jako oprávnění, jak jsme si již uváděli v předchozích rozborech jednotlivých článků mezinárodních smluv. To znamená, že není povinností dítěte vyjádřit svůj názor. Dát možnost dítěti vyjádřit jeho názor musí být vždy umožněno, to pak tuto možnost může odmítnout. Nelze akceptovat, aby dítě bylo nuceno k vyjádření svého názoru, jelikož musíme brát ohled na to, že je více zranitelné než dospělý a může mu to přivodit větší stresovou zátěž.

4.5.2. Nařízení Brusel II bis

Právům dítěte v soudním řízení se věnuje komunitární právo ve svém nařízení ES č. 2201/2003 ze dne 27.11.2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení č. 1347/2000 (dále jen „nařízení Brusel II bis“). Ve vztazích mezi jednotlivými členskými státy EU v případech, kdy má dítě obvyklé bydliště na území členského státu EU, se má výsadně užít toto nařízení Brusel II bis.¹⁰⁸

Nejprve bylo v plánu nevyužít formu nařízení, ale formu úmluvy, a to úmluvy o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí v manželských věcech, ta však nikdy nevstoupila v platnost. Tento text z původní úmluvy byl převzat do komunitárního práva a přijat jako nařízení Rady č. 1347/2000 dne 29. 5. 2000, o pravomoci a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem¹⁰⁹, jinak nazývaný jako Brusel II. Dne 27.11.2003 bylo přijato nové znění Brusel II bis.¹¹⁰

Nařízení Brusel II bis upravuje všechny záležitosti a rozhodnutí týkající se rodičovské odpovědnosti širěji než nařízení Brusel II, jež je hlavním rozdílem mezi těmito dvěma nařízeními. Dále pak upravuje manželské záležitosti,

¹⁰⁸ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnické učebnice ISBN 978-80-7380-550-0. str. 339

¹⁰⁹ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-504-6. str. 130

¹¹⁰Přednáška na téma *Rodinné a manželské vztahy – mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí*, Jana Herbočzková

Dostupné na: https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/mps/web/doc/10Rodina_text.pdf

ale omezeněji, jelikož jim se věnuje i nařízení Rady č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.¹¹¹ Brusel II upravuje právo rodinné, zejména rodičovskou odpovědnost. Dle názvu můžeme odvodit, že se zabývá uznáváním a výkonem rozhodnutí a určuje pravidla pro mezinárodní příslušnost soudu.

Jeho zaměření bylo stanovení pravidel určujících, jaký soud je příslušný ve věcech manželských, ve věcech rodičovské odpovědnosti v případech, kdy spor zahrnuje více než jeden stát. Dále pak určuje pravidla pro uznávání rozsudků vydaných v zemích EU a jejich uznání a výkon v jiném členském státě.

Nařízení Brusel II bis vymezuje v článku 2, čemu se pro účely tohoto nařízení rozumí rozhodnutí. Článek 21 poté stanovuje, že rozhodnutí vydané v jenom členském státě EU, je uznávané bez dalšího řízení v dalším členském státě EU. To však neplatí absolutně. Všechna rozhodnutí vydaná v původním členském státě EU nejsou vždy uznatelná v jiném členském státě EU, jelikož tu existuje institut odepření uznání rozhodnutí.¹¹² Postup pro uznání je v nařízení Brusel II bis stanoveno spíše jako běžné a jsou stanoveny pouze výjimky k odepření uznání rozhodnutí.¹¹³ Kterákoli osoba, které se rozhodnutí dotýká, může požádat o vydání rozhodnutí o uznání nebo neuznání rozhodnutí.

Již z úvodu zdůvodňuje Rada EU přijetí tohoto nařízení z pohnutky zajištění řádného výslechu dětí.¹¹⁴ Článek 23 se zabývá důvody pro neuznání rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti. Ve věcech rodičovské odpovědnosti je klíčový zájem dítěte, proto zde nemůže být pochyb o nutnosti výslechu dítěte. Tento článek nám stanovuje zásadu o rozhodnutích, jež byla vydána bez toho, aby dítě dostalo možnost využít svého práva na slyšení. Toto rozhodnutí se pak neuznává, výjimku by tvořily případy, kdy dítěti nebylo umožněno být vyslyšeno z naléhavých důvodů.¹¹⁵

¹¹¹ Dostupné na:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1215>

¹¹² MAGNUS, Ulrich a Peter MANKOWSKI, ed. *Brussels IIbis regulation*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2012. European commentaries on private international law, volume 2. ISBN 978-3-935808-33-0.

¹¹³ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-504-6. s. 145.

¹¹⁴ Nařízení Brusel II bis, bod. 19.

¹¹⁵ Tamtéž, čl. 23 písm. b).

K této problematice můžeme jen podotknout, že rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti nezakládají překážku *res iudicata*, neboť rozhodnutí, zvláště ohledně rodičovské odpovědnosti, se může vždy změnit. A to v případech, kdy se změní okolnosti daného případu a je to v zájmu dítěte.¹¹⁶ V následujícím článku nařízení Brusel II bis se stanovuje, že původní soudce má vystavit osvědčení jen v případech, kdy dítě dostalo možnost být vyslyšeno, s výjimkou případů, kdy by to nebylo vhodné z důvodu věku nebo stupně vyspělosti dítěte.¹¹⁷

Nařízení Brusel II do sebe promítá zásadu z ÚPD, že dítě má být vyslechnuto v každém řízení, jež se ho dotýká. Tento princip převzalo nařízení Brusel II bis jako tak významné, že stanovilo, pokud dítěti nebude umožněno být vyslyšeno v soudním řízení, rozhodnutí se neuzná. Tímto nařízením Brusel II bis zaručuje dítěti dodržování jeho nejlepšího zájmu v řízení, tedy to, že mu musí být dána šance být slyšeno před soudem. To by mohlo přinést velký zlom v chápání soudů, mělo by je to přimět, aby opravdu dítěti umožnily být slyšeno v rámci soudního řízení. Tím si zároveň odpovídáme na otázku, jak se promítla ÚPD na komunitární úpravu práv dětí.

Problematice uznávání rozhodnutí členského státu původu se budeme věnovat níže v rozsudku ve věci Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz, kde nastala situace, že dítě nebylo v členském státě původu vyslechnuto.

4.5.3. Rozsudek Evropského soudního dvora ve věci Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz

S ohledem na výše uvedené nařízení Brusel II bis a Listinu práv EU je zde vhodné upozornit na řízení o předběžné otázce ve věci Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz vedené u Evropského soudního dvora pod sp.zn. C-4910/10 PPU, které se této problematice věnuje.¹¹⁸

Rozsudek se týkal španělského státní příslušníka, pana Zarraga, a německé státní příslušnice, paní Pelz. Tito spolu uzavřeli manželství a v 2000 se jim narodila dcera. V roce 2007 podal každý z nich návrh na rozvod a žádost o

¹¹⁶ MAGNUS, Ulrich a Peter MANKOWSKI, ed. *Brussels IIbis regulation*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2012. European commentaries on private international law, volume 2. ISBN 978-3-935808-33-0. s. 277.

¹¹⁷ Nařízení Brusel II bis, čl. 42 odst. 2 písm. a).

¹¹⁸ Rozsudek Soudního dvora EU byl v dané věci vydán dne 22.12.2010.

přiznání dítěte do výhradní péče. Španělský soud rozhodl předběžně o právu svěřeni dcery do péče otce a matce přiznal právo na styk s dítětem. Téhož léta trávila dcera prázdniny u své matky v Německu a poté se již k otci do Španělska nevrátila. Následně před španělským soudem pokračovalo řízení o svěřeni dcery do péče. Soud se domníval, že je zapotřebí provést osobní výslech dcery ve Španělsku. Dcera ani matka se však k výslechu nedostavily, jelikož soud nevyhověl jejich žádosti o opuštění španělské půdy po skončení výslechu. Poté španělský soud rozhodl a svěřil dceru do péče otce. Proti tomuto rozsudku se matka odvolala a požadovala, aby její dcera byla vyslechnuta. Odvolací soud žádost o vyslechnutí dcery odmítl.

U německých soudů v té době došlo na základě osvědčení k rozsudku španělského soudu o rozvodu manželství, ve kterém bylo zároveň rozhodnuto o péči o dceru podle čl. 42 nařízení Brusel II bis k zahájení řízení. Matka dcery v tomto řízení před německým soudem žádala, aby nebyl nařízen výkon osvědčení a aby rozhodnutí nebylo uznáno. Německé soudy uznaly, že rozhodnutí nemá být uznáno ani provedeno, jelikož španělský soud před vydáním rozhodnutí dceru nevyslechl.

Německý soud požádal Evropský soudní dvůr o rozhodnutí o následujících předběžných otázkách: jestli má členský stát výkonu v případech závažného porušení základních práv v rozhodnutí členského státu původu právo na přezkum a jestli je členský stát výkonu povinen vykonat výkon rozhodnutí, i když ze spisu vyplývá, že osvědčení vydané členským státem původu je nesprávné? ¹¹⁹

Z čl. 42 odst. 1 a z čl. 43 nařízení Brusel II bis vyplývá, že rozhodnutí vydané členským státem původu, ke kterému bylo vydáno svědčení, je uznáno členským státem výkonu automaticky, přičemž není možné se bránit jeho uznání. Uvádí, že opravné prostředky proti osvědčení rozhodnutí se v rámci rychlého navrácení dítěte, týkající se splnění podmínky, jestli příslušný členský stát původu mohl rozhodnutí vydat, se musí vznést před soudem členského státu původu v souladu s jeho právním řádem. Dále vyplývá, že čl. 42 odst. 2 nařízení Brusel II bis neopravňuje členský stát k výkonu přezkoumání splnění podmínek vydaného

¹¹⁹ Viz otázky vnitrostátního soudu, Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz vedené u Evropského soudního dvora pod sp.zn. C-4910/10 PPU.

osvědčení. Pokud by členské státy výkonu takové oprávnění měly, znamenalo by to omezení podstaty a cílů zavedeného nařízení Brusel II bis. Omezení smyslu nařízení Brusel II bis by tak znamenalo, že se nepředpokládá, že soudy dodržují své povinnosti v souladu s Listinou práv EU, zejména čl. 24, a nařízení by se tak nemohlo zakládat na zásadě vzájemné důvěry.

Z článku 24 Listiny práv EU ani z čl. 42 odst. 2 nařízení Brusel II bis nevyplývá, že dítě musí být vždy vyslechnuto, ale zakládá se na dání příležitosti dítěti být vyslechnuto, v čemž je rozdíl. Ve všech činnostech týkajících se dětí se má zohlednit nejvlastnější zájem dítěte. Soudní dvůr konstatuje, že tento zájem může odůvodnit neprovedení výsledku dítěte, jelikož by to nebylo vzhledem k dítěti vhodné, to je pak na uvážení soudů.¹²⁰ Z výše uvedeného plyne, že není nutné provést výslech dítěte u soudu členského státu původu, ale je nutné, aby dítě mělo možnost a příležitost svobodně vyjádřit svůj názor u tohoto soudu členského státu původu, který pak v rámci rozhodování musí vzít tento názor v potaz.

Z výše uvedeného nám vyplývá, že přísluší pouze soudu členského státu původu rozhodnout, jestli je výslech dítěte vhodný či nikoliv, a podle toho se také zachovat. Z tohoto důvodu kontrolu legality rozhodnutí k vydanému osvědčení může provést jen soud členského státu původu. To znamená, že zkoumání takového porušení spadá pouze do pravomoci soudu členskému státu původu. Tento postup shledávám za racionální, nelze, aby si členské státy EU „lezly do zelí“. Musí zde existovat zásada loajálnosti a důvěra mezi jednotlivými členskými státy, když jeden členský stát rozhodne, máme mít za to, že rozhodl z nějakého důvodu, a ne aby byla dána možnost jinému členskému státu toto rozhodnutí přezkoumat. To vychází i z hlavních zásad EU.

4.5.4. Zpráva EU ohledně justice vstřícné k dětem

Agentura Evropské unie pro základní práva (dále jen „FRA“) zpracovala zprávu o justici vstřícné k dětem, ve které vycházela z rozhovorů se 392 dětmi z devíti členských států EU.¹²¹ Děti, se kterými byly vedeny rozhovory, se účastnily soudního řízení a následně hovořily o tom, jaké nepříjemné dojmy to na

¹²⁰ Rozsudek Evropského soudního dvora ve věci Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz, bod. 63.

¹²¹ Děti z ČR se těchto rozhovorů nezúčastnily.

nich zanechalo.¹²² V této zprávě uvádí, že je okolo 2,5 milionu dětí ročně v rámci EU, které se účastní soudního řízení.¹²³

Před touto zprávou FFRA uskutečnila celoevropský výzkum *Mapping Child Protection Systems in EU 2014*,¹²⁴ jež se týkal porovnávání ochrany dětí v jednotlivých členských státech.

Musím ocenit, že tato agentura se opravdu snaží o to, aby děti byly řádně informovány o soudním řízení a aby rozuměly svým právům v řízení a snaží se jim tuto jejich stresující situaci ulehčit. Jako příklad si můžeme uvést knížku *Child-friendly justice (easy read)*, kterou FRA zveřejnila v lednu roku 2018, kde formou obrázků a jednoduché formy psaní vysvětlujeme dětem, jak funguje soudní řízení a jejich slyšení.¹²⁵ Další užitečnou věcí této agentury bylo vydání *Příručky evropského práva v oblasti práv dítěte* v roce 2016,¹²⁶ ta byla přeložena i do češtiny a obsahuje velmi široce popsané postupy pro naplňování *child friendly justice*.

FRA v roce 2017 zkoumala, analyzovala a shromáždila informace ohledně naplňování pokynů Rady Evropy o justici vstřícné dětem v praxi členských států EU a z toho vypracovala shrnutí těchto poznatků.¹²⁷ Z těchto poznatků, které FRA nasbírala v 9 členských státech EU, vyplynulo, že členské státy ne vždy dodržují právo dítěte být slyšeno v rámci soudního řízení, které se jej dotýká. V této zprávě se FRA zabývá plněním práva dítěte být vyslyšeno, práva na informace, práva na ochranu soukromí, zákaz diskriminace a princip nejlepšího zájmu dítěte. Na závěr konstatuje, že je třeba v rámci celé EU rozvíjet dále tezi justice vstřícné k dětem. Určitě je zde zaznamenán posun v zabezpečování procesního práva dětí soudy oproti dřívějšímu. Tento posun kupředu se však nesmí zastavit a musí se dále

¹²² Tisková zpráva agentury FRA ze dne 22.2.2017.

¹²³ *Perspectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States*, European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, ISBN: 978-92-9491-494-1, s. 3.

¹²⁴ *Mapping Child Protection Systems in EU. 2014.* FRA. Dostupné na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu>

¹²⁵ Dostupné na: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>

¹²⁶ *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte*, Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016. ISBN 978-92-871-9913-3 (CoE). Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf

¹²⁷ *Perspectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States*, European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, ISBN: 978-92-9491-494-1.

rozvíjet, aby procesní práva dětí zaručená mezinárodními a evropskými právními předpisy byla řádně plněna v souladu s jejich cíli nejvlastnějšího zájmu dítěte.

Tuto zprávu zohledňujeme v kapitole šesté ve srovnání vnitrostátní a mezinárodní procesní úpravy práv dětí. Vzhledem ke kapacitě práce se nelze této zprávě věnovat do hloubky, jelikož zpráva je velmi obsáhlá a nedotýká se přesně stanoveného cíle této práce, jímž není srovnání a zabezpečování práv dětí v jednotlivých členských státech EU.

4.6. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) byl založen 18. září 1959 na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a vznikl původně jako mezinárodní kontrolní jurisdikce, která měla za úkol dozírat nad dodržováním Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹²⁸ a následně i dalších mezinárodních úmluv. Níže uvedeme tři rozsudky ESLP ohledně porušování procesních práv dětí. Vybrané dvě stížnosti byly podané proti České republice a jedna proti Polsku.

4.6.1. Rozsudek ve věci Wallová a Walla proti České republice

Dne 26. října 2006 vydal ESLP rozsudek ve věci Wallová a Walla proti ČR na základě stížnosti stěžovatelů č. 23848/04. Nutno uvést, že tento rozsudek se nezabývá v celé své podstatě procesním právem dítěte, ale spíše respektováním rodinného života dle článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a souvisejícího zájmu dítěte. Dle mého názoru je však tento rozsudek tak přelomový a týká se přímo ČR a jejího porušování práva dítěte být slyšeno, že mi přišlo vhodné ho zde krátce uvést.

V tomto případě šlo o nařízení soudního dohledu nad pěti dětmi manželů Wallových z důvodu nevyhovujícího bydlení. Poté soud rozhodl o osvojení dvou nejmladších dětí stěžovatelů, s tím že není nutný souhlas stěžovatelům a nařídil ústavní výchovu všech 5 dětí stěžovatelů. V roce 2005 daný soud rozhodl o

¹²⁸ GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-23-0. s. 454.

svěření dvou nejmladších dětí do náhradní rodinné péče a o zrušení ústavní výchovy starších dětí.

Stěžovatelé ve stížnosti uvádějí, že dotčené vnitrostátní soudy rozhodovaly pouze na základě informací, které jim byly poskytnuty jinými vnitrostátními orgány, zejména okresním úřadem. Tedy že dané soudy přejímaly tyto informace bez ohledu na ověření jejich pravdivosti. Tyto orgány se omezily na pouhé konstatování neschopnosti stěžovatelů zajistit pro své děti řádné bydlení a odloučily tak děti od svých rodičů i děti navzájem, jelikož je umístily do různých ústavů.¹²⁹ Podle názoru stěžovatelů zde nebyla dodržena zásada přiměřenosti a dané soudy nevzaly v úvahu názor nezletilých.

Na základě výše uvedeného soud konstatoval, že žití rodiče s dítětem je základním prvkem rodinného života a zásahy, které tomu brání, musí sledovat nezbytně své cíle. Nezbytnost těchto zásahů a opatření má být založena na naléhavé společenské potřebě. Rozdělení rodiny znamená velmi vážný zásah a musí se opírat o dostatečně důležité argumenty motivované nejlepším zájmem dítěte. Soud tak připomíná, že umístění dítěte do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu nemůže samo odůvodňovat jeho násilné odnětí od rodičů. Soud v daném řízení nezjistil, že by se s dětmi špatně zacházelo nebo že by citově strádaly nebo jiný negativní dopad na děti. Jelikož ústavní výchova byla nařízena pouze z jediného důvodu, a tím bylo bydlení dětí v nevyhovujícím bytu, měly vnitrostátní orgány zlepšit situaci pomocí jiných prostředků než oddělením rodiny, jež je nejkrajnějším řešením, které lze užít.¹³⁰

Soud tak dospěl k názoru, že umístění dětí do ústavní výchovy bylo nepřiměřené a nebylo zde dostačující odůvodnění takto závažného zásahu do rodinného života a nebylo to v souladu s nejvyšším zájmem dítěte. Mám za to, že tento rozsudek podporuje již vše výše uvedené, jelikož šlo o omezení osobní svobody a zásah do rodinného života, jež se přímo dětí dotýká. Děti starší 12 let, které byly svěřeny do ústavní výchovy, měly být vyslechnuty. Z těchto názorů by pak plně vyplynulo, jestli žijí opravdu v tak nevyhovujícím bydlení a zda je jim to k újmě nebo nadále chtějí žít s rodiči v bytě. To se však nestalo, neboť děti nebyly

¹²⁹ Rozsudek ve věci Wallová a Walla proti České republice, bod 63 a 64.

¹³⁰ Rozsudek ve věci Wallová a Walla proti České republice, bod 72 a 73.

vyslechnuty a nemohlo se tak přihlídnout k jejich názorům a bylo tak o jejich nejlepších zájmech rozhodováno bez nich.

4.6.2. Rozsudek ve věci Havelka a ostatní proti České republice

Dne 21.6.2007 vydal ESLP rozsudek ve věci Havelka a ostatní proti ČR, stížnost č. 23499/06. Tento rozsudek je nejznámějším rozsudkem v dané problematice týkající se ČR, proto si ho níže více rozvedeme. Stěžovateli byli pan Havelka a jeho tři nezletilé děti, které mu byly svěřeny do jeho výchovy.

V tomto případě šlo o to, že OSPOD podal žádost o vydání předběžného opatření na soud, přičemž v ní žádal, aby byly děti svěřeny do ústavní výchovy, jelikož měl za to, že zdraví a vývoj dětí je vážně ohroženo. A to z toho důvodu, že otec dětí nepracuje, požívá nadměrně alkohol, má dluhy, probíhá řízení o vyklizení jeho bytu. Z těchto důvodů není otec schopen uspokojovat základní potřeby svých dětí. Příslušný soud návrhu vyhověl a umístil děti do dětského domova. Následně příslušný soud zahájil řízení o svěřeni dítěte do ústavní výchovy a rozhodl o prodloužení ústavní výchovy dětí. Proti tomuto rozhodnutí se pan Havelka odvolal, avšak nebylo mu vyhověno. Následně stěžovatelé podali i ústavní stížnost, tu však Ústavní soud odmítl jako neodůvodněnou.

Stěžovatelům nezbylo nic jiného, než podat stížnost k ESLP. V této stížnosti uvádějí, že kolizním opatrovníkem jim byl ustanoven OSPOD, který ale podal návrh na svěřeni dětí do ústavní výchovy, dále pak děti, rozumějme stěžovatelé, nebyly soudem vyslechnuty a že nebyla zajištěna řádná účast jejich rodičů v soudním řízení.

Ke stížnosti stěžovatelů se vláda České republika vyjádřila tak, že shledává jejich tvrzení ohledně střetu zájmů s OSPOD jako neodůvodněná, dále že pan Havelka nebyl sice vyslechnut v řízení před soudem prvního stupně, ale byl vyslechnut odvolacím soudem. Vláda následně připouští, že děti v řízení před soudem vyslechnuty nebyly, ale jejich názor byl zjištěn nepřímo, a to prostřednictvím psychologického vyšetření a prostřednictvím zpráv dětského

domova. Vzhledem k těmto skutečnostem se osobní výslech zdál jako nadbytečný.¹³¹

Soud ve svém hodnocení uvádí, že nařízení ústavní výchovy představuje velmi zásadní zásah do rodinného života stěžovatelů. Z tohoto důvodu musí být toto opatření o rozdělení rodiny podloženo dostatečně významnými argumenty, jež mají mít za cíl zajistit nejlepší zájem dítěte. Tento zásah musí být tedy s ohledem na skutečnosti rodinného života nezbytný. Soud podotýká, že v průběhu vnitrostátního řízení nebylo nikdy řečeno, že děti trpí psychickou poruchou, zaostávají ve vzdělávání, že by s nimi bylo špatně zacházeno nebo že jejich otec byl ve špatném psychickém stavu.¹³² Soud shledal, že některé důvody a tvrzení obsažené ve vnitrostátních rozhodnutích, jež byly předmětem sporu, nebyly úplně objasněny. Následně soud uvádí, že se mu zdá, že vnitrostátní soudy založily své odůvodnění rozhodnutí pouze na základě důkazů předložených opatrovníkem, ač jsou soudy povinny hledat pravdu na základě zásady oficiality.¹³³

Soud také považuje za politováníhodné, že ačkoli děti v době řízení před příslušnými vnitrostátními soudy dosáhly věku 11, 12 a 13 let, nebyly vyslechnuty přímo příslušnými soudy.

Na základě výše uvedeného soud stanovil, že rozhodnutí vnitrostátních soudů o svěřením dítěte do ústavní výchovy nezajišťovaly uspokojivé důkazy, jež by zdůvodňovaly přiměřenost takového opatření vzhledem k sledovanému legitimnímu zájmu dětí. I z tohoto rozsudku nám plyne povinnost vyslechnout dítě v řízení, které se ho přímo týká, a brát ohled na jeho nejlepší zájem. Jejich nejlepšími zájmy v tomto případě bylo neodloučení od svého otce, ke kterým soudy nebraly ohled a ustavičně rozhodovaly o jejich odebrání od otce. Soudy tak autoritativně rozhodovaly o záležitostech dětí a nedbaly ani jedné zásady dané nám ÚPD nebo EÚVPD.

¹³¹ Rozsudek ESLP ve věci Havelka a ostatní proti ČR, bod 39.

¹³² Rozsudek ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České, bod. 57.

¹³³ Rozsudek ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České, bod. 58.

4.6.3. Rozsudek ve věci Adamkiewicz proti Polsku

Dne 2.3.2010 vydal ESPL rozsudek ve věci Adamkiewicz proti Polsku na základě podané stížnosti č. 54729/00. Tento rozsudek se zabývá soudnictvím ve věci mládeže s ohledem na spravedlivý proces, kdy se klade důraz na procesní práva dítěte být zastoupeno právním zástupcem již od momentu zbavení osobní svobody.

Na konci roku 1997 byl zadržen a předveden na policejní stanici stěžovatel, kterému v té době bylo patnáct let, k výsledku týkajícího se vraždy stejně starého chlapce. U tohoto výsledku se stěžovatel přiznal, že chlapce usmrtil. Následně svoji výpověď potvrdil i soudci. Ten stěžovatele umístil do ústavu pro nezletilé po dobu trvání řízení. Rodiče stěžovatele následně zplnomocnili právníka k zastupování jejich syna. Právní zástupce se několikrát snažil podat na soud žádost o svolení k návštěvě stěžovatele v ústavu a přístupu do daného spisu, ty však soud vždy zamítl. I přes tyto zamítnuté žádosti vyslechl soud stěžovatele bez přítomnosti jeho právního zástupce. První setkání právního zástupce se stěžovatelem proběhlo až po šesti týdnech od zadržení. Soud pak rozhodl o umístění stěžovatele do výchovného ústavu. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel odvolání, které však bylo zamítnuto.

Vzhledem k výše uvedenému podal stěžovatel stížnost k ESPL pro porušení práva na spravedlivý proces a práva na právní pomoc. Hlavní rozpor viděl stěžovatel v tom, že neměl možnost od okamžiku zadržení probrat svůj případ s právním zástupcem, nebyl poučen o svých procesních právech a příslušný soud, jenž rozhodl o uložení opatření, nebyl nestranný. Soud tuto stížnost přijal a následně stěžovateli vyhověl.

Soud na základě výše uvedených skutečností uvedl, že je nezbytné, aby obviněný, natožpak dětský pachatel, měl mít možnost využít právní pomoc od okamžiku omezení osobní svobody, což je součástí práva na spravedlivý proces. V průběhu přípravného řízení byl stěžovatel slyšen pětkrát, ale právní zástupce nebyl u těchto slyšení ani jednou přítomen. Což zakládalo skutečnost, že informace, které byly nashromážděny v přípravném řízení v neprospěch stěžovatele, byly nasbírané v nepřítomnosti jeho právního zástupce nebo rodičů a ti se proti tomu nemohli ohradit. Soud zároveň upozornil na skutečnost, že

stěžovateli bylo patnáct let a s ohledem na jeho věk, chybějící zkušenosti s trestným činem a v separaci od rodiny, se nelze domnívat, že stěžovatel věděl o právu na právní pomoc nebo mohl tušit, co to pro něj přinese za důsledky, že u výslechu neměl tuto pomoc a nemohl se poradit s advokátem.¹³⁴ Podle soudu by právo na spravedlivý proces vypadalo tak, že by stěžovatel měl i v separaci dětského domova přístup k právnímu zástupci již v ranných fázích řízení. Nikoliv jak tomu bylo v tomto případě, že dítě mělo omezený styk s rodinou a nemohlo užít práva na účinnou obhajobu právním zástupcem.

Tento rozsudek si uvádíme z důvodu srovnání, jak se skoro před dvaceti lety zacházelo s dítětem. Musíme konstatovat, že tento přístup soudů nebyl rozhodně korektní a nerespektoval ani jedno procesní právo dítěte dané mu ÚPD nebo EÚVPD. Vzhledem ke zranitelnosti dítěte mu mají být sděleny všechny informace o řízení, tedy i informace o tom, že mu přísluší právo na právní pomoc již v počátečních fázích řízení. Právní zástupce má chránit nejlepší zájem dítěte před působeními zevních tlaků na dítě. Jediné, co mohu považovat za kladné je předpoklad, že takový postup k dítěti není už v žádném členském státě EU v dnešní době aplikován.

¹³⁴ Rozsudek ve věci Adamkiewicz proti Polsku. In ASPI.

5. Vnitrostátní úprava práv nezletilých v soudním řízení v ČR

Vnitrostátní úpravu procesních práv nezletilých v soudním řízení obsahují jak ústavní zákony, tak i zákony. Ústavní zákony jako je zejména Ústava ČR a Listina základních práv a svobod upravují práva dítěte velmi obecně. Detailnější zakotvení práv dětí v soudním řízení jsou zakotveny v jednotlivých dílčích zákonech. Tato tendence upravit podrobnosti ohledně práv dětí ne v ústavních předpisech, ale v nižších předpisech, je častá v občanských zákonících členských států EU,¹³⁵ jako je to například u nás v zákoně č. 89/2012 Sb. nebo také v Německu.¹³⁶ Základní procesní úpravu práv dítěte nalezneme v ČR v hlavě páté Listiny základních práv a svobod. Právo dítěte na vyjádření svého názoru nalezneme poté v právních předpisech nižší právní síly, tj. občanský zákoník v § 867, občanský soudní řád v § 100, zákon o zvláštních řízeních soudních v § 20, zákon o sociálně-právní ochraně dětí v § 8. Jinak je tomu u trestního řízení, ten upravuje práva dětí v soudním řízení také ve více než jednom ustanovení, jelikož se tato práva musí více zabezpečovat. Tyto procesní práva dětí jsou obsažena v trestním řádě v § 102, zákoně o obětech trestných činů v § 18 a násl. a v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže ve své podstatě v celém tomto zákoně. Těmito specifikovaným zněním paragrafů se budeme věnovat detailněji níže.

V této kapitole se budeme věnovat právům dítěte v soudním řízení, jak jsou v ČR zakotvovány v jednotlivých zákonech s přihlédnutím k ÚPD. Zároveň si budeme průběžně odpovídat, jak se jednotlivé články ÚPD promítly do jednotlivých ustanovení vnitrostátní právní úpravy v ČR a dále si budeme odpovídat na otázky, jaká přesná práva jsou dětem zaručena v soudním řízení ve vnitrostátní úpravě v ČR.

¹³⁵ MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právnícká jednota v Praze. 2017, 156(9), 737-750. ISSN 0231-6625.

¹³⁶ BGB, německý občanský zákoník, kniha čtvrtá § 1297 – 1921.

Nesmíme zapomenout, že bezprostřední složkou našeho právního řádu se staly mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je ČR vázána a které mají aplikační přednost před zákonem.¹³⁷

5.1. Úprava procesních práv dětí v Ústavě a v Listině základních práv a svobod

V Ústavě ČR¹³⁸ ani v Listině základních práv a svobod¹³⁹ se nedočteme o speciálních procesních právech dítěte. Oba dva tyto ústavní zákony předně využívají pojmů: každý, všem, nikdo nebo lidé.¹⁴⁰ Pod tyto pojmy subsumujeme i děti. Vyplývá nám tak, že všechna práva vyplývající z LZPS platí jak pro dospělé, tak rovněž pro děti. Specifická procesní práva dětí, jež si vyžadují zákonnou úpravu, jsou upravena v ČR v níže uvedených zákonech, kterým se budeme věnovat v jednotlivých podkapitolách.

I když jsme si výše uvedli mezinárodní a evropskou úpravu práv dětí v soudním řízení, neznamená to, že by ústavní právo ČR nebylo v tomto ohledu důležité. Nutno však podotknout, že jak ÚPD, tak i EÚLP mají stejnou právní sílu jako mají ústavní zákony. Platí zde hierarchie právních předpisů, tedy že veškeré zákony a předpisy nižší právní síly platné na našem území musí být vždy v souladu s ústavním pořádkem a mezinárodními smlouvami dle čl. 10 Ústavy ČR.

LZPS věnuje pozornost právům dítěte a jeho procesním právům v hlavě čtvrté a páté. Čtvrtá hlava s názvem Hospodářská, sociální a kulturní práva pojednává o ochraně rodiny s tím, že je zaručena zvláštní ochrana dětí a mladistvých.¹⁴¹ Dále v této hlavě můžeme najít i ustanovení o ochraně zdraví při práci mladistvých. Pojetí dítěte se ve společenských vědách dělí na dvě teorie. První socializační teorie považuje dítě za nehotového, neplnohodnotného či jenom částečného dospělého. Druhá teorie vychází z toho, že dítě je odlišná bytost od

¹³⁷ GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-23-0, s. 16.

¹³⁸ Zákon č. 1/1993 Sb.: Ústava České republiky.

¹³⁹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹⁴⁰ Listina základních práv oproti Ústavě ČR užívá na některých místech pojem dítě a mladiství - čl. 32.

¹⁴¹ Čl. 32 LZPS.

dospělého.¹⁴² Je zřejmé, že právo se rozhodně neztotožňuje se socializační teorií, ba naopak. Dítě je pro něj vždy subjektem řízení, jehož nejlepšímu zájmu se musí věnovat.

Právní kontext LZPS využívá definici dítěte užitou již ÚPD v č. 1. Dítětem se tak rozumí všechny lidské bytosti mladší osmnácti let, jestliže není dle vnitrostátního právního řádu dosaženo zletilosti dříve. Zletilosti se dle právního řádu ČR nabývá dosažením osmnáctého roku života, existují však i výjimky, jak lze nabýt zletilosti dříve. S tímto odstavcem je spojena i rodičovská odpovědnost, což je jak právní, tak i citový vztah mezi rodičem a dítětem.¹⁴³

Pro účely této práce jsou nejdůležitější práva zakotvená v LZPS v hlavě V., práva na soudní a jinou právní ochranu. Tyto články, které jsou základními principy všech soudních řízení vedených podle právního řádu ČR, nám pak zaručují právní ochranu v soudním řízení. Z těchto článků vyplývá oprávnění domáhat se svého práva u nestranného a nezávislého soudu. Dále pak, že každý má právo na právní pomoc od počátku řízení před soudem. Toto podstatné ustanovení si můžeme vztáhnout přímo ke vztahu k dítěti, neboť dítě pomoc v řízení potřebuje, jelikož je v oslabeném postavením, a to mu nesmí být na obtíž. Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, jestliže to nevyklučuje zákon. A má být projednána v jeho přítomnosti, aby se dotčená osoba mohla vyjádřit ke všem provedeným důkazům.¹⁴⁴

5.2. Úprava procesních práv nezletilých v občanském právu

Tato kapitola se zabývá procesními právy nezletilého v civilním soudním řízení, tedy jak je realizace práv dítěte v soudním řízení zakotvena v zákonech. Bude nás zajímat úprava těchto práv v občanském zákoníku, občanském soudním řádě a v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Musíme konstatovat, že jednotlivé zákony v sobě obsahují podobnou úpravu práv nezletilých v soudním řízení. Dá se říci, že kopírují jinými slovy čl. 12 ÚPD a čl. 3 a násl. EÚVPD. Nezakotvují v sobě žádné nové speciální ustanovení, kromě možnosti prizvání důvěrníka

¹⁴²Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 32.

¹⁴³ Tamtéž. Komentář k § 32.

¹⁴⁴ Čl. 38 LZPS.

k výsledku dítěte,¹⁴⁵ jež je však podobně obsažené v čl. 5 EÚVPD. Český právní řád tak obsahuje pouze obecná ustanovení o výkonu práv dítěte v soudním řízení, která se v jednotlivých zákonech dokonce kryjí. Z těchto skutečností vyplývá, že ČR, jakožto signatářský stát ÚPD, zakotvila do svého právního řádu všechna procesní práva zakotvená v ÚPD, ale nepřinesla v zásadě nic vlastního. Níže uvedenými podkapitolami si odpovídáme na otázku, jaké dopady měla ÚPD na vnitrostátní právní úpravu u nás.

5.2.1. Úprava participačních práv nezletilých v rámci občanského zákoníku

Nynější občanský zákoník, jak je již dobře známo, klade zvýšený důraz na rodičovskou odpovědnost, aby byla vykonávána s ohledem na prvotní zájmy dítěte. Z toho vyplývá, že rodič má vždy nejprve plnit své povinnosti vůči dítěti a dítě má právo požadovat po rodičích plnění těchto povinností s tím, že práva rodičů je nutné pokaždé zvážit vzhledem k nejlepšímu zájmu dítěte.¹⁴⁶

Tento výše uvedený princip je zakotven v § 867 a § 875 občanském zákoníku, který upravuje právo dítěte na informace a dále poté právo na to být slyšeno před každým rozhodnutím, které se ho dotýká. Toto ustanovení je zcela v souladu s ustáleným rozhodováním Ústavního soudu, který stanovuje, že dítěti je zaručeno právo, aby se mohlo vyjádřit ke všem záležitostem, které se ho bezprostředně dotýkají.¹⁴⁷

Z ustanovení § 867 občanského zákoníku vyplývají následující skutečnosti ohledně: povinnosti poskytnout dítěti před rozhodnutím, které se ho týká, potřebné informace k vytvoření vlastního názoru a možnosti ho reprodukovat, možnost v určitých situacích vyjádřit názor dítěte osobou od dítěte odlišnou, která má chránit zájmy dítěte, určení domněnky věkové hranice dítěte vzhledem k vyspělosti dítěte a povinnost se vyjádřenému názoru patřičně věnovat.

Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku plyne, že toto ustanovení poskytuje dítěti ochranu, kterou mu je stát povinen poskytnout ve všech

¹⁴⁵ Viz § 100 odst. 3 OSŘ.

¹⁴⁶ DVOŘÁK, Jan, JIŘÍ ŠVESTKA a MICHAELA ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 9788074783258. s. 107.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 3007/2009.

případech, které se jakýmkoli způsobem vztahují k jeho právům.¹⁴⁸ Zásadním právem je tak právo na informace, a to takové informace, které svou povahou může dotyčné dítě uchopit vzhledem ke své vyspělosti a které jsou svou povahou dostačující k tomu, aby si o nich mohlo dítě udělat vlastní názor a ten sdělit. Soud musí brát každé dítě individuálně, a tak mu i poskytovat informace. Soud by neměl zařazovat děti do věkových skupin, ale měl by přistupovat ke každému dítěti individuálně. To znamená, že by měl sdělovat dítěti informace způsobem, který je pro dítě vhodný, srozumitelný a náležitý k jeho rozumové vyspělosti.¹⁴⁹ Poskytnuté informace by měly být vždy pravdivé a úplné.

V zákoně je stanovena vyvratitelná domněnka, že dítě starší dvanácti let je vždy schopno sdělené informace pochopit a svůj názor na danou problematiku sdělit. Proto by měl soud vždy dítě starší dvanácti let vyslechnout osobně ohledně jeho vlastního názoru na věc. Dítě mladší dvanácti let může být vyslechnuto prostřednictvím SPOD nebo například prostřednictvím osoby, jež je schopna chránit zájmy dítěte a její vlastní zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. I tak se v tomto případě však nebrání soudu, aby vyslechl dítě osobně.¹⁵⁰ Rozdílně je tomu například v Německu, kde zákon stanovuje, že od čtrnáctého roku věku musí být dítě slyšeno ve věcech, které se ho týkají. Jestliže je dítě mladší 14 let, je na soudcovském uvážení, zda jej vyslechne.¹⁵¹

Z tohoto ustanovení je pro nás nejdůležitější zakotvení vyvratitelné domněnky způsobilosti dítěte ve dvanácti letech sdělenou informaci přijmout, udělat si následně vlastní názor na věc a tento názor vyjádřit navenek.¹⁵² Povinnost soudu vzít zřetel na názor dítěte, neznamená povinnost soudu souhlasit s názorem dítěte a plně mu v jeho přání vyhovět, ale pouze povinnost věnovat jeho názoru náležitou pozornost a přihlídnout k němu. Tomuto se budeme blíže věnovat v kapitole níže rozvedené.

¹⁴⁸ Důvodová práva k § 867 občanského zákoníku. In: ASPI.

¹⁴⁹ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 867.

¹⁵⁰ Důvodová práva k § 867 občanského zákoníku. In: ASPI.

¹⁵¹ MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právnícká jednota v Praze. 2017, 156(9), 737-750. ISSN 0231-6625.

¹⁵² § 867 odst. 2 občanského zákoníku.

Na výše uvedené ustanovení navazuje ustanovení §875 občanského zákoníku o rodičovské odpovědnosti, který taktéž stanovuje, že prvotní je zájem dítěte. Toto ustanovení se nevěnuje přesně právům dítěte v soudním řízení, ale výkonu rodičovské odpovědnosti, nebudeme se mu proto věnovat tak obsírně jako výše uvedenému ustanovení.

Dítě nemá být pouhý objekt rodičovských vztahů, které se ho týkají, ale subjektem tohoto vztahu.¹⁵³ Rodiče by měli sdělovat dětem takové pravdivé informace, na základě kterých si dítě může vytvořit plně informovaný vlastní názor na záležitost, která se ho plně týká. Rodiče by ohledně sdělování úplných a pravdivých okolností neměli brát zřetel na to, že se jedná o dítě,¹⁵⁴ ale mají mu sdělit po pravdě vše potřebné k vytvoření názoru.

Autorka komentáře k občanskému zákoníku má za to, že i traumatizující, ale rozhodující informace se mají dítěti sdělit způsobem, které dítě pochopí a nezanechá na něm následky.¹⁵⁵ S tímto názorem však nesouhlasím, jelikož se domnívám, že je sice důležité dítěti sdělovat pro něj zásadní informace, ale správný rodič nechce svému dítěti nikdy ublížit a spíš se ho snaží chránit před nepříjemnými záležitostmi v jeho životě. Proto se snaží nejprve vyřešit stresující situaci v co nejlepším zájmu dítěte, ale bez toho, aby jej o tom předem plně informoval. Dle mého názoru je tato varianta pro dítě příhodnější, jelikož dítě není tak stresováno.

Zákon předpokládá, že dítě bude schopno vyjádřit tento svůj vytvořený názor nebo vlastní návrh řešení rodičům. Jestliže dítě tento svůj názor vysloví nahlas, měli by mu rodiče věnovat patřičnou pozornost a vzít jej na vědomí při konečném rozhodování. Není však vždy v souladu s realitou, aby rodiče dítěti mohli v jeho postoji vždy vyhovět, a to s ohledem na rozumovou a volní vyspělost dítěte. Oproti předchozímu specifikovanému ustanovení o informovaných stanoviskách dítěte, tento paragraf neobsahuje žádné ustanovení o třetí osobě, která by reprodukovala názor dítěte, jelikož se zákonodárce domnívá, že rodiče

¹⁵³ Důvodová zpráva k § 875 občanského zákoníku. Is ASPI.

¹⁵⁴ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 875.

¹⁵⁵ Tamtéž. Komentář k § 875.

mají své děti znát a chápat je.¹⁵⁶ Je tu však otázka, nakolik rodiče své děti znají a dokáží posoudit, jestli děti poskytnuté informace pochopí a budou schopny si z nich udělat vlastní názor na věc. To by byla ideální situace, ale jak víme, rodiče jsou také jenom lidé a někdy jsou sobečtí se svými názory vůči dítěti. Například v situaci, kdy se rodiče dohodnou mezi sebou, jak je to nejvýhodnější pro ně, a neberou ohled na názor nebo zájmy dítěte.¹⁵⁷

Článek 18 ÚPD obecně stanovuje, že o dítěti mají rozhodovat oba jeho rodiče, ne pouze samovolně jeden z rodičů. Konkrétně se tato zásada o záležitostech pro dítě důležitých odráží v § 876 odst. 1 občanského zákoníku. Tento princip má zamezit svévolnému rozhodování jednoho z rodičů o záležitostech pro dítě důležitých a dát možnost dítěti, když se ho nezastane jeden z rodičů, ať je tu alespoň možnost, že to udělá druhý rodič.

5.2.2. Úprava procesních práv nezletilých dětí v občanském soudní řádě

Zcela v souladu s ÚPD vytváří OSŘ¹⁵⁸ půdu pro civilní soudní řízení u zjišťování názorů nezletilého na danou záležitost, a to v § 100 odst. 3 OSŘ. OSŘ se v rámci ustanovení o průběhu řízení zmiňuje v jednom odstavci o procesních právech dětí s tím, že předchozí odstavce tohoto ustanovení stanovují zásadu hospodárnosti řízení, zásadu oficiality, snahu o vyřešení sporu smírnou cestou a možnosti využít mediace. Bylo pro mne záhadou, proč zákonodárce začlenit právo dítěte na slyšení zrovna do tohoto paragrafu. Ale domnívám se, že to bylo právě na základě pospolitosti, aby byly zásady průběhu řízení zachyceny právě v jednom paragrafu.

Pro občanskoprávní řízení platí, že všechna práva a povinnosti, jež se dotýkají nezletilých, je třeba řádně respektovat, a to nejméně na té úrovni, jaké jsou přiznány zletilým osobám.¹⁵⁹ Jedním z těchto práv, které je potřeba respektovat, je právě toto právo níže uvedené.

¹⁵⁶ Tamtéž. Komentář k § 875.

¹⁵⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu*. Časopis: Právo a rodina: roč. 19, č. 8(2017), s. 16-21, Roč. 19, č. 9(2017). ISSN: 1212-866X. s. 12-18.

¹⁵⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších znění.

¹⁵⁹ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 9788074789885. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 100 OSŘ.

V rámci civilního soudního řízení ve věcech nezletilého dítěte, které je schopno formulovat své názory na záležitosti, které se jej dotýkají, je nutno postupovat tak, aby byl zjištěn jeho názor na rozhodovanou věc.¹⁶⁰ Má se za to, že termínem formulovat vlastní názory se rozumí schopnost vyjadřovat se. Pakliže dítě již je ve věku, kdy je schopno se srozumitelně a kloudně vyjadřovat, mělo by se soudem přejít k zjišťování jeho názoru.¹⁶¹ Zjištění názoru dítěte probíhá prostřednictvím výsledku soudem, jestliže je to vhodné, jsou tyto názory zjišťovány prostřednictvím zástupce dítěte, OSPOD nebo zpracováním znaleckého posudku. Obsah výsledku je pak nutné protokolovat a zahrnout ho v odůvodnění rozhodnutí a vypořádat se s ním.¹⁶² Při výsledku se vždy musí dbát ochrany zájmů dětí, jak je tomu v případě, kdy je zde obava, že by dítě nevyjádřilo před ostatními lidmi, například rodiči, svůj názor svobodně, po pravdě a úplně. Soud pak vyslechne dítě o samotě, bez přítomnosti dalších lidí. Můžeme tak konstatovat, že toto ustanovení vyjadřuje premisu ohledně přednosti zájmů dítěte před právy rodičů. U výsledku dítěte soudem se může vyloučit i jeho důvěrník, jen v případech, kdy by jeho přítomnost mařila účel výsledku. Vyjádřeným názorům nezletilého pak musí být věnována patřičná pozornost s ohledem na jeho věk a rozumovou úroveň.¹⁶³

Toto ustanovení svěřuje soudům možnost zjistit názor nezletilých v souzené věci, i jestliže nezletilý nemá procesní způsobilost, ale je na takové úrovni vyspělosti, že je schopen si utvořit názor na souzenou věc a formulovat jej. Dítěti musí být poskytnuté takovou informace, ze kterých by nemělo nabýt dojem, že ono rozhoduje o věci. Dítě by mělo vědět, že rozhoduje soud a ono pouze vyjadřuje svůj pohled na věc. Vyobrazením názoru dítěte soudu sděluje dítě svá stanoviska, pohledy a přání na souzenou záležitost s tím, že soud k nim bude přihlížet, jestli to bude možné vzhledem k nejlepšímu zájmu dítěte. Nejedná se tak o zjišťování skutkového stavu věci,¹⁶⁴ jak je tomu například při vyslyšení

¹⁶⁰ § 100 odst. 3 OSŘ.

¹⁶¹ JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář : podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 9788075520340. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář § 100 OSŘ.

¹⁶² ŠKÁROVÁ, Marta a Alena WINTEROVÁ. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. aktualizované vydání podle stavu k 1.1.2007. Praha: Linde, 2007. ISBN 9788072016471. s. 209.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 9788074789885. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář v § 100.

dětského svědka.¹⁶⁵ V obou případech je užíváno sice pojem výslech, ale výslech jako takový to rozhodně nemá být, vhodnějším termínem by byl pohovor.

Při tomto neformálním pohovoru by se strany měly chovat tak, aby se navodila přátelská atmosféra. Soudce by si měl při pohovoru s dítětem sundat talár. A to z toho důvodu, že talár může v dětech budit dojem vážené osoby a mohly by být z toho nervózní, že něco pokazí před touto osobou a bude zle. To stejné platí i pro usazení, soudce by neměl s dítětem hovořit seshora, ale sednout si k němu přímo.¹⁶⁶ Toto vše, co nám radí komentář k OSŘ, je stanoveno zároveň v pokynu Rady Evropy o justici vstřícné k dětem.

Kladení otázek by nemělo být pro dítě nepříjemné, soudce by dítěti měl dát najevo, že jeho názor ho zajímá a nemá se čeho bát.¹⁶⁷ Soudci se mají vyhnout pokládání stresujících otázek, jako například, že se jednou otázkou přímo zeptají dítěte na jeho názor, s kým z rodičů chce žít. Proto se jeví jako příhodné, aby rozhovory vedli kvalifikovaně vyškolení soudci.

Výslech dítěte se taktéž může zrealizovat mimo jednacích sítí, například v kanceláři soudce. Autoři komentáře k OSŘ uvádí, že nejvíce příhodný způsob výslechu dítěte by bylo jej vyslechnout v jemu známém prostředí, například ve škole.¹⁶⁸ Dle mého názoru je tato myšlenka zcela nerealizovatelná, jelikož soudci nemají čas na to, aby soudili a zároveň dojížděli do škol a tam prováděli rozhovor s dítětem, nebo se ptali učitelů, co si o rozhodované záležitosti myslí s ohledem na nejlepší zájem dítěte.

Musíme upozornit, že vše výše uvedené ohledně výslechu dítěte nad rámec zákonného ustanovení OSŘ, je pouze doporučení. Nikde nejsou tyto možnosti uzákoněny, i když by se to jevílo jako příhodné vzhledem k nezávaznému pokynu Rady Evropy o justici přátelské k dětem. V ČR tak záleží vždy na soudu, jak přesně bude řídit soudní řízení, které se týká dítěte.

¹⁶⁵K vyslýchání dětského svědka v rámci občanskoprávního řízení má docházet zcela výjimečně, jen jestliže nejsou k dispozici jiné důkazy k zjištění skutkové podstaty.

¹⁶⁶ JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář : podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 100 OSŘ.

¹⁶⁷ Tamtéž. Komentář k § 100 OSŘ.

¹⁶⁸ Tamtéž. Komentář k § 100 OSŘ.

Co mohu ocenit za přínosné v této problematice, je zavedení důvěrníka pro dítě. Tento důvěrník se může účastnit výslechu dítěte, a tak mu může dodávat psychickou podporu a dítě se může cítit příjemněji.¹⁶⁹ Dle zákonné úpravy ale musí dítě o přizvání důvěrníka k výslechu požádat. To vychází z toho, že dítě o této možnosti musí vědět, aby o něj požádalo. Dle mého názoru je opět na soudu, aby o této možnosti dítě vyrozuměl.

5.2.3. Úprava procesních práv nezletilých v zákoně o zvláštních řízeních soudních

Právní úpravu práv nezletilých v nesporném řízení najdeme v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, jelikož v tomto zákoně se nezletilý objevuje opakovaně jako účastník řízení, například v řízením o osvojení nezletilého.¹⁷⁰ Obecná úprava výslechu nezletilého v rámci civilního soudního řízení, jak jsme si ji již uvedli v OSŘ, platí v rámci subsidiarity na tento zákon, jelikož ten obecnou úpravu neobsahuje.

ZZŘS se zmiňuje o právech nezletilých v soudním řízení stejně jako OSŘ v ustanovení s názvem průběh řízení.¹⁷¹ Stejně jako OSŘ nemá tento postup vlastní paragraf, ale je zahrnut do paragrafu společně se zásadou vyšetřovací, se zásadou odmítnutí koncentrace řízení a stanovení následků z důvodu nečinnosti účastníka. Čtvrtý odstavec tohoto ustanovení se pak zabývá tím, jakým nejvhodnějším způsobem předat dítěti informace o řízení a jaké informace má dítěti poskytnout.

Odstavec 4 tohoto ustanovení se zabývá účastníkem řízení, který je nezletilý. Ten stanovuje, že nezletilému účastníkovi, jenž je schopen chápat situaci, soud poskytuje potřebné informace o soudním řízení, o jeho povaze, o možných následcích splnění jeho vyjádřených přání a důsledcích soudního řízení. Tuto povinnost informovat nezletilého o soudním řízení má i jeho zákonný

¹⁶⁹ Tamtéž. Komentář k § 100 OSŘ.

¹⁷⁰ § 427-444 ZZŘS. Touto problematikou osvojení nezletilého se věnuje aktuálně Křístek Adam v zajímavém pojetí monografie: Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu. ISBN 978-80-7552-022-7.

¹⁷¹ § 20 ZZŘS.

zástupce či opatrovník.¹⁷² Důležité je, aby si nezletilý udělal ucelený obraz o řízení.

Ustanovení nám jasně stanovuje, že dítě není objektem v řízení, ale musí s ním být nakládáno jako s procesním subjektem,¹⁷³ jak jsme si již několikrát uvedli. Komentář dále uvádí, že neexistuje žádná šablona pro realizaci této informační povinnosti,¹⁷⁴ jelikož vždy záleží na věku a rozumové schopnosti nezletilého a také na uvážení soudu, co je nejvhodnější pro zájem toho daného dítěte.

Spatřujeme, že ustanovení OSŘ a ZZŘS jsou si ve svém obsahu velmi podobná, obsahují stejnou realizaci výkonu práv dítěte, jež byla zakotvena již v ÚPD v čl. 12 a EÚVPD v čl. 3. Rozdíl však pozorujeme v tom, že OSŘ uvádí postup pro výslech nezletilého před vydáním rozhodnutí, avšak ZZŘS udává povinnost soudu srozumitelně a citlivě informovanost dítě o řízení a vysvětlovat mu následky řízení.¹⁷⁵

5.2.4. Negativa v civilních soudních řízeních ve vztahu k procesním právům dítěte

Nicméně nutno podotknout, že děti taktéž svého práva být slyšeny nemusí využít. Mohou ve věcech, které se jich týkají, mlčet nebo se k příslušným záležitostem nevyjadřovat. Tyto záležitosti, obvykle rodinné, mohou být pro dítě velmi citlivé a dítě se může bát vyslovit svůj názor, jelikož by pak ublížilo svým rodičům nebo alespoň jednomu z nich. Na tuto skutečnost by soud měl brát při výslechu ohled. Dítě dále nesmí být do vytvoření svého názoru a poté jeho interpretace tlačeno. Z odborné literatury vyplývá, že soudce by neměl klást dítěti bezprostřední otázky typu: „s kterým z rodičů by si chtěl v budoucnu žít?“¹⁷⁶ Tato sice jednoduchá otázka by mohla v dítěti vyvolat celoživotní trauma, že si

¹⁷² § 20 odst. 4 ZZŘS.

¹⁷³ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 9788074788697. s. 76.

¹⁷⁴ Tamtéž. s. 76.

¹⁷⁵ JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-254-2. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář k § 20 odst. 4 ZZŘS.

¹⁷⁶ BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*. Tři studie problému. Triton, Praha, 2008. 39 s. ISBN 978-80-7387-119-2. s. 10.

vybral rodiče, ke kterému měl lepší vztah, ale na úkor druhého rodiče, a tak jednomu z rodičů ublížil.

Negativem práva dítěte být slyšeno před soudem je, že nemusí vypovídat vždy zcela subjektivně, ale může být naočkovaný od jednoho z rodičů, či hůře, od obou dvou. Při výslechu dítěte před soudem by se měl soudce především zabývat tím, v jaké míře je vyjádřený názor dítěte názorem samotného dítěte a na kolik je ovlivněn vlivem rodičů. K tomuto tématu se již vyjadřoval i Výbor pro práva dítěte OSN ve svém obecném komentáři č. 14.¹⁷⁷

Soud by měl brát ohled na to, že dítě může být poštváváno rodiči mezi sebou. Například když si spolu rodiče řeší účty prostřednictvím dítěte a haní druhého rodiče před dítětem. Tomuto jednání by se dle mého názoru měli rodiče vyhnout, jelikož neblaze ovlivňuje chování a názory dítěte. Bohužel v dnešní době je toto na denním pořádku.¹⁷⁸

Dalším negativem je, že ze zákona plyne, že se má k názoru dítěte přihlídnout. Ale co se stane, když se k názoru dítěte nepřihlédne a soud rozhodne jinak, než jak se vyjádřilo dítě? Podle mého názoru by mělo být samozřejmé, že vydaný rozsudek by měl obsahovat v odůvodnění ustanovení, proč se k názoru dítěte na věc nepřihlédlo. Ale co když se tím v odůvodnění soud vůbec nebude zabývat? Z právní úpravy nijak nevyplývá, že by soud musel dítěti sdělit, proč bylo rozhodnuto v rozporu s jeho názorem.¹⁷⁹ Mělo by být samozřejmé, že jestliže soud rozhodl v rozporu s přáním dítěte, měl k tomu soud důvod, který má být vždy v zájmu dítěte. Podle mého názoru by měl být tento důvod dítěti vysvětlen, proč se vlastně zjišťoval jeho názor a potom k němu soud nepřihlédl. Mám za to, že pro děti musí být matoucí, že vyjádřily své přání před soudem a soud rozhodl odlišně od jejich vyjádřeného názoru. Proto se domnívám, že by mělo být vždy v odůvodnění rozsudku nebo i ústně dítěti vysvětleno po vyhlášení rozsudku, z jakého důvodu soud dospěl k rozhodnutí a proč je to v jeho nejlepším zájmu.

¹⁷⁷ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, CRC/C/GC/14 Convention on the Rights of the Child Distr. 29.5.2013

¹⁷⁸ KAVALÍR, Jakub. *Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte před soudem*. Časopis: Právo a rodina: roč. 18, č. 5(2016). ISSN 1212-866X. s.14-17.

¹⁷⁹ Pokyny Výboru ministrů Rad Evropy o justici vstřícné k dětem. Lucemburk. Rada Evropy, 2013, s. 28.

Tento názor se shoduje v názorem vyjádřeným Radou Evropy v jejím pokynu justice vstřícné dětem, kterému jsme se věnovali v předcházející kapitole.

Závěrem této podkapitoly musím konstatovat, že je mi záhadou, proč práva nezletilého na poskytnutí příslušných informací a na oprávnění vyjádřit svůj názor v civilním soudním řízení, jež se ho týká, jsou zakotvována ve všech výše uvedených zákonech. Zdá se mi příhodnější tato práva zakotvit v jednom hmotném právním předpisu a v jednom procesním právním předpisu detailněji. Dnes si musíme dávat dohromady všechny jednotlivé zákony, aby nám to dalo pospolitý obraz o problematice. Jak tato úprava může působit na dítě? Domnívám se, že pro něj musí být matoucí nacházet relativně stejná práva v několika různých právních předpisech a potom zjišťovat, jaký právní předpis se na něj vztahuje? Dle mého názoru by se měla v zákonech uzákonit obšírněji tato problematika a poté na ni v ostatních právních předpisech, které se tohoto tématu také týkají, pouze odkázat. Nehledě na to, že procesní práva dítěte v civilním řízení jsou specifikována ještě v níže uvedeném zákoně o sociálně-právní ochraně dětí.

5.3. Procesní úprava práv dítěte v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí

Co se rozumí pod sociálně-právní ochranou dětí nalezneme v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů již v prvním paragrafu. Ten zabezpečuje ochranu práv dětí na přívětivý vývoj a náležitou výchovu, ochranu náležitých zájmů dítěte a má pomoci k obnovení funkčnosti rodiny s tím, že zdůrazňuje, že se tento zákon nedotýká zvláštních právních předpisů, které taktéž upravují ochranu práv dítěte.¹⁸⁰ Zákon uvádí, že dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let dle ÚPD. Zařízení a orgány, které zajišťují právní ochranu dětí, nalezneme v § 4 tohoto zákona.¹⁸¹

Nejdůležitější princip ochrany dítěte nám přináší § 5 tohoto zákona, který stanovuje, že základním hlediskem OSPOD je zájem a štěstí dítěte, který se nemá nikdy podřídit zájmům jiných osob, například zájmům rodičů.¹⁸² Dále se tímto

¹⁸⁰ § 1 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁸¹ Jsou jimi například krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obce v samostatné působnosti, ministerstva- zejména ministerstvo práce a sociálních věcí, další právnické a fyzické osoby apod.

¹⁸² Důvodová zpráva k § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In ASPI.

ustanovením chrání rodičovství a rodina. Tato zásada zcela vyplývá z mezinárodněprávní ochrany nejlepšího zájmu dítěte obsažené v ÚPD čl. 3 provázané se zásadou obsaženou v čl. 12, kterou jsme si již obšírněji popsali v kapitole věnované ÚPD. Z tohoto důvodu OSPOD musí chránit zásadu nejlepšího zájmu dítěte ve všech svých aktivitách týkajících se dítěte, včetně soudního řízení, ve kterém OSPOD vystupuje jako účastník řízení nebo ustanovený opatrovník dítěte. Následující ustanovení se věnuje tomu, na jaké děti se sociálně-právní ochrana vztahuje, jsou to například děti, jejichž rodiče nevykonávají řádně svou rodičovskou odpovědnost, děti vedoucí nemravný život, děti na kterých byl spáchán trestný čin nebo je zde podezření ze spáchání takového trestného činu apod.¹⁸³

Ustanovení, které upravuje participační práva dítěte v soudním řízení, je obsažené v § 8 a reaguje na právo dítěte zakotvené v mezinárodních smlouvách. Toto ustanovení nám poskytuje naprosto stejné informace jako již předchozí specifikované zákony, a to zcela v souladu s ÚPD a EÚVPD. Zakotvuje dítěti možnost obrátit se na příslušné orgány, pověřené osoby či zařízení, jímž přísluší ochrana práv a zájmů dítěte, s žádostí o ochranu, a to i bez vědomí zákonných zástupců. To, že se může obrátit samo dítě na příslušné orgány nebo zařízení s žádostí o pomoc, dává dítěti možnost se vyjádřit svobodně. Zároveň tak dítě odhaluje pravdivě situace, ve kterých se nachází.¹⁸⁴ S tím, že jestli dítě požádá o pomoc na ochranu svých práv OSPOD nebo státní orgány a další zařízení, jsou tyto orgány nebo zařízení povinny poskytnout dítěti náležitou pomoc. Dítě má právo na svobodné vyjádření svého názoru při projednávání všech záležitostí, které se ho týkají, pakliže je schopno tento názor zformulovat. K vyjádřeným názorům dítěte se přihlíží a věnuje se jim náležitá pozornost odpovídající jeho vyspělosti. Při své činnosti zachází OSPOD s dítětem tak, aby nebyl narušen citový nebo psychický vývoj dítěte. V rozhodnutím vztahujících se k osobě dítěte nebo v řízení jehož je dítě účastníkem, jsou poskytnuty dítěti od OSPOD všechny důležité informace o záležitostech, jež se ho týkají, to vše přirozeně s ohledem na věk dítěte a jeho rozumovou vyspělost.¹⁸⁵ Toto ustanovení dále stanovuje stejnou vyvratitelnou domněnku, jakou nám již poskytl občanský zákoník, tedy že se má

¹⁸³ § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁸⁴ Důvodová zpráva k § 8 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In ASPI.

¹⁸⁵ § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

za to, že dítě starší 12 let je schopno přijmout poskytnuté informace, vytvořit si o nich názor a ten následně sdělit.

OSPOD je ve většině soudních řízení týkajících se dítěte ustanovován jako jeho kolizní opatrovník.¹⁸⁶ Ústavní soud dovedl ve své ustálené soudní judikatuře, že zjišťování názoru dítěte má být uskutečněno přímo soudcem. Soud se nemá spokojit s reprodukcí názoru dítěte prostřednictvím opatrovníka. Pokud se tak stane, mají soudy zdůvodnit, proč tak činily, že nebylo dítě vyslechnuto přímo soudcem. Tento výjimečný stav musí odůvodňovat, proč výslech dítěte nebyl možný nebo vhodný.¹⁸⁷

5.4. Úprava procesních práv dětí a mladistvých v trestním právu

V této podkapitole se budeme krátce zabírat právem dítěte v trestním řízení a budeme analyzovat, kde jsou tyto jeho práva zakotvena. Pozornost bude v trestním řízení zaměřena na dětské svědky a dětské oběti trestných činů. Zároveň si zde ve zkratce uvedeme podstatu zákona o soudnictví ve věci mládeže, kde vystupuje mladistvý jako pachatel provinění.

Dítětem se pro účely trestních věcí rozumí osoba mladší osmnácti let bez přihlídnutí k faktu, kdy tato osoba nabyla zletilosti dle jiného právního předpisu.¹⁸⁸ Tuto definici dítěte převzal trestní zákoník z ÚPD z čl. 1 a má za cíl zvýšenou trestněprávní ochranu obětí mladších 18 let, jež se staly předmětem útoku pachatele trestného činu.¹⁸⁹ Trestní řád dále upravuje výslech dítěte a jeho zvláštnosti. Ten stanovuje, že „výslech dítěte o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat“.¹⁹⁰ Kladení otázek dítěti lze pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.¹⁹¹ K výslechu se má vždy přibrat OSPOD nebo jiná osoba, která by mohla být ku prospěchu

¹⁸⁶ HRUBÁ, Michaela. *Procesní práva dítěte – právo být slyšeno*. In: Sborník 2. ročníku mezinárodní konference. Dny práva – 2008 – Days of Law [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 900-908.

¹⁸⁷ Nález Ústavního soudu, sp. zn. I ÚS 2661/2010 ze dne 2.11.2010.

¹⁸⁸ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁹ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře. ISBN 978-80-7478-790-4. Komentář v § 126 trestného zákoníku.

¹⁹⁰ § 102 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹¹ § 102 odst. 3 trestního řádu.

k řádnému vedení řízení a která má s výchovou dítěte určité zkušenosti. Trestní řád nevyklučuje ani příbrání rodiče jako jiné osoby dle výše uvedeného. Těmto osobám zákon přiznává určitá práva při výslechu dítěte. Mohou například požádat o odložení úkonu na pozdější dobu anebo naopak v průběhu úkonu navrhnout přerušování nebo ukončení úkonu, jestliže provádění úkonu má negativní vliv na stav vyslychaného dítěte. Tyto osoby mají být přítomny celému výslechu dítěte, aby zajistily řádný průběh výslechu a mohly případně využít výše uvedená oprávnění na ochranu dítěte před negativními vlivy průběhu výslechu.¹⁹² Z tohoto ustanovení plyne, že trestní řád stanovuje pouze postup pro výslech dítěte v případech, kdy je dítě vyslycháno „o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k jeho věku mohlo ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj“. Proto je třeba rozlišovat, jestli dítě bylo předvoláno k výslechu z výše uvedeného důvodu nebo z jiného důvodu. Toto rozlišení a s tím spojené vedení výslechu, je pak ponecháno na zvážení orgánu činného v trestním řízení, zejména na policii ČR, který chce uskutečnit výslech.¹⁹³ Má se však za to, že jestliže je k výslechu předvoláno dítě jakožto oběť trestného činu, má být OSPOD vždy zúčastněn tohoto výslechu, jestliže tomu tak nebude, je provedený úkon považován jako procesně nepoužitelný v trestním řízení.

Trestní řád klade důraz na orgán činný v trestním řízení, který vede výslech dětské oběti, aby jej vedl řádně. Například aby prostředí výslechu nebylo pro dítě nepříjemné, aby kladl citlivě a srozumitelně otázky s ohledem i na délku výslechu dítěte. Z tohoto nám vyplývá, že orgán činný v trestním řízení má zabránit tomu, aby výslech mohl dítě negativně ovlivnit. Orgán činný v trestním řízení musí mít na paměti, že vyslychá osobu mladší 18 let a ta může ze strachu nebo pod tlakem podat neúplnou výpověď. Toto vše je při výslechu nutno brát v potaz, aby se nemusel výslech opakovat.¹⁹⁴

¹⁹² § 102 odst. 1 trestního řádu.

¹⁹³ CYPRIS, Martin, MUSILOVÁ Renata. *Vedení výslechu dětských obětí trestných činů a úloha orgánu SPOD*. Časopis: Právo a rodina: č. 11(2017). ISSN 1212-866X.

¹⁹⁴ Tamtéž.

5.4.1. Úprava procesních práv mladistvých v zákoně o obětech trestných činů

Zákon o obětech trestných činů¹⁹⁵ v § 2 odst. 4 písm. a pohlíží na dítě jako na zvlášť zranitelnou oběť. V praxi to znamená, že všechny osoby, které přijdou do kontaktu s dětskou obětí v rámci trestního řízení, s ní mají zacházet ohleduplně a vstřícně s ohledem na její vyspělost věkovou i rozumovou. Hlavním účelem je tak nepůsobit na dětskou oběť ještě více traumaticky.

Zákon o obětech trestných činů ve své podstatě kopíruje výslech dětské oběti obsažený v trestním řádu. Vzhledem k tomu, že stanovuje, že výslech zvlášť zranitelných obětí se má vést zvlášť citlivě s ohledem na danou skutečnost, která je činí zvlášť zranitelné. A výslech má být proveden takovým způsobem, aby se již nemusel opakovat.¹⁹⁶ Spatřujeme zde však i rozdílnosti oproti trestnímu řádu. Příkladem mohou být otázky směřující do intimní oblasti dítěte. Ty mohou být kladeny pouze tehdy, jestliže jsou zapotřebí při zjištění skutkových okolností důležitých pro trestní řízení a oběť může kdykoli v průběhu výslechu podat námitky proti směru otázek.¹⁹⁷ V přípravném řízení provádí výslech osoba k tomu vyškolená a jestliže si oběť přeje nebýt v přímém vizuálním kontaktu s osobou podezřelou a nebrání tomu vážné důvody, lze výslech uskutečnit pomocí audiovizuální techniky.¹⁹⁸ Oběť trestného činu má taktéž právo zvolit si důvěrníka, který s ní bude u úkonu v trestním řízení. Tato osoba má oběti dodávat psychickou pomoc, avšak nesmí zasahovat do samotného úkonu.¹⁹⁹ Tato úprava se mi zdá velmi podobná úpravě důvěrníka v rámci OSŘ.

Tato ustanovení přispívají k právu dítěte být řádně vyslechnuto a zabránit tak kladení nepatřičných otázek, které mohou zapříčinit vznik potencionálního traumatu u dítěte. Je časté, že dítě je již traumatizováno z toho, že se stalo obětí trestného činu, a v těchto případech by tak jeho výslech mohl trauma jen prohloubit. Proto je nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení chovaly v dítěti citlivě a profesionálně.

¹⁹⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

¹⁹⁶ § 20 zákona č. 45/2013, o obětech trestných činů.

¹⁹⁷ § 18 zákona o obětech trestných činů.

¹⁹⁸ § 29 zákona o obětech trestných činů.

¹⁹⁹ § 21 zákona o obětech trestných činů.

Výslechy dětí mají být prováděny ve specializovaných dětských výslechových místnostech, které mají děti uklidnit a nestresovat je svou temnotou. Tyto místnosti obsahují materiál pro navázání kontaktu s dítětem. Pomocí tohoto materiálu se má zapříčinit toho, že se dítě otevře. Vyslýchající musí zastávat individuální přístup ke každému jednotlivému dítěti. Vyslýchající by se měl snažit navodit uklidňující prostředí a naslouchat dítěti s trpělivostí. Jestliže vyslýchající bude s dítětem komunikovat rázně a bez empatie,²⁰⁰ dá se očekávat, že dítě se mu nesvěří, a ještě to v dítěti zanechá následky.

5.4.2. Úprava procesních práv mladistvých v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže²⁰¹ upravuje procesní problematiku dětských pachatelů provinění. Vzhledem k tomu, že problematikou dětských pachatelů jsme se v této práci zaobírali jen okrajově, uvedeme si zde jen zevrubně, jaká ustanovení o procesních právech mladistvých pachatelů tento zákon obsahuje.

Mládeží se ve smyslu tohoto zákona dle § 2 rozumějí všechny osoby mladší osmnácti let. Pro výslech mladistvého platí, že „*při výslechu obviněného mladistvého je nutno postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost*“.²⁰² Výslech mladistvého pachatele by měla provádět osoba, jež má zkušenosti s prací s mládeží a měla by pokládat otázky srozumitelně vzhledem k věku a vyspělosti mladistvého. Vyslýchající má šetřit osobnost dítěte s ohledem na fakt, že se jedná o osobu nedozrálou. Nesprávně provedený výslech by mohl dítě ovlivnit do budoucna.²⁰³ Platí, že mladistvý by měl být zastoupen obhájcem již od prvního úkonu v řízení s tím, že je vhodné, aby u výslechu byl přítomen zákonný zástupce a OSPOD²⁰⁴, aby zde byla větší kontrola, že je osobnost mladistvého opravdu

²⁰⁰ CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 536 s. ISBN 80-86898-36-9. s. 168.

²⁰¹ Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

²⁰² § 57 zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

²⁰³ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře. ISBN 9788074788482. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. Komentář v § 57.

²⁰⁴ Tamtéž.

šetřena. Na tento postup, jestli policejní orgány zachází ohleduplně s mladistvým, dohlíží státní zástupce.²⁰⁵

5.5. Judikatura Ústavního soudu ČR

Z důvodu, abychom řádně analyzovaly celý právní úřad ČR, musíme uvést i nálezy Ústavního soudu, jak tento soud pohlíží na příslušnou problematiku v rámci ochrany ústavnosti. Z tohoto důvodu uvádíme níže 2 aktuální přelomové nálezy Ústavního soudu ČR o právech dětí v soudním řízení.

Ústavní soud, jakožto negativní zákonodárce, je soudním orgánem ochrany ústavnosti.²⁰⁶ Ústava ČR mu svěřuje pravomoc rozhodovat o podaných ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím z důvodu jejich rozporu s ústavně zaručenými právy a svobodami.²⁰⁷

Níže uvádíme dva zásadní nálezy ohledně práva dítěte být slyšeno v soudním řízení, právo dítěte se účastnit soudního řízení, které se ho dotýká a právo na ustanovování opatrovníka dítěti s ohledem na jeho vhodnost a možnost volby. Tyto nálezy podle mého názoru ovlivnily současné chápání procesních práv dítěte a doufejme, že i rozhodovací praxi obecných soudů. Z tohoto důvodu je nezbytné v rámci tématu této práce o nich mít povědomí a zhodnotit, v čem spočívá jejich význam.

5.5.1. Nález Ústavního soudu, sp.zn. IV. ÚS 3900/14 ze dne 4.11.2015

Tento nález Ústavního soudu stanovil, že i odvolací soudy mají přistupovat k zajištění názoru dítěte pozorně a vždy mají dítěti umožnit být vyslyšeno ve všech řízeních, která se jej dotýkají, tedy i u odvolacího stupně.

V daném případě šlo o změnu příjmení syna stěžovatelky, s tím, že soud prvního stupně návrhu stěžovatelky vyhověl, druhý stupeň jej zamítl. Druhý stupeň však nevyslechl přímo dotčené dítě s tím, že uvedl, že názor nezletilého je mu znám již z předchozího řízení u prvního stupně. I přes nevyslechnutí názoru dítěte v dané záležitosti přistoupil odvolací soud k tomu, že návrh stěžovatelky

²⁰⁵ § 59 zákon o soudnictví ve věci mládeže.

²⁰⁶ Čl. 83 Ústavy ČR.

²⁰⁷ Čl. 87, odst. 1, písm. d) Ústavy ČR.

zamítl. Proti tomuto rozhodnutí podala stěžovatelka ústavní stížnost, jelikož se domnívala že tímto rozhodnutím bylo zasaženo do práv nezletilého.

Ústavní soud následně shledal postup krajského soudu jako protiústavní. Ústavní soud dovodil, že nelze řádně rozhodnout o dané otázce bez kontaktu soudu s dítětem, jehož se bezesporu spor týká. A to z toho důvodu, že dítě má právo vyjádřit se k danému sporu jako účastník řízení. Soud dovozuje, že krajský soud měl dítě vyslechnout přímo a nikoliv zprostředkovaně, neboť je žádoucí osobní kontakt s dítětem. Zejména v tomto případě, kdy se jedná o změnu příjmením, a tedy o celou budoucnost dítěte, jakým příjmením se lidem bude představovat. Odvolací soud tak na základě výše uvedeného porušil právo dítěte vyplývající mu z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, jelikož se odvolací soud nezabýval názory dítěte, které bylo ve věku, kdy by mělo být schopno vyjádřit svůj postoj v souzené věci. Odvolací soud tak neumožnil dítěti sdělit své stanovisko soudu, i když z výše uvedeného článku plyne právo dítěte být slyšeno v každém soudním sporu, který se ho přímo dotýká. Ústavní soud měl dále za to, že není nutné vyslýchat dítě přímo v rámci soudního řízení, ale je tu i možnost například uskutečnit rozhovor soudce s dítětem v jemu příjemnějším prostředí, jelikož se u dítěte jedná o citlivou rodinnou otázku týkající se jeho budoucnosti a vývoje.²⁰⁸

Z výše uvedeného nálezu tak vyplývá, že soudy jakéhokoli stupně mají vyslechnout dítě vždy, když je to s ohledem na jeho věk a vyspělost vhodné a jestliže to pro dítě není až příliš duševně obtížné. Z tohoto nálezu z roku 2015 můžeme dovodit, že Ústavní soud vyzývá soudy jak okresní, tak i krajské, aby dodržovaly ÚPD zejména v bodě slyšení dítěte v jakémkoli soudním řízení, která se ho týkají. To znamená, že i když odvolacím soudům je znám názor dítěte z prvního řízení před soudem prvního stupně, musí i odvolací soud zjistit názor dítěte, tj. dát mu možnost být vyslyšeno.

5.5.2. Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19.2.2014

Ten nález Ústavního soudu je provázán s nálezem Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15.10.2014. Tyto dvě ústavní stížnosti totiž podali stejní

²⁰⁸ Nález Ústavního soudu, sp.zn. IV. ÚS 3900/14, část IV.

stěžovatelé ve skutkově obdobné věci, tj. uzavření darovací smlouvy, avšak s jiným věřitelem. Z tohoto důvodu si tyto dva nálezy spojíme a budeme se jim zde věnovat dohromady. V těchto nálezech jde především o právo dítěte být slyšeno v soudním řízení a o ustanovení opatrovníka s přihlédnutím k volbě, jestli je vhodné ustanovit dítěti jako opatrovníka OSPOD nebo advokáta.

V roce 2010 uzavřel první stěžovatel (dále jen „otec“) darovací smlouvu s druhým a třetím stěžovatelem (dále jen společně jako „děti“), ve které na děti převedl nemovitost. Uzavření této darovací smlouvy bylo schváleno rozsudkem příslušného soudu. Následně věřitel otce podal žalobu na soud, že touto darovací smlouvou byl on, jakožto věřitel otce, zkrácen. Pro toto řízení byl dětem ustanoven soudem kolizní opatrovník – OSPOD, jelikož se soud domníval, že je to nezbytné s přihlédnutím k věku dětí a že ve věci jde o střet zájmu mezi dětmi a jejich rodiči. Okresní soud v daném řízení následně komunikoval pouze s ustanoveným opatrovníkem, nikoliv s dětmi nebo jejich zákonnými zástupci. Okresní soud žalobě věřitele otce vyhověl. Proti tomuto rozsudku podaly děti odvolání, které podepsaly jak ony samy, tak i jejich zákonní zástupci. OSPOD nepodal sám proti rozsudku odvolání. Musíme si zde uvést, že OSPOD v tom případě byl zcela nečinný, nehájil v samotném řízení zájmy dětí, neinformoval je o průběhu řízení a ani je neupozornil na důsledky vydání nepříznivého rozsudku. Odvolací soud sice na základě odvolání zahájil z vlastní iniciativy řízení o schválení právního úkonu, ale poté schválení právního úkonu zastavil, neboť podání odvolání mohl učít pouze opatrovník dětí. Tak nastala absurdní situace, kdy se dětem nedostalo ani jedno z jejich zaručených práv z ÚPD, EÚVPD ani z vnitrostátní právní úpravy ČR.

Na základě výše uvedeného podali stěžovatelé ústavní stížnost k Ústavnímu soudu, přičemž argumentovali, že stěžovatelům nebyla dána možnost se k celé věci vyjádřit, a to ani prostřednictvím opatrovníka. Děti byly ve věku, kdy dané záležitosti mohly rozumět, a tak se k ní mohly svobodně vyjádřit. Okresní soud ani neuvažoval o změně opatrovníka, když OSPOD zvažoval možnost zastupování dětí spíše advokátem a následně se již k dalšímu jednání nedostavil. Stěžovatelé se tak domnívají, že nebyli řádně zastoupeni opatrovníkem, neboť ten dokonce výslovně odmítl podat odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně.

Ústavní soud se zabýval nejprve otázkou, zda je na tento případ aplikovatelný článek 12 ÚPD a dospěl k názoru, že je, jelikož okresní soud měl dětem umožnit být vyslyšeny, a to nejméně v případě, kdy by vyjádřily, že s žalobou nesouhlasí.²⁰⁹ Poté soud konstatoval, že jak již dříve uvedl v nálezu sp. zn. II. ÚS 1945/08,²¹⁰ pro dítě je právo být slyšeno podstatné v tom, že mu dává pocit, že je důležitým subjektem řízení, nikoliv pouhým pozorovatelem rozhodování soudu o jeho budoucnosti. Dítěti to dává pocit, že se s ním nenakládá jako s dítětem, ale s někým, kdo má svá práva a může je v rámci řízení uplatnit. Ústavní soud ve jmenovaném nálezu udává, že se takovým situacím, kdy je dítě považováno za pouhý objekt, o kterém někdo rozhoduje bez jeho účasti a participaci na řízení, se má zabránit.²¹¹

K ustanovení opatrovníka v daném případě se Ústavní soud jen podivuje, že v řízení byl dětem ustanoven jako opatrovník OSPOD. Tomu se můžeme sice podívat, jak chceme, ale praxí českých soudů je ustanovení ve většině případů jako kolizního opatrovníka právě OSPOD. Tento orgán však nemá takovou odbornou kapacitu pro zastupování dítěte vzhledem ke komplikovanosti případu. Ústavní soud se domnívá, že v dané situaci bylo příhodnější a vyhovovalo by to více sledovanému cíli ochrany zájmů dětí, pokud by byl ustanoven opatrovníkem dětí advokát. To je plně v souladu v § 892 odst. 3 občanského zákoníku. Advokát by zajišťoval větší odbornost a kvalitu právního zastoupení, jelikož v tomto případě se nejednalo tak zcela o zájem dítěte, ale o právní posouzení otázky a vyjádření jejich stanoviska k věci. Ústavní soud se domnívá, že OSPOD má pomoci soudu zprostředkovat a chránit nejlepší zájem dítěte, oproti tomu právní zástupce má bránit stanoviska dětí.²¹² Oba dva však musí mít na paměti, že mají respektovat názor dítěte, jestliže jej smysluplně zformuluje.

Ústavní soud dále konstatuje, že je nezbytné umožnit dětem účast na řízení, které se jich dotýkají, a to s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost. Jedná se tak o určitou návaznost s tím, že vzhledem k narůstajícímu věku, a tím i vyspělosti dítěte, se má zvyšovat jejich zapojení do řízení. Nejedná se o pevnou

²⁰⁹ Tamtéž, odst. 37

²¹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. 1945/08. Tento náleží uvedl, že neumožnění dítěti provést své právo být slyšeno, kdy je rozhodováno o jeho osobní svobodě, je porušením Listinou zakotveného práva na soudní ochranu.

²¹¹ Tamtéž, odst. 17.

²¹² Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19.2.2014, bod 45.

hranici, kdy dítě není včleněno do řízení vůbec a následně po překročení hranice 18 let vždy.²¹³ Tento vyjádřený názor shledávám jako zásadní zcela v souladu s čl. 12 ÚPD, jelikož vyhovuje podmínce, že soud má vždy přihlédnout k názoru dítěte s ohledem na jeho věk. Ale musíme si podotknout, že není na místě vyslyšet tříleté dítě, které sotva dokáže mluvit, natožpak zformulovat své myšlenky. Jak s postupem času dítě formuluje své názory, tak by mělo být počítáno s jeho vyjádřením k dané věci. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené skutečnosti uvedl, že právo dítěte být slyšeno na základě čl. 12 ÚPD se neomezuje jen na možnost vyjádřit jeho názor na danou záležitost, ale ve svém výkladu se rozšiřuje na právo dítěte být přítomno u projednávání své věci.²¹⁴ Nemělo by tak docházet k rozhodování o právech dětí bez poskytnutí možnosti dítěte se účastnit,²¹⁵ jestliže to tedy není v rozporu s jeho nejlepšími zájmy, tím se míní zejména věk dítěte a jeho zranitelnost.

Připomínáme, že kolizní opatrovník je dětem ustanovován z důvodu lepší ochrany jejich práv a zároveň tím splňuje právo dítěte na zvláštní ochranu zakotvenou v čl. 32 odst. 1 LZPS. Ústavní soud však konstatuje, že není dostačující, aby byl dítěti stanoven opatrovník a soud poté komunikoval pouze s ním. Je na odpovědnosti soudu, aby zajistil též možnost dítěti se daného řízení účastnit a vyjádřit se k záležitostí. Z toho nám plyne, že ustanovením opatrovníka nezbavuje soud povinnosti včlenit dítě do řízení.²¹⁶ Z těchto skutečností nám vyplývá, že jak opatrovník v daném případě jednal nebo spíše nejednal, nebylo ustanovení opatrovníka dětem v nejlepším zájmu dětí a ochrany jejich práv. Opatrovník totiž nejen že nezprostředkoval soudu názory dětí na věc, ale tyto názory se nesnažil ani od dětí zjistit, nekontaktoval je a ani jim tak nemohl vysvětlit povahu řízení a jeho důsledky a jakkoli jim pomoci, což je jeho zákonnou povinností.²¹⁷

Z výše uvedeného nálezu pro nás vyplývá, že ve sporném občanskoprávním řízení, by měl soud ustanovit jako opatrovníka dítěti advokáta, neboť ten se v problematice více vyzná a může tak svou odbornou kvalifikací lépe

²¹³ Tamtéž, bod. 59.

²¹⁴ Nález sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15.10.2014, část IV.

²¹⁵ Tamtéž, část IV.

²¹⁶ Tamtéž, část IV.

²¹⁷ Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19.2.2014, bod. 50.

hájit zájem dítěte. Tento názor je i zcela v souladu s čl. 5 EÚVKP. K této problematice si vyjadřuje i Rada Evropy ve svém pokynu k justici vstřícné k dětem, kde advokát má zjistit a hájit stanoviska dítěte, jako by to dělal v případě dospělého klienta.²¹⁸ Je tak vždy na soudech, jakou variantu pro příslušné řízení zvolí, občanský zákoník jim poskytuje tyto dvě možnosti. V současné praxi soudy automaticky jmenují jako kolizního opatrovníkem dítěte zpravidla OSPOD,²¹⁹ který je místně příslušný dle bydliště dítěte. Tento automatický postoj dle mého názoru není správný a neodpovídá ani úpravě EÚVPD čl. 5 písmena b). Nesmíme zapomenout však, že ustanovení opatrovníka soud nezavazuje povinnosti dát možnost dítěti se zapojit do řízení, není-li to v rozporu s jeho nejlepším zájmem.

Ohledně druhé otázky, kterou jsme se zabývali v tomto nálezu, nám vyplývá, že dětem se má umožnit jak vyjádření jejich názoru, tak i účasti na soudním řízení, jež se jich týká. Tímto nálezem se dává na vědomí dětem, jak podstatný účastník řízení jsou.

²¹⁸ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe od 17.11.2010, ISBN 978-92-871-7274-7, s. 78.

²¹⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*. Právní rozhledy. 2015, č. 20. ISSN 1210-6410.

6. Porovnání procesní ochrany práv dětí na mezinárodní a vnitrostátní úrovni

V této kapitole si finálně srovnáváme práva, která jsou dětem, rozumějme nezletilým v českém právní řádě, poskytována v rámci soudního řízení na mezinárodní a na vnitrostátní úrovni.

Následně si touto kapitolou odpovídáme na otázku, jak s participačními právy dětí nakládají jednotlivé státy v praxi, jaké přijaly opatření k tomu, aby práva dětí v soudním řízení byla řádně zajištěna a jakým způsobem pomáhají dětem k šetření jejich práv v rámci child-friendly justice. Ukážeme si praxi zacházení s dítětem v Německu a ve Velké Británii. Zároveň si zde uvedeme zprávu FRA o plnění pokynu justice vstřícné k dětem v členských státech EU a jak děti nahlízejí na tento přístup.

6.1. Procesní práva dětí v mezinárodních dokumentech a ve vnitrostátní úpravě ČR

Již jsme si výše specifikovali a rozebrali všechny dokumenty, které pro účel této práce mají význam a jsou buď pro ČR závazné, jako například ÚPD, nebo jsou pouze doporučeními a radami, jako tomu je u pokynu Rady Evropy pro justici vstřícnou k dětem. Ve všech těchto dokumentech jsou stanovována stejná procesní práva dětí. Vůdčím principem je nejlepší zájem dítěte, jež musí být zachován pro všechna jednání, která se týkají dítěte, ať už přímo nebo nepřímo. Shodují se na tom, že dítě má právo²²⁰ vyjádřit svůj názor navenek ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. K řádnému vytvoření názoru na souzenou věc, je nezbytné dítěti poskytnout relevantní informace, což je další právo dítěte zakotvené v mezinárodních smlouvách. Dle mého názoru jsou nejdůležitější, v rámci práv dětí v soudním řízení, ustanovení ÚPD, jelikož všechny ostatní mezinárodní dokumenty z nich vychází. Vzhledem k tomuto faktu budeme srovnávat zejména ustanovení ÚPD.

Prve je nutno podotknout, že závazná ustanovení ÚPD byla při jejím vypracovávání směřována pro ty signatářské státy, které do té doby neměly právní

²²⁰ Již jsme si vysvětlili výše že pod pojmem právo chápeme oprávnění dítěte, nikoliv povinnost.

řád v oblasti práv dětí v souladu s mezinárodním standardem. Byly to tak obvykle státy, které měly problémy i s dodržováním základních lidských práv dospělých.²²¹ Z tohoto důvodu ÚPD obsahuje takové články, které byly nezbytné pro zakotvení ve vnitrostátní úpravě těchto států a zejména je tyto státy měly dodržovat, jako tomu bylo v té době hlavně s právem na přežití. Nyní bychom tak mohli chápat zajištění participačních práv dětí.

ÚPD dává možnost dětem, které jsou schopné formulovat své vlastní názory, svobodně vyjadřovat svá stanoviska a pohledy na záležitosti, která se jich týkají. Projevenému postoji dítěte pak bude věnována patřičná pozornost s ohledem na jeho věk a vyspělost.²²²

EÚVPD umožňuje dětem vyjádřit svůj názor a účastnit se všech řízení, jež se jich dotýkají s tím, že je nezbytné, aby dítě získalo potřebné informace, aby si na problematiku utvořilo názor. Potřebné informace a forma jejich sdělení by měly být poskytovány vždy s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte.²²³ Osoba, která dítěti informace poskytuje by měla být dostatečně kvalifikovaná, měla by si uvědomovat s kým hovoří a co pro dítě daná situace znamená. Příhodné by bylo, kdyby tato osoba měla psychologické nebo pedagogické vzdělání. Zároveň by měla být nestranná, aby nedocházelo pomocí sdělených informací k manipulaci s dítětem.²²⁴ Dle dikce EÚVPD dítě může požádat o ustanovení zvláštního zástupce nebo si může svého zástupce zvolit samo.²²⁵

Listina práv EU zaručuje dětem právo vyjadřovat své názory svobodně, v souvislosti s otázkami, které se jich týkají je pak tento názor zvažován. Přičemž všechna jednání týkající se dětí musí být v souladu v jejich nejvyšším zájmem.²²⁶ Listina práv EU tak odkazuje přímo na ÚPD, jelikož ve svém vyjádření nestanovuje nic ohledně práva dětí na informace.

²²¹ KOBLOVÁ, Soňa, Věra MIŠURCOVÁ, ed. *Práva dítěte v dokumentech*. Praha: Themis, 1999. 94 s. ISBN 80-85821-56-7. s. 90.

²²² Čl. 12 ÚPD.

²²³ Čl. 3 EÚVPD.

²²⁴ HRUBÁ, Michaela. *Procesní práva dítěte – právo být slyšeno*. In: Sborník 2. ročníku mezinárodní konference. Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 97-880-2104-733-4. s. 900-908.

²²⁵ Čl. 4 a 5 EÚVPD.

²²⁶ Čl. 24 Listiny práv EU.

Zásadní je, aby dítěti v jakémkoli postavení, tím rozumíme dětský svědek, dětská oběť nebo i pachatel, byly vhodným způsobem sděleny informace o řízení. Děti by měly pochopit základní pojmy, které se v průběhu řízení často užívají, měly by být poučeny o předsoudní i soudní fázi procesu, měly by být seznámeny s jejich postavením a úkoly zúčastněných orgánů a osob. Dále by měly být seznámeny s postupem výslechu. Děti by také měly mít možnost se seznámit s prostředím, do kterého budou vstupovat.²²⁷ Mám za to, že čím více bude dítě informované, tím bude sebevědomější a bude se cítit uvolněněji v řízení, jelikož bude vědět, co je čeká, a nemusí se strachovat, co přijde.

Z výše uvedeného nám vyplývají stejná zakotvená procesní práva dětí, pouze některá mezinárodní smlouva rozebírá více procesní práva dětí, jako například EÚVPD, ve srovnání s Listinou práv EU, která se věnuje právům dítěte okrajově. Všechny tyto mezinárodní dokumenty svým souhrnným smyslu a stanovenými cíli zakotvení těchto práv, pojednávají o stejných právech dětí v řízení.

Výše uvedené mezinárodní smlouvy, jež jsou ratifikované ČR, jsou součástí právního pořádku ČR a na základě čl. 10 Ústavy ČR mají přednost před zákonem, jestliže zákon stanoví něco jiného. Práva dítěte zakotvená v jednotlivých člancích těchto mezinárodních dokumentů jsou zakotvena i v různých zákonech právního řádu ČR.

Právo dítěte být slyšeno u soudu je zakotveno v čl. 12 ÚPD a podřazujeme jej pod právo zvláštní ochrany dítěte dle čl. 32 LZPS ve spojitosti s právem na soudní a jinou právní ochranu v hlavě páté LZPS. Čl. 12 ÚPD stanovuje, že signatářské státy mají povinnost zabezpečit dítěti právo vyjádřit jeho zformulovaný názor, jestliže je toho schopno a k tomuto názoru by se mělo patřičně přihlížet v rozsahu věku a úrovni dítěte.

Tato zakotvená povinnost soudu a oproti tomu poskytnuté právo nezletilému, je v českém občanském právním řádu zakotveno v ust. § 867 občanského zákoníku, který se zabývá spíše rodičovskou odpovědností, ve spojitosti s ustanovením v občanském soudním řízení v § 100 odst. 3 OSŘ,

²²⁷ VOKROJOVÁ, R. *Průvodce dítěte soudním řízením - příklady dobré praxe*. Rodinné listy, 2017, roč. 6, č. 18-23. ISSN: 1805-0824. s. 7-8.

nám pak poskytuje ucelený pohled na věc. Dále je pak toto stejné právo zakotveno i v § 20 odst. 4 ZZŘS, s tím že se více zabývá poskytnutím informací dítěti o tomto nesporném řízení. V neposlední řadě má toto právo dosah i na § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Ten poskytuje dětem možnost se obrátit na orgány sociálně-právní ochrany dětí s žádostí o pomoc. Tyto orgány jsou povinny dítěti poskytovat všechny informace o soudním řízení, jež se ho týkají.

To, co kladu za přínosné ve vnitrostátní úpravě ČR, je institut důvěrníka, který zavádí OSŘ.²²⁸ Tento důvěrník se může účastnit výslechu dítěte a dávat mu tím tak morální podporu, dítě se pak cítí příjemněji, když při výslechu má alespoň jednu známou tvář, které důvěřuje. Problém nastává v okamžiku, kdy dítěti není tento důvěrník jmenován, ale dítě si ho musí samo zvolit a o jeho přítomnost požádat soud, což vyjadřuje ustanovení: „*přítomnost důvěrníka dítěte, který není jeho zákonným zástupcem a o jehož účast u výslechu dítě požádá, může soud vyloučit jen tehdy, je-li jeho přítomností mařen účel výslechu*“.²²⁹ Dle mého názoru by měl soud o této možnosti dítě vždy poučit, aby jej mohlo využít a mohla by tak být tato úprava užívána v praxi.

Jinou oblastí je pak vnitrostátní trestní právo ČR, které obsahuje taková ustanovení, která jsou taktéž navazují na ÚPD. Tuto problematiku, co všechno v sobě zachycují trestně právní předpisy ČR ohledně procesních práv dětí jsme již stanovili v předcházející kapitole. Vzhledem k tomu, že jsme se v této práci nevěnovali dopodrobna procesním právům dítěte v trestní úpravě, nebudeme tuto úpravu zde srovnávat, jelikož na to nemá tato práce kapacitu a toto téma by mělo být vyčleněno na jednu samostatnou práci.

Musím konstatovat, že po prozkoumání nálezů Ústavního soudu je nejvíce porušováno právo dítěte být vyslyšeno v soudním řízení, jež se ho týká, např. náleží III. ÚS 3007/09 ze dne 26.8.2010. A dále pak nálezy s tím spojené ohledně věku nezletilého na vyjádření jeho názoru, např. sp. zn. II. ÚS 3765/2011, kde soud judikoval, že i skoro 9letý nezletilý má vlastní názor na věc a věk nesmí být jediným důvodem pro upuštění od výslechu. Stejnou problematiku judikuje i náleží sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26.5.2014.

²²⁸ § 100 odst. 3 OSŘ.

²²⁹ Tamtéž.

Je pravdou, že v současné době se tento stav ochrany práv dětí zlepšil oproti dřívějšímu stavu, kdy soudy vůbec nebraly v potaz procesní práva dětí a neumožňovaly jim vyjádřit jejich názor. Dnes se soudy snaží být vstřícné k dětem a umožňovat jim vyjádřit jejich názor, ale i tak se čas od času objeví případ, kdy dětem bylo toto právo odepřeno.

6.2. Praxe jednotlivých členských států EU v souvislosti s procesními právy dítěte

Musíme si uvědomit, že každý členský stát EU je jinak vyspělý a jeho obyvatelstvo má jinou mentalitu. Proto se nesmíme divit, že jednotlivé postupy, jak je zacházeno s dítětem v rámci soudního řízení, se v každém členském státě EU liší. Každý členský stát si musí zvážit, jak přesně bude s dětmi zacházet a jaké prostředky k tomu využije. Ve své podstatě se každý členský stát EU snaží hájit nejlepší zájem dítěte, aby bylo s právy dítěte šetřeno vzhledem k jeho zranitelnosti a k stresující situaci soudního řízení. Některé způsoby ochrany výkonu práv dítěte jsou velmi prospěšné a vítané a ČR z nich může hodně převzít a poučit se z toho, co bylo převzaté ku prospěchu dítěte a co ne.

Procesní řízení v záležitostech rodinných je detailněji upravováno v členských státech EU, ale odlišným způsobem. V některých státech, jako je například Německo, existuje samostatný procesně právní předpis na rodinné záležitosti. U nás předpis ohledně rodinných záležitostí tvoří jednu kapitolu občanského zákoníku. Výše uvedené se projevuje i v soudní struktuře. Například v Německu nebo v Belgii existují specializované rodinné soudy a například v Anglii existují specializovaná oddělení soudů.²³⁰

Vítaný postup přijali v Belgii, kde mohou členové Vlámské advokátní komory navštívit dvouletý kurz zabývající se právem dítěte, který v sobě zahrnuje i kurz psychologie a rozvíjení komunikačních schopností s dítětem. Po absolvování tohoto školení lze získat certifikát s názvem advokát ve věci

²³⁰ MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právnícká jednota v Praze. 2017, 156(9). ISSN 0231-6625. s. 737-750.

mládeže.²³¹ Dále Například v Polsku se snaží zavést speciální výslechové místnosti vstřícné k dětem. Místnosti jsou dělané tak, aby se děti cítily uvolněně a měly zabezpečené soukromí. Jsou vybaveny věcmi a zařízeními užitečnými pro získávání informací od dětí, například malováním nebo pomocí hraček.²³²

Co mě zaujalo ohledně využívání materiálů a pomůcek při výsleších dětí, byla metoda využívaná v Estonsku. Na policejních stanicích mají určité panenky holčičky a chlapečka, které se využívají v rámci výslechu pohlavního zneužívání, kterým se může svlékat oblečení.²³³ To je velmi užitečná metoda, jelikož si dítě s panenkami může hrát a zároveň na nich předvést, co se přihodilo během té neblahé události, například kde se pachatel dítěte dotýkal a podobně. Tento princip je užíván i v ČR za pomoci loutek Jája a Pája. Ty slouží k snížení traumatu při výslechu dětí, které se staly oběťmi zejména mravnostních trestních činů, ty pak snadněji s jejich pomocí popíší svůj nepříjemný zážitek.²³⁴

Níže si uvedeme tři tabulky zpracovaných údajů poskytnutých od dětí od agentury FRA pro srovnání, jaká je situace ve členských státech EU.²³⁵ Touto problematikou jsme se již zabývali v podkapitole 4.5.4. této práce a zde bychom ji pro srovnání rozvedli. V jednotlivých tabulkách jsou vidět odpovědi dětí z 9 členských států EU, jak děti odpovídaly na jednotlivé otázky vzhledem k jejich participačním právům v soudním řízení.

²³¹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe od 17.11.2010, ISBN 978-92-871-7274-7, s. 65.

²³² Tamtéž. s. 87.

²³³ Justice vstřícná k dětem- perspektivy a zkušenosti odborníků, Agentura Evropské unie pro základní práva, ISBN 978-92-9239-790-6, str. 6.

Dostupné na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/08238dfe-ef62-11e6-8a35-01aa75ed71a1/language-cs>

²³⁴ Policie ČR, Loutky "JÁJA a PÁJA" snižují trauma dětí při výslechu.

Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/jaja-a-paja.aspx>

²³⁵ Tabulky byly použity z: Perspectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States, European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, ISBN: 978-92-9491-494-1.

Table 2: Populating outcome indicators on the right to be heard, by EU Member State, based on children's interviews

EU Member State	BG	DE	EE	ES	FR	HR	PL	RO	UK
Reducing the length of proceedings	Partly implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented
Extent to which children who were heard were able to express their views and participate effectively	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented
Extent to which children were assisted by a competent professional during court proceedings	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Often not implemented	Partly implemented	Partly implemented
Extent to which children were satisfied with the way their right to be heard was respected	Often not implemented	Partly implemented	Partly implemented	Often not implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented
Extent to which children received legal representation and free legal aid	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented
Extent to which children feel that professionals were adequately equipped to work with children	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented
Extent to which children feel that child-friendly facilities, including screens, separate rooms and technological equipment, were provided	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Often not implemented	Partly implemented	Often not implemented

Usually implemented
 Partly implemented
 Often not implemented

Note: Where indicators are populated using results from qualitative research, they should be read as indicative of a situation.

Source: FRA, 2014-2016

První tabulka,²³⁶ kterou si uvádíme, je založena na dětských rozhovorech a týká se práva dítěte být slyšeno v soudním řízení. Hodnotila se délka řízení, rozsah, ve kterém se děti mohly vyjádřit k soudnímu řízení a účastnit se ho, jak byli dětem nápomocni odborníci, jak jsou děti spokojené s respektováním jejich názorů, případy, kdy byly děti právně zastoupeny a byla jim poskytnuta bezplatná právní pomoc, hodnocení odborníků a hodnocení vybavení. Jak můžeme vidět, tak výsledky této studie nebyly uspokojující. Hodně polí je označeno světle modrou barvou, jelikož děti se vyjádřily tak, že jejich právo nebylo často provedeno. Například u případů, kdy děti odpovídaly na otázku, jestli obdržely právního zástupce a byla jim poskytnuta právní pomoc zdarma, vyplynulo ve všech zúčastněných státech, že tato praktika není často realizována. Nejkladněji byl dětmi ohodnocen přístup k nim v tomto směru v Estonsku a poté, s mým překvapením, v Chorvatsku.

²³⁶ Tabulka převzata z: *Perspectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States*. European Union Agency for Fundamental Rights, 2017. ISBN: 978-92-9491-494-1. Dostupná na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>, s. 54.

Table 6: Populating outcome indicators on the right to information, by EU Member State

EU Member State	BG	DE	EE	ES	FR	HR	PL	RO	UK
Evidence of children's understanding of their rights and the procedures	Often not implemented	Usually implemented	Partly implemented	Usually implemented	Partly implemented	Usually implemented	Partly implemented	Often not implemented	Partly implemented
Evidence of children's assessment of child-friendly character of information/material provided	Often not implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Partly implemented	Usually implemented	Partly implemented	Often not implemented	Partly implemented

■ Usually implemented
 ■ Partly implemented
 ■ Often not implemented

Note: Where indicators are populated using results from qualitative research, they should be read as indicative of a situation.

Source: FRA, 2014-2016

V druhé tabulce²³⁷ můžeme vyčíst výsledky o smýšlení dětí o jejich právu na informace a jejich poskytování. To se skládalo z hodnocení pochopení jejich práv v soudním řízení a hodnocení justice vstřícné k dětem z pohledu poskytnutého materiálu. Zde skoro všechny státy, ve kterých byly děti dotazovány dopadly vcelku dobře, vyjma Belgie a Rumunska. Nejlépe byla realizace těchto práv ohodnocena dětmi z Chorvatska, Německa a Estonska.

Table 16: Populating outcome indicators on the principle of the best interest of the child, by EU Member State

EU Member State	BG	DE	EE	ES	FR	HR	PL	RO	UK
Evidence of number of children who feel that their best interest was met	Often not implemented	Usually implemented	Often not implemented	Usually implemented	Often not implemented	Usually implemented	Usually implemented	Often not implemented	Often not implemented

■ Usually implemented
 ■ Partly implemented
 ■ Often not implemented

Note: Where indicators are populated using results from qualitative research, they should be read as indicative of a situation.

Source: FRA, 2014-2016

Třetí tabulka²³⁸ ukazatelů se týká principu nejlepšího zájmu dítěte, ukazuje nám, kolik dětí pocítilo, že jejich nejlepší zájem byl v rámci soudního řízení naplněn. Jak můžeme vidět, z výzkumu vyplynulo, že děti buď uvedly, že jejich nejlepší zájem byl obvykle proveden nebo často nebyl proveden, nic mezi tím. Nejlépe pak hodnocení dopadlo z pohledu dětí v Německu, Estonku, Chorvatsku a Polsku. Překvapujícím je, že negativně děti hodnotily přístup států k tomuto principu ve Francii a ve Velké Británii.

Ze všech těchto uvedených tabulek nám vyplývá, že děti nejlépe hodnotily provedení svých práv v soudním řízení v Chorvatsku a následně v Estonsku.

²³⁷ Tabulka převzata z: *Percpectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States*, European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, ISBN: 978-92-9491-494-1. Dostupná na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>, s. 79.

²³⁸ Tabulka převzata z: *Percpectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States*, European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, ISBN: 978-92-9491-494-1. Dostupná na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>, sp 112.

6.2.1. Ochrana procesních práv dětí v praxi v Anglii

V Anglii mají systém ochrany dětí v soudním řízení již více zažitý a lépe vypracovaný, než je například u nás. Byl zde vypracovaný praktický pokyn pro soudní řízení ve věcech dětí a mládeže, který měl za cíl předejít stresovým situacím pro dítě, zejména jeho zastrašování a nebrání na něj patřičný ohled v rámci soudního řízení.²³⁹ Tak jak v ČR funguje orgán sociálně-právní ochrany dětí za účelem ochrany práv dětí, tak v Anglii je zřízen obdobný orgán se stejnou funkcí, tj. Služba na podporu a pomoc dětským a rodinným soudům (Children and Family Court Advisory and Support Service).²⁴⁰

Zájmy dítěte v soudním řízení reprezentují dva lidé, jeden z nich je ustanovený orgán péče o dítě a je jím výše uvedená služba (takzvaný *social service*), který je zároveň opatrovník dítěte, a zároveň zde vystupuje i advokát (takzvaný *solicitor*), toho pověřuje opatrovník k zastupování dítěte před soudem. Z toho nám vyplývá, že dítě je dvakrát zastupováno v soudním řízení, někdy se tento systém označuje jako tzv. tandem systém.²⁴¹ Advokát zastupuje názory dítěte a jeho přání v daném řízení, má odborné znalosti a veřejně pak formuluje stanovisko dítěte k dané věci.²⁴² Naproti tomu sociální pracovník má odborné znalosti a zkušenosti s dětmi, zjišťuje poměry v dané rodině, jedná zároveň s rodinou i s dítětem a přednáší nejlepší možnou variantu, jak danou situaci vyřešit z pohledu obou dvou stran. Zajišťuje tak bezpečí a blaho dítěte, poskytuje mu informace, rady či podporu. Následně podává zprávu jak advokátovi, tak i soudu, jak by dle jeho názoru mělo být rozhodnuto. Soudu navíc předkládá písemnou zprávu, kde je uveden zjištěný názor dítěte. Dětem má být také dána možnost, aby se mohly podívat do soudní síně před jednáním a mohly se s ní seznámit.

Jak nám z této úpravy plyne, tak ve Velké Británii nemají zakotvené procesní právo dítěte přímo se zúčastnit řízení a možnost soudce vyslechnout dítě

²³⁹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe od 17.11.2010, ISBN 978-92-871-7274-7, s. 86.

²⁴⁰ Informace o tomto orgánu nalezneme zde: <https://www.cafcass.gov.uk/about-cafcass/>

²⁴¹ FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*, 3rd Edition, Cambridge: University Press, 2009, ISBN 978-0-521-69801-6. s. 273.

²⁴² Další informace k nalezení zde: <http://solicitors.lawsociety.org.uk/>

přímo, dítě tak do určité míry nemá možnost ovlivnit výsledek řízení, jež se ho týká.²⁴³

6.2.2. Ochrana procesních práv dětí v praxi v Německu

Na podobném systému jako to funguje ve Velké Británii, to funguje i v Německu. V Německu působí taktéž dvě osoby ve vztahu k dítěti, první je orgán péče o dítě (tzv. *Jugendamt*). Ten zjišťuje poměry v rodině, jedná s rodiči, má podpůrnou a poradenskou funkci pro rodiče a zároveň komunikuje i s dítětem, kdy má za úkol zjistit stanovisko dítěte k věci.²⁴⁴ Druhá osoba, která zde vystupuje, je opatrovník (tzv. *Verfahrensbeistand*),²⁴⁵ který však nemusí být, jako to bylo ve Velké Británii, právník. Má to být osoba, která se věnuje pouze dítěti a jeho zájmu. Opatrovník tak hájí zájmy dítěte v řízení a má mu být podporou. V Německu je taktéž označován jako „*Anwalt des Kindes*“. Tato osoba je stanovena na základě zákona a pouze v jím určených případech. Jeho hlavním úkolem je zjistit stanoviska dítěte a sdělit je soudu.²⁴⁶ Měl by tedy být pro dítě oporou, ulehčovat mu nastalou situaci a zejména s ním o ní rozmlouvat a vše mu řádně vysvětlit. Opatrovníkem dítěte by měli být ustanovovány vysokoškolsky vzdělané osoby, není zde nutné mít přímo právnícké vzdělání.

²⁴³ FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*, 3rd Edition, Cambridge: University Press, 2009, ISBN 978-0-521-69801-6. s. 276.

²⁴⁴ BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009. s. 152.

²⁴⁵ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (tj. FamFG) - § 158 Verfahrensbeistand.

²⁴⁶ ZIEGLER, Tobias. In SCHULTE-BUNERT, Kai, WEINREICH, Gerd. *Kommentar des FamFG*. 4. Auflage. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, GmbH, 2014, s. 1023-1027 (komentář k § 158 FamFG).

7. Závěr

Dnešní zakotvení práv dítěte v soudním řízení je s ohledem na dřívější dobu diametrálně rozdílné, posunutě kupředu a odrážející aktuální problémy procesních práv dítěte. Problematice procesních práv dítěte se zprvu mezinárodní organizace, posléze i státy, věnují od 20. století. V té době došlo k uzákonění základních práv dětí v nejdůležitější a právně závazné Úmluvě o právech dítěte, které jsme se až vyčerpávajícím způsobem věnovali po celou dobu této práce. Jedná se o klíčovou mezinárodní smlouvu, od které se ostatní mezinárodní i vnitrostátní úpravy odrážejí. Je v ní zakotven princip nejlepšího zájmu dítěte, právo na poskytování relevantních informací dítěti a právo dítěte na svobodné vyjádření názoru, stanoviska či pohledu na záležitost, která se ho dotýká. Těmto třem principům jsme se věnovali celou práci, jelikož jsou to základní procesní práva dítěte.

Pomocí těchto principů se zamezuje, aby o dětech bylo rozhodováno bez jejich vůle a účasti. Děti se za pomocí těchto zásad stávají samotnými subjekty soudního řízení a je jim tak umožněno vyrovnat jejich znevýhodněné postavení z důvodu jejich nízkého věku a rozumové vyspělosti.

V průběhu jednotlivých kapitol této práce jsme odpověděli na všechny položené otázky, které jsme si položili v úvodu této práce, s tím, že jsme si odpovědi podrobně analyzovali v jednotlivých kapitolách. Zároveň jsme tímto postupem naplnili cíl této práce. Zmonitorovali jsme všechny podstatné mezinárodně právní dokumenty, které existují na poli práv dítěte v soudním řízení a srovnaly jsme jejich dopady na vnitrostátní právní úpravu v ČR s tím, že jsme si uvedli jejich dosah i na judikaturu Ústavního soudu.

Jak jsme již několikrát uvedli v této práci, soudní řízení je nepříjemné a stresující pro každého, tím spíše pak pro lehce zranitelné dítě. To se lehce může traumatizovat z řízení, jestliže mu není nabídnuta pomoc nebo s ním nejednají dostatečně vyškolení pracovníci.

Vzhledem ke všem skutečnostem výše uvedeným musím konstatovat, že ČR je sice na dobré cestě k plnohodnotnému zajištění procesních práv dítěte, ale má před sebou ještě dlouhou cestu. Práva dětí v soudním řízení není věc, nad

kteřou můžeme mávnout rukou, ale musíme se jí patřičně věnovat. Nejen tak nadarmo se říká, že děti jsou naše budoucnost.

Jako velmi kladný přínos vidím pokyn Rady Evropy ohledně justice vstřícné k dětem. Spatřuji v něm velmi kvalitně zpracovanou příručku pro soudy a jiné orgány, které se dostanou do kontaktu s dítětem, např. policie. Tuto příručku by si legislativní rada vlády ČR měla vzít k sobě a pokusit se podle ní tato doporučení zavést do praxe, aby to co nejvíce vyhovovalo českým dětem a soudnímu řízení v ČR. Nehledě na to, že se ČR zavázala v Úmluvě o právech dítěte k tomu, že budu šířit informace ohledně práv dětí mezi širší veřejnost, aby s nimi byly děti dostatečně seznámeny, jež se podle mého názoru tak dostatečně neděje. Dle mého názoru bych východisko viděla v začlenění přednášek ohledně tohoto tématu do školských zařízení. Je s politováním, že u většiny dětí ve třídě jsou jejich rodiče rozvedení a musí se například řešit svěřením dítěte do péče. Alespoň v těchto případech by bylo příhodné, aby děti byly předem informovány, a aby věděly, jak se zachovat, když tato situace nastane. Je známou věcí, že větší informovanost dodává dětem větší sebevědomí a zmenšuje se tím možnost dítěte traumaticky zasáhnout.

Kladně musím ohodnotit agenturu FRA působící na území EU, která se snaží zvýšit povědomí a zvýšit právní znalosti o procesních právech dítěte. K tomuto účelu agentura vydává příručky, například příručku Evropského práva v oblasti práv dítěte nebo také vydává jednoduché knížky pro děti o soudním řízení. Tato agentura taktéž zpracovala studii o 9 členských státech EU. V ní se zaměřila na to, jak tyto státy realizují práva dítěte v rámci child-friendly justice.

Ze všeho výše uvedeného plyne, že dětem jsou garantována stejná práva a svobody, dle mezinárodních smluv, jako dospělým jedincům, a navíc jsou jim přiřknuta zvláštní práva, která jsou obvykle upravena v samostatných mezinárodních dokumentech. Tyto speciální práva dětí byly vytvořeny na ochranu dítěte, aby nemohlo být zneužíváno jeho slabší postavení.

Shrnutí

Práva dětí v soudním řízení. Srovnávací pohled.

Diplomová práce popisuje jednotlivá práva dětí v soudním řízení zakotvená na mezinárodní, evropské i vnitrostátní úrovni v ČR s důrazem na jejich shodné prvky. Diplomová práce se věnuje soudnímu řízení a postavení dítěte jako účastníka řízení.

Účelem je vyložit práva dítěte s důrazem na jeho participační práva. Tato práce poskytuje detailní výčet jednotlivých práv dětí v soudním řízení, která jsou mu zaručována mezinárodními smlouvami. V diplomové práci je posléze věnována pozornost rozsahu implementace Úmluvy o právech dítěte a Evropské úmluvy o výkonu práv dítěte do vnitrostátního právního řádu ČR. Je zde kladen důraz na rozbor článku 12 Úmluvy o právech dítěte a jeho začlenění do vnitrostátního právního řádu ČR, jelikož je jejím východiskem v dané problematice.

Předně je zkoumán princip nejlepšího zájmu dítěte a právo dítěte být slyšeno ve všech řízeních, jež se ho týkají. S tím je spojená i povinnost poskytovat dítěti všechny potřebné relevantní informace o souzené záležitosti, aby si dítě mohlo vytvořit úplný názor na věc a poté ho sdělit navenek. Pro úplné chápání problematiky se uvádí i ustálená judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

Hlavním cílem diplomové práce bylo popsat stávající stav zakotvených práv dětí v soudním řízení s ohledem na mezinárodněprávní dokumenty, které jsou pro signatářské státy závazné a srovnat si jejich dopady na současný právní řád ČR. S tím, že se tato práce zaměřila i na justici vstřícnou k dětem a navrhuje možné alternativní postupy na zlepšení procesně právního postavení dítěte s ohledem na ustálenou judikaturu ústavního soudu.

Resumé

Children's Rights in Judicial Proceedings. Comparative view.

This diploma thesis deals with individual children's rights in the court proceedings as regulated in international, European and domestic laws, particularly with common features of international, European and domestic laws. This diploma thesis discusses positions of children as participants in the court proceedings.

The aim is to explain the rights of the child with emphasis on its participation rights. This diploma thesis provides a detailed list of the individual children's rights in the court proceedings which are guaranteed by international treaties. Subsequently, the diploma thesis deals with implementation of The Convention on the Rights of the Child and The European Convention on the Exercise of Children's Rights into Czech law. In particular, article 12 of The Convention on the Rights of the Child and its implementation into Czech law is discussed in detail because it is one of the main articles of this treaty.

Primarily, research was made into the basic principle of acting in the best interest of the child and the right of the child to be heard in all proceedings relating to such child. Related to this is a duty to provide all relevant information to the child in order for the child to be able to form its opinion on the subject matter of such proceedings and to be able to express such opinion. For a full comprehension of this topic, the diploma thesis mentions case law of the European Court of the Human Rights.

The main aim of this diploma thesis was to describe the current status of the rights of children in the court proceedings with regard to the international documents and treaties that are binding for the states which adopted and signed such treaties and to compare their impact on the current law in the Czech republic. Also, this diploma thesis focuses on the judicial system which takes children's rights into account and proposes possible alternative approaches for improvement of the status of children in the procedural law.

Seznam použité literatury

Monografie

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 196 s. ISBN 978-80-7478-325-8.

ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a Marek JURÁŠ. *Aktuální problémy rodinně právní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. 302 s. ISBN 978-80-8757-674-8.

KOBLOVÁ, Soňa, Věra MIŠURCOVÁ, ed. *Práva dítěte v dokumentech*. Praha: Themis, 1999. 94 s. ISBN 80-8582-156-7.

ONDRÁČKOVÁ, Jana. *Co je Úmluva o právech dítěte*. Praha: Český helsinský výbor, 1996. 16 s. ISBN 80-9023-930-7.

DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. 175 s. ISBN 80-7182-076-8.

VOTAVOVÁ, Jana, Jindřiška ROUSOVÁ a Jiří ZAJÍC. *Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. 47 s. ISBN 978-80-254-5794-8.

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem. Tři studie problému*. Triton, Praha, 2008. 39 s. ISBN 978-80-7387-119-2.

GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011. 536 s. ISBN 978-80-87284-23-0.

MELICHAROVÁ, Dita. *Postavení nezletilého v civilním právu procesním*. In: Sborník příspěvků z konference Monseho olomoucké právnické dny. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci – Právnická fakulta, 2006. 274–282 s. ISBN 80-244-1565-8.

KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice. 436 s. ISBN 978-80-7380-550-0.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). 336 s. ISBN 978-80-7400-504-6.

CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 536 s. ISBN 80-86898-36-9.

FREEMAN, Michael D. A. *Law and childhood studies: current legal issues* 2011. Oxford: Oxford University Press, 2012. 608 s. ISBN 9780199652501.

BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014. 508 s. ISBN 04158-25911.

INVERNIZZI, Antonella, WILLIAMS, Jane. *The Human Rights of Children: From Visions to Implementation*. 2011. 372 s. ISBN 9781138252400.

DETRICK, Sharon, Jaap DOEK a Nigel CANTWELL. *The United Nations Convention on the Rights of the Child: a guide to the "Travaux préparatoires"*. Norwell, MA, U.S.A.: Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Academic Publishers, 1992. 712 s. ISBN 0792316711.

PREPARED FOR UNICEF BY RACHEL HODGKIN AND PETER NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007. 787 s. ISBN 9789280641837.

DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999. 790 s. ISBN 9041112294.

PERCY-SMITH, Barry, THOMAS, Nigel. *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from theory and practice*. Oxon: Routledge, 2010. 379 s. ISBN 9780415468510.

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe

on 17.11.2010, 95 s. ISBN 9789287172747. [online] [cit. 10. 2. 2018]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804b2cf3>

MAGNUS, Ulrich a Peter. MANKOWSKI. *Brussels IIbis regulation*. Munich: Sellier European Law Publishers, c2012. European commentaries on private international law, v. 2. 506 s. ISBN 9783935808330.

Perspectives and experiences of children involved in judicial proceeding as victims, witnesses or parties in nine EU Members States, European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, 121 s. ISBN: 9789294914941.

FORTIN, Jane. *Children's Rights and the Developing Law*, 3rd Edition, Cambridge: University Press, 2009, 804 s. ISBN 9780521698016.

BECK, Pia. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. vydání. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009. 280 s. ISBN 9783640333509.

ZIEGLER, Tobias. In SCHULTE-BUNERT, Kai, WEINREICH, Gerd. *Kommentar des FamFG*. 4. Auflage. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, GmbH, 2014.

Odborné články

MARTINY, Dieter. *Práva dítěte v rodinném právu - evropské tendence*. Právnický časopis věnovaný vědě právní i státní, jež vydává Právnická jednota v Praze. 2017, 156(9). 737-750 s. ISSN 0231-6625.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu*. Časopis: Právo a rodina: roč. 19, č. 8(2017), s. 16-21, Roč. 19, č. 9(2017), s. 12-18. ISSN: 1212-866X. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 1. 2018].

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*. Právní rozhledy. 2015, č. 20, s. 713-719. ISSN 1210-6410.

KAVALÍR, Jakub. *Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte před soudem*. Časopis: Právo a rodina: roč. 18, č. 5(2016), s.14-17. ISSN 1212-866X. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 1. 2018].

HRUBÁ, Michaela. *Procesní práva dítěte – právo být slyšeno*. In: Sborník 2. ročníku mezinárodní konference. Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 900-908. ISBN 97880-210-4733-4.

CYPRIS, Martin, MUSILOVÁ Renata. *Vedení výslechu dětských obětí trestných činů a úloha orgánu SPOD*. Časopis: Právo a rodina: č. 11(2017). ISSN 1212-866X. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 1. 2018].

VOKROJOVÁ, R. *Průvodce dítěte soudním řízením - příklady dobré praxe*. Rodinné listy, 2017, roč. 6, č. 7-8, ISSN: 1805-0824. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 2. 2018].

Komentáře

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. 156 s. ISBN 978-80-7421-120-1.

Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 2. 2018].

MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 2. 2018].

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 2. 2018].

LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-986-1. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 2. 2018].

LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. 979 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 616 s. ISBN 978-80-7552-034-0.

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 3. 2018].

ŠKÁROVÁ, Marta a Alena WINTEROVÁ. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. aktualizované vydání podle stavu k 1.1.2007. Praha: Linde, 2007. 1088 s. ISBN 978-80-7201-647-1.

Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře. ISBN 978-80-7357-750-6. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 3. 2018].

Důvodová zpráva k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 3. 2018].

DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře. ISBN 978-80-7478-790-4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 3. 2018].

BRUCKNEROVÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře. ISBN 978-80-7478-848-2. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 3. 2018].

Mezinárodní komentáře, doporučení a příručky

General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, CRC/C/GC/14 Convention on the Rights of the Child Distr. 29.5.2013.

General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard, CRC/C/GC/12. 1.7.2009.

Committee on the Rights of the Child Fifty-seventh session Summary record of the 1616th meeting, CRC/C/CZE/CO/3-4. Consideration of reports of States parties Third and fourth periodic reports of the Czech Republic. [online] [cit. 25.3.2018]. Dostupné z:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/CZE/CO/3-4&Lang=En

Závěrečné doporučení Výboru pro dětská práva OSN: Česká republika ke 3. a 4. periodické zprávě ČR o naplňování Úmluvy o právech dítěte, ze dne 17.6.2011, CRC/C/SR.1616. [online] [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FSR.1616&Lang=en

Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights 2007/C 303/02, 12.12.2007. ISSN 1725-2423. [online] [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32007X1214%2801%29>

ECOSOC Resolution 2005/20, Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, 22 July 2005. [online] [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>

Pokyny Výboru ministrů Rad Evropy o justici vstřícné k dětem. Lucemburk. Rada Evropy, 2013. [online] [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: https://coraminternational.org/wp-content/uploads/Guidelines_CZ.pdf

Child-friendly justice. FRA. Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States. 2017. s. 121. 2017. ISBN: 978-92-9491-494-1. [online] [cit. 4. 2. 2018]. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

Justice vstřícná k dětem- perspektivy a zkušenosti odborníků, Agentura Evropské unie pro základní práva, 2015. 15 s. ISBN 978-92-9239-790-6. [online] [cit. 4. 3. 2018]. Dostupné z: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/08238dfe-ef62-11e6-8a35-01aa75ed71a1/language-cs>

Další zdroje:

Zprávy: plnění mezinárodních smluv. Úmluva o právech dítěte. 3.10.2008. Úřad vlády ČR. Přijaté dokumenty. [online] [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

Convention on the Rights of the Child. United Nations Treaty Collection. Seznam členských států. [online] [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z:

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení ze dne 6.5.2016. [online] [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/urad/aktuality/opcni-protokol-k-umluve-o-pravech-ditete-zavadejici-postup-predkladani-oznameni/>

Třetí a čtvrtá periodická zpráva o plnění závazků ČR plynoucích z Úmluvy o právech dítěte. [online] [cit. 26. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/TRETI_A_CTVRTA_PERIODICKA_ZPRAVA_O_PLNENI_ZAVAZKU.pdf

UNICEF: Rights under the convention on the Rights of the Child [online]. Změněno 7. 9. 2014 [cit. 22. 2. 2018]. Dostupné z: https://www.unicef.org/crc/index_30177.html.

Resolution adopted by the General Assembly. S-27/2. A world fit for children. A/RES/S-27/2 from 11.10.2002. [online] [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.unicef.org/specialsession/docs_new/documents/A-RES-S27-2E.pdf

Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte ze dne 6.6.2013. Vláda České republiky. [online] [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

Children rights: equal opportunities, life free of violence, safe Internet , The Council of Europe adopts new strategy for 2016-2021. 3.3.2016. [online] [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/cm/news/-/asset_publisher/hwwluK1RCEJo/content/children-rights-equal-opportunities-life-free-of-violence-safe-internet/16695

Tisková zpráva agentury FRA ze dne 22.2.2017, [online] [cit. 22. 2. 2018]. Dostupné z: fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/pr-child-friendly-justice_cs.pdf

Přednáška na téma Rodinné a manželské vztahy – mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí, Jana Herbočzková [online] [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/mps/web/doc/10Rodina_text.pdf

Mapping child protection systems in the EU. FRA. [online] [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu>

Rights of the child. FRA. Child-friendly justice (Easy read). [online] [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>

Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte, Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016. ISBN 978-92-871-9913-3. [online] [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf

Policie ČR, Loutky "JÁJA a PÁJA" snižují trauma dětí při výslechu. Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje. [online] [cit. 10. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/jaja-a-paja.aspx>

About Cafcass. [online] [cit. 12. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.cafcass.gov.uk/about-cafcass/>

Právní předpisy

Sdělení č. 104/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte, ve znění sdělení č. 41/2010 Sb. m.s.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení ministerstva zahraničních věcí vyhl. č. 54/2001 Sb. m. s.).

Listina základních práv Evropské unie, ve znění publikované v Úředním věstníku EU C 326/391 ze dne 26.10.2012.

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27.11.2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších znění.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

German Civil Code (BGB), německý občanský zákoník.

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (německý zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolného soudnictví)

Judikatura

Nález Ústavního soudu, sp. zn. II.ÚS 1945/08, ze dne 02.04.2009.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 3007/2009 ze dne 26. 8. 2010.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 2661/2010 ze dne 2.11.2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3765/2011 ze dne 13.3.2012.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19.2.2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26.5.2014.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15.10.2014.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3900/14 ze dne 4.11.2015.

Rozsudek Evropského soudního dvora ve věci Joseba Andoni Aquirre Zarraga proti Simone Pelz

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Sahin proti Německu.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Havelka a ostatní proti České republice.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Wallová a Walla proti České republice.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 54729/00 ze dne 2.3.2010, ve věci Adamkiewicz proti Polsku. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 3. 2018].